

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Інститут журналістики

На правах рукопису

ДЗЮБА КАТЕРИНА АНАТОЛІВНА

УДК 007:304:070:82-92:316.7

**ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ ЖУРНАЛИ В СИСТЕМІ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Спеціальність 27.00.04 – теорія та історія журналістики

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук
із соціальних комунікацій

Науковий керівник
Сидоренко Наталія Миколаївна,
доктор філологічних наук, професор

Київ – 2016

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ	11
1.1 Особливості літературно-художніх видань у соціально-комунікаційному середовищі	11
1.2 Історіографія питання міжкультурної комунікації	29
1.3 Методологія та методи дослідження	47
Висновки до розділу 1	64
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТУ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ЖУРНАЛІВ ІНОЗЕМНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	67
2.1 Виявлення особливостей літературних впливів та проблемно-тематичних аспектів у публікаціях журналів	67
2.2 Жанрова палітра літературно-художніх журналів	88
2.3 Контент-аналітичне дослідження тематичних напрямів і жанрів публікацій журналів	100
Висновки до розділу 2	110
РОЗДІЛ 3. АСПЕКТИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ЖУРНАЛАХ	112
3.1 Особистісне оцінювання міжкультурної комунікації у літературно-художніх журналах на основі проведеного анкетування	112
3.2 Літературно-художні видання як детермінанта міжкультурної комунікації в інформаційному просторі	119
3.3 Концептуальна модель міжкультурної комунікації в літературно-художніх журналах	134
Висновки до розділу 3	151
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	155
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	160
ДОДАТОК	179

ВСТУП

Актуальність дослідження. На початку ХХІ ст. на тлі сучасного глобального розвитку суспільства та інтенсивної міграції населення дослідження комунікативних процесів увійшло до найбільш актуальних проблем людства. Бурхливий економічний розвиток багатьох країн і науково-технічний прогрес зумовили постійне розширення контактів, які стають дедалі інтенсивнішими між представниками різних культур. Перед науковцями різних галузей знань, однією із яких є міжкультурна комунікація, постає чимало питань, що потребують ґрунтовного аналізу. Оскільки цей феномен розглядається у працях культурологів, соціологів, філософів, етнологів, етнографів, лінгвістів та інших учених, актуальність дослідження процесів міжкультурної комунікації привертає увагу різних сфер знань. Науковці виокремлюють різноманітні аспекти зазначеної теми – причини, принципи, механізми взаємодії між культурами у різних сферах людської діяльності тощо. Провідне місце у такій системі посідає література, яка виступає одним із елементів культури та відображає основні тенденції її розвитку.

Глобалізація магістральних каналів зв'язку викликала до життя новий спосіб культурної експансії, яка здійснюється шляхом передачі культурних моделей на інформаційному рівні, що знаходиться на стадії соціокультурних трансформацій. Тобто, утворюються нові форми відносин між людьми в сфері культури, особливі умови розвитку системи цінностей, потреби і принципи, засоби і способи їх задоволення. Одним із способів задоволення культурних потреб є літературно-художні видання, які виступають засобом масової комунікації, що охоплює велику аудиторію із різним типом мислення, способом життя, культурного буття, сприяючи взаємодії та взаємопроникненню культур. Це, в свою чергу, забезпечує формування нових типів культурної активності і духовних цінностей під впливом

світових зовнішніх факторів. Враховуючи розвиток міждержавних зв'язків України з країнами-членами Європейського Союзу, інтеграційні процеси України в Європу мають розпочинатися на рівні діалогу культур і літератур. Інтерпретаторами культурних та суспільних процесів, що відбуваються в різних куточках нашої планети у міжкультурному медіапросторі, виступають літературно-художні періодичні видання. Серед них важливе місце належить таким журналам, як український «Всесвіт», французький «Lire», російський «Иностранная литература» та американський «Words without borders». Ці періодичні видання здебільшого характеризуються презентацією літературних новинок, своєрідним критичним і досить глибоким аналізом подій, що відбуваються у літературному просторі, який відображає соціальні, культурні, духовні та інші потреби суспільства, що є актуальними у різних країнах світу. Ця преса виступає одним із чинників створення сучасної моделі міжкультурної комунікації.

Стрімкий розвиток суспільства протягом останнього десятиріччя, який характеризується появою нових можливостей, видів, форм та засобів спілкування, а також соціальними, політичними, економічними та іншими загальносвітовими негараздами, спричинив процес міграції народів, їх переселення і змішування, що, в свою чергу, призвело до зіткнення культур та активізувало між ними новий діалог у контексті міжкультурної комунікації. Тому дослідження проводилося на основі аналізу публікацій видань за 2010–2015 рр.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертація пов'язана з напрямками роботи кафедри історії журналістики Інституту журналістики. Її виконано у межах комплексної програми науково-дослідної теми Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка «Український медійний контент у соціальному вимірі» (номер державної реєстрації № 11БФ045-01).

Мета дослідження полягає у з'ясуванні концептуальної моделі функціонування літературно-художніх журналів іноземної літератури

(«Всесвіт», «Иностранная литература», «Words without borders» та «Lire»), що видаються в різних країнах (Україна, Росія, США, Франція), у системі міжкультурної комунікації.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі **основні завдання:**

- простежити теоретико-методологічні засади міжкультурної комунікації та визначити основні підходи до дослідження понять «комунікація» «культура» і «міжкультурна комунікація» у ЗМІ;
- проаналізувати комунікативну роль літературно-художньої періодики (журналів іноземної літератури) у віддзеркаленні соціокультурних суспільних процесів;
- з'ясувати роль сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у створенні нових умов для функціонування літературно-художніх журналів у контексті міжкультурної комунікації;
- визначити модифікації літературної взаємодії на основі аналізу публікацій журналів;
- встановити проблемно-тематичні аспекти суспільного життя, представлені в літературних творах журналів і виявити особливості загальної картини жанрової палітри журналів;
- проаналізувати за допомогою контент-аналізу тематичну проблематику суспільного життя та жанрову специфіку публікацій зазначених видань;
- на основі вивчення методологічних підходів щодо розробки моделей побудувати концептуальну модель міжкультурної комунікації.

Об'єктом дослідження стали публікації журналів іноземної літератури «Всесвіт» (Київ), «Иностранная литература» (Москва), «Words without borders» (Нью-Йорк), «Lire» (Париж) за 2010–2015 рр. Загалом опрацьовано 288 номерів.

Предмет дослідження: функціонування журналів у системі міжкультурної комунікації, що передбачає визначення проблемно-тематичної та жанрової спрямованості матеріалів журналів за 2010–2015 рр.

Теоретичною базою дисертації є науковий доробок зарубіжних та українських учених, таких як: Л. Вітгенштайн, Г. Гадамер, І. Кант, Ф. Ніцше, З. Фройд, О. Шпенглер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, Г. Гофстеде, К. Казмір, К. Клакхон, Ф. Стродбек, Дж. Трагер, Е. Холл, Ю. Габермас, М. Маклюен, А. Садохін, Т. Грушевицька, С. Тер-Мінасова, А. Єкадумов, В. Різун, О. Вишняк, О. Кузнецова, І. Крупський, Б. Носова, Н. Костенко, В. Іванов, Н. Сидоренко, О. Мелещенко, О. Пономарів, К. Серажим, І. М'язова, В. Теремко, І. Паримський, М. Житарюк, А. Бойко, І. Михайлин, М. Недопитанський, О. Іванова, В. Андрущенко, Є. Бистрицький та ін.

Враховуючи теоретичне і практичне значення дослідження, варто відзначити відсутність у вітчизняній журналістикознавчій науці ґрунтовних праць щодо концептуальних особливостей літературно-художніх журналів у системі міжкультурної комунікації.

Методи дослідження зумовлені основною метою і передбаченими завданнями. Історичний метод дав змогу дослідити виникнення, формування та розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей. За допомогою цього методу з'ясовано інформацію про роботу журналів «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words without borders» за весь час їх діяльності у різний період існування. За допомогою логічного методу, який дозволяє вичленувати лише найсуттєвіше, визначальне та найбільш істотне, визначено проблемно-тематичні зони суспільного життя, що висвітлюються у журналах за 2010–2015 рр. Використовуючи метод аналізу, у дослідженні здійснено наукову оцінку кожної публікації, представленої на сторінках видань та з'ясовано жанрову специфіку публікацій. Метод узагальнення допоміг з'ясувати, які проблемно-тематичні зони домінували у кожному номері журналів та узагальнити ці

дані, визначивши головні теми видань. Метод контент-аналітичного дослідження дозволив об'єктивно, системно і кількісно проаналізувати матеріали журналів «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words without borders». Метод моделювання дозволив побудувати власну концептуальну модель літературно-художніх журналів у системі міжкультурної комунікації, яка дозволяє проаналізувати як на основі їх публікацій простежується міжкультурна взаємодія.

Емпіричну базу дослідження склали результати опитування, проведеного автором дисертації серед студентів факультетів іноземної філології й української філології та літературної творчості ім. А. Малишка Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, студентів спеціальності «українська література і компаративістика» Київського університету імені Бориса Грінченка (400 опитаних).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у всебічному аналізі публікацій журналів «Всесвіт», «Иностранная литература», «Words without borders», «Lire» за 2010–2015 рр. у системі міжкультурної комунікації.

У роботі *вперше*:

- проведено контент-аналітичне дослідження проблемно-тематичних особливостей журналів іноземної літератури за 2010–2015 рр. і здійснено повну класифікацію опублікованих матеріалів за тематикою та жанровою специфікою;

- здійснено анкетування з метою визначення та аналізу результатів особистісного оцінювання міжкультурної комунікації у літературно-художніх журналах;

- побудована концептуальна модель міжкультурної комунікації у літературно-художніх виданнях, що дозволяє проаналізувати міжкультурну взаємодію на основі публікацій.

Набули подальшого розвитку:

- теоретичні підходи до вивчення міжкультурної комунікації в інформаційному середовищі;
- критерії віддзеркалення літературного процесу у літературно-художній періодиці;
- нові аспекти розвитку міжкультурних комунікацій, обумовлені розвитком транснаціональних інформаційно-телекомунікаційних систем.

Удосконалено:

- підходи до встановлення міжкультурної взаємодії у публікаціях літературно-художніх журналів;
- розуміння моделі міжкультурної комунікації у літературно-художніх журналах;
- визначення поняття міжкультурної комунікації.

На основі проведених досліджень встановлено, що в процесі взаємодії між суб'єктами діяльності міжкультурна комунікація виступає одним з базових механізмів і невід'ємним складником соціокультурного процесу, яка забезпечує саму можливість формування соціальних зв'язків, управління сумісною життєдіяльністю людей, що сприяє накопиченню і трансляції соціального досвіду в умовах інформаційного суспільства і сприяє формуванню інформаційної культури в цілому.

Науково-практичне застосування одержаних результатів полягає у тому, що поданий автором у дисертації дослідницький матеріал виводить знання про міжкультурну комунікацію у літературних виданнях на новий рівень наукового осмислення та узагальнення. У роботі сформульовані теоретичні положення для розуміння та вивчення матеріалів літературно-художньої періодици у контексті міжкультурної комунікації в інформаційному середовищі. Практичне значення дослідження полягає у тому, що його матеріали актуальні для характеристики принципів функціонування літературно-художньої періодици у системі міжкультурної комунікації. Результати дослідження можуть бути використані в контексті

пошуку максимально ефективних форм взаємодії між представниками різних культур в українському суспільстві, що стоїть на шляху до євроінтеграції.

Практичне застосування одержаних результатів полягає у можливостях використання представленого в роботі фактичного матеріалу, основних теоретичних положень і висновків у розробці спеціальних і узагальнених курсів із теорії та історії журналістики та соціальних комунікацій. Основні положення дисертації можуть бути використані під час викладання низки дисциплін, зокрема «Історія журналістики», «Медіакомунікації», «Літературний стиль», «Сучасна зарубіжна публіцистика».

Також дослідження становить певний науковий та практичний інтерес для журналістів-практиків.

Особистий внесок здобувача. Дисертацію, автореферат, публікації, в яких викладено основні положення роботи, дисертантка виконала самостійно. Висновки і рекомендації зроблені здобувачем особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення дисертації були обговорені на засіданнях кафедри історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Положення, висновки і науково-теоретичні результати дослідження опубліковані в матеріалах і виголошені в доповідях на 11 науково-практичних конференціях, як міжнародних: «Тенденції розвитку медійного контенту: сьогодення і майбуття» (Київ, 13 квітня 2011 р.), «Дискурс у сучасному науковому, соціокультурному та інформаційному просторі» (Маріуполь, 24–25 травня 2013 р.), «Міжкультурна комунікація: Мова – Культура – Особистість» (Острог, 19 квітня 2013 р.), «Актуальні проблеми філології та журналістики» (Ужгород, 10–11 квітня 2014 р.), XXI міжнародній науково-практичній конференції з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (Київ, 3 квітня 2015 р.), так і Всеукраїнських: «Українські мас-медіа: традиції та виклики сьогодення» (Львів, 25–26 квітня 2013 р.), «Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи» (Луцьк, 16–17 травня 2013 р.), «Критерії

діагностики та методики розрахунку впливу медіа» (Київ, 10 квітня 2014 р.), «Український інформаційний простір у світовому контексті: набутки, проблеми, перспективи» (Київ, 24 квітня 2014 р.), «Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку» (Вінниця, 15–16 травня 2014 р.), «Журналістика. Філологія. Медіаосвіта» (Полтава, 2–3 жовтня 2014 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднені в зарубіжних та українських наукових виданнях. Усього публікацій – 22, із них у наукових фахових виданнях – 5 статей, в іноземних – 3 статті, публікацій наукових доповідей – 11, публікацій тез наукових доповідей за темою наукової роботи – 3.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 179 сторінок, з яких 159 сторінок – основний текст. Список використаних джерел складає 194 позиції. Додаток – зразок анкети, що стосується дослідження особистісного оцінювання міжкультурної комунікації у літературно-художніх журналах.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Особливості літературно-художніх видань у соціально-комунікаційному середовищі

Одними з основних стимуляторів сучасних інтеграційних процесів виступають літературно-художні журнали, які сприяють визначенню людських світобуттєвих орієнтирів та створенню нових суспільно-духовних вимірів, зорієнтованих на перспективи культурної інтеграції України та інших країн світу. Водночас, глобальний розвиток суспільства та інтенсивна міграція населення унеможливають застосування єдиної методологічної бази дослідження функціонування літературно-художніх видань як репрезентуючого елементу культури та основних тенденцій її розвитку. Мета даного наукового пошуку, що передбачає визначення комплексу тенденцій, які характеризують розвиток літературно-художніх журналів в історичній площині, вимагає одержання узагальнених результатів дослідження. Одним із можливих методологічних інструментаріїв є системний аналіз, оснований на узагальненні наукового контенту щодо особливостей літературно-художніх журналів у соціально-комунікаційному середовищі.

Стандартні методологічні засоби, які застосовуються у медіа дослідженнях, не надають повних критеріїв ідентифікації статусу літератури як соціокультурного феномену сучасності. Вважаємо, що це можливо здійснити спираючись на історичну і теоретичну спадщину та сучасні підходи і концепції досліджень українських та зарубіжних медіадослідників, філософів і соціологів.

Науковим дослідженням української журналістики, зокрема питанням становлення та розвитку преси в Україні присвячені праці А. Животка, М. Нечиталука, І. Крупського, О. Мукомели, Н. Сидоренко, І. Михайлина,

С. Горевалова, О. Богуславського, А. Бойко та ін. Теоретичне її осмислення висвітлено в публіцистичних працях А. Москаленка, В. Здоровеги, В. Шкляра, В. Різуна, С. Квіта, І. Паримського, К. Серажим, О. Кузнецової. Типологічним особливостям видань присвячені наукові розвідки Т. Хітрової, В. Шевченко, Л. Реснянської. Серед зарубіжних дослідників у сфері розвитку журналістикознавства важливе місце посідають Ф. Сіберт, Т. Петерсон та У. Шрам («Чотири теорії преси»), Г. Маклюен (класичні медіатеорії), Д. Мак-Квейл (медіа як соціальний інститут) та ін.

Аналіз праць дослідників дозволив виділити декілька підходів до вивчення журнальної періодики, зокрема літературно-художніх журналів: історичний, який ґрунтується на відтворенні історичного процесу розвитку журнальної періодики; структурний, який базується на уявленнях про журнальну періодику як один із структурних елементів ЗМІ; функціональний, що включає цінності і функції літератури у соціокультурному інформаційному просторі.

Історичний підхід має на меті вивчення історичного досвіду та визначення етапів становлення й розвитку журнальної періодики.

Так, перші спроби наукового вивчення її історії, здійснені наприкінці XIX – на початку XX століття, належать І. Франку, О. Маковою, В. Щурату, М. Грушевському, Б. Грінченку [109]. На думку Т. Трачук [137] вони трактували пресу як складовий елемент культурного і національного відродження, освіти й організації громадськості.

Ґрунтуючись на аналізі передумов виникнення та розвитку періодичної друкованої преси в Україні, Т. Кузнякова вважає, що специфікою преси можна вважати комплексний, синтетичний характер, оскільки в ній представлено чимало форм інформації. Також дослідниця зазначає, що преса характеризується «оперативністю подання інформації про події, безпосередністю відображення яких підвищує їх джерельну цінність [72].

Дослідник В. Владимиров вважає, що журнальна періодика має свій розвиток і процес становлення, які тісно взаємопов'язані з розвитком

української культури, що дозволяє з'ясувати зміст, тематичну спрямованість та концепцію видання. Періодика займає особливе місце, суспільно-духовну нішу в публіцистичному, культурному, літературному та художньому аспектах [18-20].

Під терміном «журнал» прийнято розуміти періодичне друковане, а з недавніх пір і електронне видання, яке містить статті, матеріали з різних суспільно-політичних, наукових, розважальних, виробничих та інших питань, публікує літературні та публіцистичні твори, ілюстрації та фотоматеріали [17, 29].

О. Іванова та інші дослідники у своїх працях зазначають [48, 67, 70], що на відміну від газет, спрямованих на оперативну інформацію, журнали дають змогу більш детально й за більш значні терміни охопити події сучасного суспільного, політичного, культурного та наукового життя, вміщують обширні наукові статті, художні твори великого обсягу. Журнал – носій аналітичної, фундаментальної інформації; у цьому його головна відмінність від газети.

Перший європейський журнал «Le Journal des Savants» (Журнал науковців) побачив світ у Парижі 5 січня 1665 року. Його було створено з ініціативи Жанна-Батиста Кольбера – французького міністра фінансів. Посаду редактора та видавця займав радник парламенту Дені де Салло [87, 140, 144, 158, 169].

Щотижневе видання висвітлювало наукові, критичні та літературні проблеми, які стояли перед інтелектуальною елітою Європи. У журналі «Le Journal des Savants» читацькій аудиторії подавалася інформація про досягнення в галузі науки, нові книги, які виходили в Європі, новини культури, некрологи про відомих людей із зазначенням їх досягнень і біографій. Дені де Салло писав, що мета журналу – розповісти про все те нове, що відбувається в Республіці слів. Редактор у виданні використовував журналістський принцип «читацької конференції» чи «зворотного зв'язку» [167, 172, 173, 176, 179].

В Англії через декілька тижнів після виходу у Франції «Le Journal des Savants» побачив світ журнал «Philosophical Transactions of the Royal Society» («Філософські праці Королівського суспільства»). Редактором щомісячного видання був Генрі Олденберг. У першому номері журналу містилося десять публікацій, три з яких були взяті з французького видання.

Через три роки у Римі почав видаватися журнал «Il Giornale de Letterati» («Журнал літераторів»), за основу у створенні якого було взято «Le Journal des Savants». Редактором римського журналу, який завершив своє існування у 1679 році, став Франческо Надзарі.

Перший журнал в Україні видавався у Львові з січня по червень 1795 року. Це був літературно-науковий місячник польською мовою, що мав довгу назву «Zbiór Pism Ciekawych, służący do poznania różnych Narodów i Krajów, Wyjęty z Dzienników i innych Dziel Peryodycznych» («Зібрання творів цікавих, що служать для пізнання різних народів і країв, вийнятих з щоденних та інших періодичних видань»). У часописі було вміщено матеріали з історії, географії, педагогіки, фізики, які майже всі було перекладено з французьких видань того часу [34].

У 1801 році у Львові почав виходити журнал з правознавства «Annales Jurisprudientiae» («Правознавчі аннали»), що існував до 1811 року, а в 1803 році – журнал з воєнних наук «Militarische Zeitschrift» (Військовий журнал).

На початку XIX століття в тодішній підросійській Україні в Харкові з'явилися перші журнали: сатиричний «Харьковский Демокрит» (1816) та літературно-художні й наукові «Украинский вестник» (1816–1819) та «Украинский журнал» (1824–1825). Ці журнали видавалися російською мовою, але інколи (правда, дуже рідко), надавали свої сторінки для публікації українських творів.

Перший український літературно-науковий і громадсько-політичний журнал називався «Основа» і виходив у Санкт-Петербурзі в 1861–1862 роках. Видавцем його був відомий український прозаїк, поет, перекладач, літературний критик Пантелеймон Куліш.

Протягом багатьох років періодичні видання зазнавали змін, в свою чергу це було спричинено політичними, економічними та культурними процесами, які впливали на читацьку аудиторію, її смаки, інтереси і захоплення. У зв'язку з цим роль і місце періодичних видань у житті народу є складною та багатоаспектною.

Серед сучасних світових літературних часописів, спеціально присвячених іноземній літературі, культурі, мистецтву й суспільно-політичним акцентам різних країн світу, які виконують важливу культурну місію, можна виокремити український журнал «Всесвіт», російський «Иностранная литература», французький «Lire» та американський «Words Without Borders».

У 1919 році виникла ідея створення українського видання, про яку повідомив журнал «Книгар»: «Видавниче товариство «Всесвіт» у Києві має на меті популяризувати і якнайширше розповсюджувати добре видані кращі твори західноєвропейської літератури науково-популярного характеру і красного письменства. Для цього в недалекому часі передбачається видання місячника «Всесвіт», в якому друкуватимуться новини чужоземної літератури». А далі: «...сама думка про заснування цього видавничого товариства виникла і здійснена урядовцями центральних державних установ під час невірного мандрування Уряду УНР» [21]. Проте у зв'язку із драматичними подіями 1919–1920 рр. створити журнал так і не вдалося.

«Всесвіт» є найстарішим українським журналом, що видається з січня 1925 р. Поява журналу беззаперечно пов'язана з курсом на так звану «українізацію», одним із діяльних провідників якого виступав письменник і громадський діяч, член ЦК КП(б)У Василь Еллан-Блакитний – голова Держвидаву України, головний редактор заснованої ним у 1921 р. першої радянської щоденної газети українською мовою «Вісти Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад» та перший головний редактор «Всесвіту» [7, 81].

Тодішній «Всесвіт» належав до типу тонких масових видань, які несли читачеві актуальну внутрішню та міжнародну інформацію, подаючи водночас художні твори й публіцистичні матеріали вітчизняних і зарубіжних авторів. Створюючи новий журнал, співробітники його не могли орієнтуватися на більш ніж скромний досвід у цій сфері української дожовтневої журналістики. Основними зразками для них служили тодішні популярні журнали «Огонек» та «Прожектор», що видавалися у Москві, і певною мірою київський «Глобус» [21].

Василь Еллан-Блакитний приділяв значну увагу міжнародній інформації у журналі «Всесвіт», при цьому використовував досвід, набутий з 1921 року на посаді головного редактора «Вістей». У зв'язку із тяжкою хворобою серця Еллан-Блакитний писав лише для перших номерів журналу, але до самої смерті в грудні 1925 року він не порушував тісного зв'язку з журналом, даючи йому творчий імпульс на багато наступних років, програмуючи цілий ряд особливостей видання, які розвинулися повною мірою лише в наступні десятиріччя.

Перший номер видання був тонким і видавали його на 16-24-32 сторінках великого формату, де було вміщено чимало ілюстрацій. Діяльність журналу розпочалася з публікацій двох чи трьох десятків закордонних майстрів слова, нарисів про різні країни світу та декількох статей про Україну. Після В. Еллана-Блакитного (1925 р.) журнал очолювали: Є. Касьяненко, О. Шумський, М. Ткач, Ф. Таран та ін. Проте працівники журналу зазнавали тиску і невдовзі після трагічного самогубства М. Хвильового майже всі були репресовані [21].

У 1934 році у зв'язку зі сталінським режимом, який супроводжувався масовим закриттям журналів, а саме україномовних, журнал «Всесвіт» припинив своє існування. І лише через 24 роки, після смерті Сталіна почали з'являтися раніше закриті видання. Чимало молодих письменників-фронтовиків, серед яких О. Гончар, П. Загребельний, Ю. Збанацький, представник Спілки письменників М. Рильський виступили на захист ідеї

відродження часопису. І з 1958 по 1970 роки журнал «Всесвіт» виходив під керівництвом першого редактора видання публіциста і прозаїка – О. Полторацького. Тираж видання складав понад 7 тисяч примірників. На його сторінках друкувалася художня література, публіцистичні, літературознавчі та мистецтвознавчі статті [155].

З 1971 до 1978 рр. посаду редактора журналу «Всесвіт» займав Дмитро Павличко. Цей період в історії видання був особливим, адже дослідники його називають часом піднесення журналу. Формат видання зменшився до середнього книжкового розміру 70x100 1/16, тобто 15,8 x 23,8 см, проте обсяг залишився той самий. Як написав О. Полторацький у статті «Знову – обмін думками», «Всесвіт» мав стати не «журналом універсальним, сильним, тим, що йде вшир, а не вглиб, а журналом – чітко визначеного літературно-мистецького і громадсько-політичного профілю з виразним наголосом на першій частині цієї формули» [21].

У «Всесвіті» змінилася структура видання, побудова номерів, макет, розподіл журнальної площі, яка була відведена для літературних, літературно-критичних, публіцистичних, інформативних та ілюстративних матеріалів. Значна увага приділялася художній літературі, на сторінках видання з'явилися твори, яких раніше не було у зв'язку з цензурою, скасованою лише у 1989 році. Журнал також контролювали відділ культури ЦК партії, держкомітет чи головвидав, співробітники яких сліdkували за плануванням видання [33].

На початку 70-х років збільшилася кількість поетичних публікацій, було представлено зарубіжну поезію різних країн: Афганістану, В'єтнаму, Індії, Болгарії, Індії, Куби, Кіпру, Ірландії, Італії, Монголії, Норвегії, Перу, Румунії, Португалії, Туреччини, США, Швейцарії, ФРН тощо.

У 1988 році, коли цензуру було скасовано, на сторінках журналу з'явилися імена раніше заборонених письменників: Сальвадора Далі, Марка Шагала, Рене Магніта, Т. Еліота, С. Беккета, А. Камю та ін. Тираж журналу

складав 76 тисяч примірників. Для багатьох читачів він став «вікном» у Європейський світ.

Важливим для «Всесвіту» був його тісний зв'язок з іноземними письменниками, журналістами та видавцями, який виявлявся не тільки в самій публікації творів іноземних авторів та необхідних з огляду на це листовних стосунках з ними, але й у безпосередніх контактах під час міжнародних літературних зустрічей, при відвідуванні зарубіжними гостями Спілки письменників України та редакції «Всесвіту» або ж під час закордонних відряджень працівників редакції. Такі зв'язки і контакти мали і до сьогодні мають першорядне значення для успішної роботи журналу, допомагаючи вивчати літературну ситуацію в тій чи іншій країні, одержувати оперативну інформацію про літературно-мистецькі новини з метою наступного планування перекладів і статей, діставати потрібну для перекладу книжку, замовляти статті, організувати інтерв'ю тощо. Зацікавленість читачів «Всесвітом» визначається насамперед характером і спрямуванням журналу, обов'язок якого полягає в об'єктивному висвітленні сучасної літератури, літератури з минулих літ і світової літературної скарбниці, світу ідей та складних зв'язків письменника – літератури – життя, шляхів мистецтва та іноземної україніки, різноманітності країн, міст, людей, цікавих і загадкових фактів. Оскільки «Всесвіт» був універсальним ілюстративним журналом, то характерною його особливістю стало паралельне подання тексту і фото. Зазвичай, майже кожен номер відкривався добіркою фотоматеріалів, потім публікувалися оповідання, нариси і статті, у яких малюнки тісно перепліталися із фотографіями. Ознайомлення читачів зі світовою літературою, мистецтвом, філософією, розширення духовного рівня нашого сучасника, відтак – внесок у культурно-національну розбудову незалежної України, – хоч і найважливіша, але не єдина мета журналу «Всесвіт». Не менш вагомим є налагодження і розвиток культурних зв'язків України з зарубіжним світом через переклади творів іноземних авторів, через особисте спілкування з письменниками, діячами мистецтва, культури та

науки, редакціями, видавництвами, культурними і науковими установами, налагодження міжособистісних та культурних відносин України з державами всього світу.

Журнал «Lire», який є щомісячним виданням, присвяченим французькій та зарубіжній літературі, був заснований у 1975 році Жан-Луї Сервант-Шрайбером, головою «L'Express» і Бернардом Півом, знаменитим французьким літературним журналістом та ведучим у передачі «Апостроф». Це видання охоплює в широкому діапазоні критики і досліджень різноманітні види літератури: популярну, французьку, іноземну, поезію, фантастику і філософію. Редакція видання кожного грудня визначає пальмову гілку кращих книг року. Цей журнал, на думку багатьох вчених, відіграє важливу роль у літературі Франції. Бернард Півом розкриває у виданні свою пристрасть до Франції і до американської інтелігенції для відомих і невідомих письменників, показуючи, до чого і як потрібно прагнути. Він відбирає та публікує популярні та маловідомі романи і розповіді, до яких час від часу важко отримати доступ.

Видання «Lire» відкриває актуальні літературні новинки французької та зарубіжної літератури. Видання формує смаки читача, виступає певним показником вибору смаків аудиторії. Кожного місяця журнал вміщує різноманітні інтерв'ю, романи, есе, уривки текстів з творів відомих письменників та простих читачів про літературу, про тих, хто її створює, хто ділиться своїми ідеями та баченнями розвитку літератури не лише у Франції, але й в інших країнах світу. За період свого існування для журналу «Lire» характерним було розміщення на сторінках видання перших сторінок книг, які ще тільки мають вийти з друку, представлення розлогих і довгих інтерв'ю, а також друкування критичних матеріалів на різноманітні книги та опитування.

Основними темами публікацій журналу є представлення матеріалів про літературу й письменників з різних країн світу та різних національностей. У журналі опубліковано матеріали багатьох письменників, серед яких значна

частина прихильників французької літератури – Модіано, Уельбек, Нотомб, Керангаль, Соллерс, Жонкет та ін. Серед іноземних можна назвати Фліпа Рота, Кадаре, Гросмана, Оутса, Кундера, Солженіцина. Тираж видання на сьогоднішній день коливається в межах від 60000 до 100000 примірників.

Журнал «Иностранная литература» – це єдине в Росії видання, яке знайомить читача з новинками зарубіжної літератури. Головний редактор журналу – Олександр Ливергант. У журналі представлено найкращі твори сучасної світової літератури в перекладах найкращих російських перекладачів. Свою історію видання почало з 1891 року, коли у столиці російської імперії Санкт-Петербурзі було засновано «Вестник иностранной литературы», який свій перший номер представив зверненням до читацької аудиторії: «Наш журнал поставив перед собою завдання давати своїм читачам, у художньому по можливості перекладі, все видатне, що з'являється в літературі Заходу». До 1943 року журнал виходив під назвою «Література світової революції» та «Інтернаціональна література», а з 1995 року і до сьогодні виходить під назвою «Иностранная литература». Журнал знайомив читачів із Семюелом Беккетом, Уільямом Голдингом, Джоном Андайка, Джеромом Селінджером, Кендзабуро Ое, Теннесі Уільямсом, Жан-Полем Сартром, Францом Кафкою, Івліною Во, Умберто Еко, Хуліо Кортасаром, Милорадом Павичем та багатьма іншими.

На сьогоднішній день видання є не єдиним джерелом інформації про зарубіжну літературу, але продовжує виконувати роль професійного експертного видання, зберігаючи якість перекладу та редактури. Зарубіжна проза і поезія, нариси та есе, документальна проза, листи і мемуари, статті та інтерв'ю, лауреати Нобелівської, Букеровської, Гонкурівської премій – все це відображено в перекладах російських перекладачів. Девіз журналу зберігся від початку його заснування і до теперішнього часу – «Впізнай завтрашніх класиків».

«Words without borders» – нью-йоркське видання, засноване у 2003 році, сприяє культурному розумінню перекладних публікацій та просуванню

кращих матеріалів сучасної літератури. Видання відкриває двері для читацької аудиторії – поціновувачів англійської мови з усіх куточків світу. У виданні представлено різні точки зору письменників на світові літературні події. Порівняно з іншими виданнями, «Words without borders» – молоде видання, в якому редакційний колектив прагне залучати письменників з усього світу, щоб розширити коло своїх читачів, враховуючи смаки студентів, викладачів, а також інших категорій населення, щоб стати онлайн платформою для глобальної літературної бесіди. Кожного місяця публікується близько 12 творів зарубіжних письменників. Серед яких лауреати Нобелівської премії Ле Клезю, Герта Мюллер, Махмуд Дарвиш, Керет Пер, Фадхіль Аль-Азаві та ін.

У 2014 році «Words without borders» запусив освітню програму для забезпечення педагогів швидким доступом до сучасної зарубіжної літератури. Програма включає в себе веб-сайт, що дозволяє виховувати у молодого покоління бажання читати літературу та цікавитися іншими культурами.

На сьогоднішній день видання співпрацює з різними видавництвами, які спільно випускають книги серед яких: «Світ очима письменників», Література від «Осі зла»: публікації з Ірану, Іраку, Північної Кореї та ін., Стіна в моїй голові: слова й образи від падіння залізної завіси (відкритий лист), Антологія міжнародної поезії, Літературні Пейзажі Близького Сходу та ін.

Кожне з цих видань відіграє важливу роль в історії розвитку літературного процесу. Літературно-художні журнали займають вагоме місце у житті суспільства, вміщуючи безцінне джерело знань, сприяючи формуванню світогляду і розвитку суспільства та виховуючи духовність нації. Такі видання подають на своїх сторінках матеріали про актуальні суспільні проблеми людства та сприяють національній самоідентифікації, що в свою чергу, розкриває уявлення про журнальну періодику як один із структурних елементів ЗМК.

Як зазначає О. Іванова структурний підхід передбачає дослідження преси як системи ЗМК, де зосереджено увагу на питаннях типологізації видань і творів цієї галузі, розробці матриць, моделей різних журналістських систем і структур. Серед науковців цього підходу вона називає О. Тертичного, В. Різуна, А. Мамалигу, В. Шкляра. Також за словами дослідниці періодика, присвячена літературі – царина, що аналізується за різними параметрами. У контексті структурного підходу знаходимо чимало типологічних розгалужень. За способом осмислення предмета – серйозна мистецтвознавча, інформаційно-розважальна та ін. За включенням художніх творів – літературно-мистецька, літературно-критична. За наявністю інших проблемно-тематичних ліній – літературно-наукова, літературно-історична та ін. Окремі ЗМК, що пишуть про літературу, можуть входити до типологій і класифікацій за різними параметрами, а також визначатися за тематичним спрямуванням, структурою випуску, жанрологією, ілюструванням, оформленням та ін. [49].

На думку дослідників вивченням теорії та ролі літератури у суспільстві займалися ще давньогрецькі філософи Платон та Арістотель. Західний світ вважає, що саме Арістотель був першим справжнім теоретиком літератури, який розробив теорію про те, як літературні видання можуть і повинні функціонувати у суспільстві. У той час як Платон (учитель Арістотеля) був одним з перших дослідників, хто приділив увагу вивченню ролі та функції літератури в суспільстві [186]. Таку думку підтримує дослідник А. Пилипенко, який вважає, що невід'ємною частиною літературного процесу є літературна періодика, яка формує явище літератури, критичний дискурс про неї, читацькі запити і літературно-громадську думку. Літературні часописи певною мірою представляють головні складові літературного процесу, віддзеркалюють тенденції його розвитку, виконують комунікативну роль між загальними явищами літературного життя та їхньою рецепцією [110].

Літературно-художній періодиці притаманний певний рівень функціонування в суспільстві, що є об'єктивним критерієм віддзеркалення стану літературного процесу і джерелом вивчення історії літератури та літературної критики. Адже від того, наскільки широко представлений асортимент літературної періодики в країні, залежить загалом розвиток літературного процесу та його потенційні можливості [48, 102].

Часописи відіграють важливу роль у літературному процесі. Для літератури принципово не важлива тривалість видання того чи іншого журналу, його територіальна приналежність та інші чинники. Головним фактором стало коло читачів, серед яких часто є самі літератори, тобто ті, хто публікується [80].

Зарубіжні дослідники під літературно-художніми виданнями розуміють мистецтво слова, яке дає можливість акцентувати увагу суспільства на осмисленні певних явищ, цінностей, проблем та потреб. Такі видання певним чином виступають збудниками емоційного стану людини та впливають на сферу почуттів аудиторії. Як наслідок, вплив на почуття аудиторії дозволяє легше впливати на мислення людини [187]. Д. Мак-Квейл вважає, що медіа здебільшого виробляє і поширює знання у найзагальнішому значенні цього слова [177]. Ці знання допомагають нам зрозуміти свій досвід спілкування із суспільством, навіть якщо «значення» вони набувають відносно автономно і різними способами. Як пише автор, для більшості людей інформація, образи й ідеї, які подають медіа, – це основне джерело усвідомлення спільного минулого, історії та соціальної теперішності.

Дослідниця О. Іванова вважає, що літературно-мистецькі видання – це оптика, крізь яку здійснюється бачення літератури як соціокультурного феномену, прозора межа між соціумом і простором літератури, що сприяє комунікації в обох напрямках. Також дослідниця зазначає, що літературно-мистецьке журнальне видання – це спеціалізований ЗМК, який конструює (через селективний відбір фактів і коментарів) образ літератури як соціокультурної реальності; транслює його аудиторії, спілкуючись з якою

навіює їй цей образ, формуючи цим і аудиторію. Встановлює контакт між літературою та соціумом в аспекті координації запитів та очікувань споживачів і пропозицій виробників; надає слово творцям літератури, проте також лише на умовах селекції, реалізуючи у своїй комунікаційній діяльності уявлення культури про соціокультурний ціннісно-функціональний статус мистецтва слова [50].

Періодичні видання здебільшого характеризуються представленням літературних новинок, своєрідним критичним і досить глибоким аналізом подій, що відбуваються у літературному просторі. Дослідниця Т. Хітрова структурує систему преси за ознакою проблемно-тематичного спрямування. Вона виділяє такі видання: громадсько-політичні, літературно-художні, літературно-мистецькі, спеціалізовані, розважальні, рекламно-довідкові, промислово-виробничі, сільськогосподарські, екологічні, релігійні [28, 147].

На думку В. Московцевої, класифікація потрібна для професійної, висококваліфікованої оцінки того чи іншого видання з метою його популяризації та відповідності запитам аудиторії. За її словами типологія допомагає зрозуміти місце видань у системі ЗМК, сприяє їх взаємодії, розвитку здорової, нормальної конкуренції, висвітлює місце ЗМІ у рамках географічного, інформаційного, економічного та соціального простору. Типологічна концепція ЗМІ – це та формула, та установка, яка регламентує роботу журналістського колективу і керівництва видання, взаємини з аудиторією, а також визначає курс видання [97].

С. Корконосенко пропонує ділити періодику:

- *за регіоном розповсюдження* (транснаціональна, національна, регіональна, місцева преса);
- *за упорядником* (державна і недержавна преса);
- *за аудиторною характеристикою* (вікова, статева, професійна, конфесійна ознаки);
- *за легітимністю* (з точки зору наявності дозволу на видавничу діяльність);

- *за змістовим наповненням* (якісна і масова) [61].

М. Недопитанський класифікує періодичні видання за головними і другорядними ознаками [102]. До головних він відносить тематичну масштабність та рівень охоплення аудиторії (загальнонаціональні та регіональні); форму власності (державна чи комерційна періодика), жанрові пріоритети (інформаційно-масова та аналітична періодика). До другорядних належать: професійно галузева (відомчі видання, ділова періодика), ідеологічна (партійна преса) та розважальна («глянцеві видання» і таблоїди).

Інша дослідниця, Л. Реснянська, відзначає, що найбільш поширеним і актуальним розподілом друкованих видань є поділ на універсальні та спеціалізовані. Перші реалізують модель «для всіх про все». Це видання, які виконують усі функції ЗМІ і охоплюють усі сфери суспільного життя. Спеціалізовані можуть мати такі моделі: «для всіх не про все» (тематична) та «не для всіх не про все» (обмежена аудиторія і тематика – професійно-галузеві, жіночі, чоловічі, дитячі тощо). Окрім того, дослідниця виділяє видання змішаного типу, які вміщують в собі універсальні та спеціалізовані риси: «про все для однодумців» [117]. Отже, класифікація друкованих видань може здійснюватися за багатьма параметрами.

Дослідниця В. Шевченко типологізує журнали за певними критеріями, серед яких виділяє: цільове або функціональне призначення, до якого входить інформування, аналітика, виховання, організація дозвілля, пропагування; тематика або зміст, які включають суспільно-політичний, науковий, розважальний, літературний, науково-популярний, спеціалізований, реферативний та виробничо-практичний підвиди; читацьке призначення, відповідно до нього виділяють журнали для фахівців, широкого кола читачів і окремих груп; періодичність (тижневики, щомісячники, ті, які виходять один раз на два місяці, видання, що виходять кілька разів на рік, журнали, які виходять раз у півроку); місце і сфера розповсюдження (місцеві, регіональні, загальнодержавні, видання, що розповсюджуються за кордоном, міжнародні) [151].

У сучасному літературному процесі кожне видання має певну роль і місце, представляє або одну зі сторін літературного життя, репрезентуючи "постмодерну" чи "молоду" українську літературу, або є органом певного літературного об'єднання, або претендує на незалежне об'єктивне представлення усієї української літератури, мистецтва та інших явищ суспільного життя [80]. Тобто, літературно-художні журнали завдяки своїй інформаційній діяльності значною мірою набули особливої суспільної значимості, стали невід'ємним і важливим фактором у житті громадськості, а також почали виконувати ряд функцій.

Функціональний підхід зосереджується на функціях, впливах і ролях, які здійснюють видання. Дослідник А. Москаленко зазначає: «Під функцією в журналістиці ми розуміємо цілеспрямовану діяльність, що має неперехідний і не випадковий, а загальний закономірний характер. Функція включає в себе і мету, і засоби, вона виражає сутність, суспільне призначення преси, визначає її роль як суспільного інструменту» [96].

Відповідно до цього визначення літературно-художні журнали певною мірою виконують роль посередників у процесі спілкування людей, допомагають їм структурувати свої знання та уявлення про події сучасності, тобто виконують роль медіаторів. Вони виступають потужним інструментом мобілізації та інтеграції, інститутом формування громадянського суспільства та утвердження його основних засад і принципів існування. Розвиток інформаційного суспільства у більшості країн світу визнано одним з найважливіших національних пріоритетів. І Україна не стоїть осторонь цього питання. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 року містить положення, яким визначається, що «одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній

людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя» [45]. І хоча ці норми закріплено на законодавчому рівні, українським виданням і письменникам необхідно ще працювати над своїм іміджем та використовувати різноманітні засоби просування. Як зазначає Б. Носова у своїй статті «Концептуалізація зарубіжного публіцистичного дискурсу в комунікативній практиці» простежується втрата інтересу з боку вітчизняної практичної журналістики до глибокого аналізу міжнародних подій, відсутність потреби інтерпретувати Україну в європейському контексті [104].

В. Здоровега вважає, що мас-медіа будь-якої країни, яка вважається цивілізованою, тримається на трьох китах. Перший з них – економіка, тобто матеріальні підвалини існування системи засобів масової інформації; другий – закон законодавчої основи функціонування газет, журналів, інформаційних агентств, книговидавництв, документального кіно, телебачення, радіомовлення, Інтернету, реклами, їхніх відносин із владою, суспільством, бізнесом; третій – професіоналізм журналістів, тобто рівень їхньої кваліфікації, загальна, політична та фахова культура. Перебуваючи у тісному зв'язку між собою, вони, до того ж, сотнями ниток з'єднані з багатьма іншими чинниками, починаючи від історичного досвіду народу, його національної ментальності і закінчуючи рівнем духовної культури, інтелекту, способом мислення суспільства [46].

На думку О. Кузнецової журнальна періодика є одним із найдавніших видів засобів масової інформації, який завдяки своїм соціальним функціям – обслуговування суспільства та задоволення його інформаційних потреб, відіграє важливу роль у житті кожного громадянина [71]. Однією із специфічних рис цієї періодики є комплексний, синтетичний характер: у ній представлено багато форм інформації. Вона характеризується також оперативністю подання інформації про події, безпосередністю відображення яких підвищує її джерельну цінність [72, 61, 149].

Характерною ознакою журналу є тривалість життя, бо вона, в порівнянні з газетою та іншими медіа, триває чи не найдовше. Впродовж тижня – місяця, в залежності від частоти виходу видання, примірник читають і перечитують. Більшість людей навіть має звичку зберігати примірники журналів тривалий час, згодом повертаючись до деяких публікацій. При цьому, треба зазначити, що один примірник майже завжди читають декілька осіб. За свідченнями статистики в Україні один журнал читає приблизно у п'ять разів більше людей, ніж примірник газети, а в регіонах України цілком нормальною вважається ситуація, коли один номер видання читають десять і більше людей. Тому можна говорити про ґрунтовний вплив такого типу видання у порівнянні з іншими видами періодичної друкованої преси [136, 138].

Періодичні видання здебільшого характеризуються представленням літературних новинок, своєрідним критичним і досить глибоким аналізом подій, що відбуваються у літературному просторі, який відображає соціальні, культурні, духовні та інші потреби суспільства, що є актуальними у різних країнах світу. Прикладом може слугувати праця доктора філологічних наук, професора кафедри журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки «Літературний вектор міжнаціонального діалогу на шпальтах часопису «*Biuletyn Polsko-Ukraiński*» (Варшава, 1932–1938)», в якій авторка показує роль польського часопису у започаткуванні традиції міжнаціонального діалогу, спрямованого на взаємопізнання двох сусідніх народів. С. Кравченко пише: «Колектив бюлетен був спрямований на оптимістичні інтенції громадської думки, на формування позитивної взаємної рецепції українців і поляків за допомогою усіх доступних і можливих засобів впливу. Традицію міжнаціонального діалогу на шпальтах часопису перевірили історичні випробування ХХ ст. Події кінця ХХ – початку ХХІ ст., налагодження тісної співпраці України та Польщі в політичній, економічній, культурній сферах підтвердили його актуальність і значущість» [66].

На думку дослідниці О. Іванової функції літератури свідчать про її стратегічні можливості, зокрема, комунікаційні та формально-сміслові. Функції літератури – це те, що вона дає письменникові: сублимація, розігрування ролей, духовне збагачення, моральна праця, самодисципліна. А також це те, що вона дає читачеві: потрясіння, естетичне відкриття, формування картини світу, розваги, самопізнання тощо. Як сфера реалізації можливостей література постає також як форма соціальної влади. Функції літератури здійснюються на фоні інших функцій: ідеологічних (релігійний та ідеологічний вплив), економічних (прибуток), естетичних (насолада), рекреативних (розвага), характеризуються ступенем автономності й здатністю впливати на інші сфери життя суспільства. Дослідниця наголошує на тому, що суспільна функція літератури виявляється саме там, де літературний досвід читача входить до горизонту очікування його життєвої практики, визначає форму його світосприйняття, впливаючи на його суспільну позицію [50].

Кожен із вищенаведених підходів актуалізує напрямки розвитку журнальної періодики, зокрема, літературно-художніх видань, сприяє виявленню цінностей та функціональних закономірностей літератури в інформаційному просторі. Журнали встановлюють опосередкований зв'язок з суспільною реальністю, витворюють спільні для багатьох людей стандарти, норми та моделі.

1.2 Історіографія питання феномену міжкультурної комунікації

Перед науковцями, які займаються проблемами міжкультурної комунікації, постає чимало питань, які потребують ґрунтовних досліджень. Наукові теоретико-методологічні розробки дають можливість аналізувати та модифікувати взаємовідносини між культурами різних народів, сприяють вивченню процесу розвитку суспільства й цивілізації загалом. Дослідники виокремлюють різноманітні аспекти зазначеної теми – причини, принципи,

механізми взаємодії між культурами у різних сферах людської діяльності тощо.

Аналізуючи дослідження і публікації різних вчених, можна простежити, що зв'язок явищ культури та комунікації розглядався у працях філософів XVII–XX ст. Л. Вітгенштейна, Ю. Габермаса, Г. Гадамера, І. Канта, Ф. Ніцше, П. Сорокіна, І. Фіхте, З. Фройда, О. Шпенглера та ін. У середині XX ст. поняття «міжкультурна комунікація» досліджували такі вчені як К. Бергер, С. Гантінгтон, Г. Гофстаде, С. Даль, А. Кребер, Р. Портер, Л. Самовар, Д. Трагер [98, с. 1].

В Україні наукова нива досліджень міжкультурної комунікації тільки формується, але цю тему у своїх працях висвітлюють В. Андрущенко, Н. Висоцька, О. Гриценко, І. Дзюба, Л. Губерський, А. Єрмоленко, Л. Нагорна, П. Скрипка, А. Приятельчук, М. Кушнарьова [98, с. 2].

Методологічний аналіз наукових здобутків дозволив розглядати міжкультурну комунікацію з трьох підходів: системного, який дозволяє розглянути міжкультурну комунікацію як систему співвідношень понять культура і комунікація, антропологічного, що дозволяє розкрити соціокультурні виміри міжкультурної комунікації як суспільно-історичного феномену, синергетичного, що дозволяє проаналізувати елементи міжкультурної комунікації, які перебувають у взаємодії одна з одною.

Системний підхід розглядає міжкультурну комунікацію як систему співвідношення культури і комунікації, їх взаємозв'язок і взаємодію. Численні дослідження проблеми взаємодії культур свідчать про те, що досягнення позитивних результатів залежить від здатності учасників спілкування розуміти один одного, а на це впливає багато факторів, серед яких Т. Грушевицька, В. Попков та А. Садохін виділяють етнічну культуру кожного із співрозмовників, психологію народів, культурні цінності, які панують в тій чи іншій державі. Ці взаємовідносини різних культур отримали назву «міжкультурна комунікація» (обмін між двома і більше культурами та продуктами їх діяльності, що здійснюється в різних формах) [26].

Термін міжкультурна комунікація вперше з'явився в 1954 році у надрах американської наукової школи культурантропологів, представники якої Е.Т. Холл і Г.Л. Трегер у праці «Culture as Communication» («Культура як комунікація») запропонували для широкого використання термін «міжкультурна комунікація», обґрунтували безпосередній зв'язок між культурою і комунікацією та можливість порівнювати культури різних народів світу [114, 166, 192].

Американський спеціаліст Е. Холл, досліджуючи міжкультурну комунікацію, зазначив, що культура – це комунікація, а комунікація – це культура. Виходячи з цієї квінтесенції, чимало західних науковців змальовують культуру у вигляді айсбергу, де основне місце займають культурні цінності і норми, а вершина – це обумовлена ними індивідуальна поведінка людини, яка виявляє свій прояв у спілкуванні з іншими людьми. О. Тейлор також погоджується із цією думкою [182]. У своїй книзі «Міжкультурна комунікація: важливий вимір ефективної освіти» автор зазначає, що комунікація – це породження культури. Спосіб, за допомогою якого люди можуть спілкуватися, і який обумовлений їхньою культурою. Людина може знати більше однієї культури, бути експертом з декількох культур, але беззаперечним буде одне: комунікація – це продукт і витвір культури.

Також Е. Холл вважає, що суспільство має навчитися переходити за межі культури та проводити процес її адаптації відповідно до епохи та власного біологічного організму. Він аргументував це тим, що людина повинна набувати досвіду в інших культур, оскільки кожна культура, щоб вижити, має взаємодіяти з іншими [26].

Подальшою розробкою теоретичних основ міжкультурної комунікації займалися Дж. Кондон та Й. Фаті у роботі «Введення в міжкультурну комунікацію» [163].

У 1970-х рр. термін «міжкультурна комунікація» розглянуто у вузькому значенні у праці Л. Самовара і Р. Портера «Комунікація між

культурами» [103]. Сьогодні термін «міжкультурна комунікація» базується на класичній позитивістській методології, системному та діалектико-синергетичному методах і підходах [2].

Дослідники виділяють такі ключові твердження щодо міжкультурної комунікації: 1) міжкультурна комунікація – це взаємодія культур, що здійснюється в певному просторі й часі, де феномен культури розглядається як родове поняття, культурні контакти набувають різних форм, які знаходять своє вираження в дотикові, взаємовідношенні, синтезі, доповнюваності й діалогові; 2) міжкультурна комунікація – це взаємодія культур, за якої вони вступають у діалог, відбувається їх актуалізація, внаслідок чого виявляється загальнолюдське та специфічне кожної культури як системи; 3) міжкультурна комунікація – це взаємодія культур, що отримує свою екстеріоризацію через мову і вербальний зміст, які створюють специфічну картину світу [94, 182].

Говорячи про міжкультурну комунікацію, багато вчених (Т. Грушевицька, В. Попков, А. Садохін, С. Тер-Мінасова, У. Гудикунсг, Л. Самовар, Р. Портер) виходить із поєднання двох понять «культура» та «комунікація» [134].

Вперше поняття «культура» як самостійний термін використав у 1684 р. німецький філософ С. Пуфендорф для визначення духовного світу людини [71]. Автор наголосив, що комунікація і спілкування виступають важливою частиною людського життя, а тому і частиною культури.

Голландський науковець Г. Хофстед вважає, що культура – це «ментальне програмування людини», яке складається з моделей: як ми думаємо, як відчуваємо і як діємо. Джерелом цих ментальних програмувань є соціальне оточення, в якому людина зростає і набуває свого життєвого досвіду (сім'я, школа, друзі, місце роботи і т. п.) [60]. При цьому дослідник поділяє поняття «культура» на дві частини: вузьку і широку. У вузькому значенні – це цивілізація або освіта та її результати, такі як виховання, мистецтво і література. За Хофстедом означене вузьке поняття – це

«культура – 1». Щодо широкого поняття, то воно складається з достатньо простих елементів, таких як їжа, вияв почуттів, фізична дистанція чи турбота про гігієну, і визначається Г. Хофстедом як «культура – 2». Зауважимо, що при зверненні до проблем міжкультурної комунікації важливо враховувати як широке, так і вузьке значення поняття культури, що дозволяє реалізувати багаторівневий підхід до досліджуваної дефініції.

Серед інших напрацювань міжкультурної комунікації важливе значення мають дослідження культурних антропологів Е. Сепіра, А. Кребера і К. Клакхона [126; 171]. Так, Е. Сепір наголошує на існуванні трьох груп «смислів», які стосуються слова «культура». По-перше, культура може використовуватися як технічний термін етнологами й істориками культури, охоплюючи при цьому соціально успадковані риси матеріального і духовного життя людини (в такому значенні «культура» співвідноситься з поняттям «цивілізація»). По-друге, застосування означеного терміну є позначенням «умовного ідеалу індивідуальної вихованості». Культура в третьому розумінні позначає «не стільки те, у що вірить той чи інший народ, або що ним створене, скільки те, яким чином створене цим народом те, у що він вірить, функціонує в його житті, яке значення це має для даного народу» [126].

Найбільш поширені підходи вживання і використання терміну «культура» наводить В.А. Маслова: описовий, ціннісний або аксіологічний, діяльнісний, функціональний та герменевтичний. Перший підхід характеризується описом окремих елементів і проявів культури – звичаї, види діяльності, цінності, ідеали і т.п. Другий підхід займає провідне місце в культурології ХХ століття, та визначає культуру як найвищу ступінь духовних цінностей, які облагороджують людину та впливають на соціальні умови її життя, забезпечуючи культурний процес розвитку індивідів. Третій підхід трактує поняття культури як спосіб задоволення людських потреб, як особливий вид діяльності. Для четвертого підходу характерне визначення культури за допомогою функцій, які вона виконує у суспільстві:

інформаційна, адаптивна, комунікативна, регулятивна, нормативна, оціночна, інтегративна, соціалізація. П'ятий підхід описує культуру як механізм, який створює сукупність текстів, що можуть розглядатися як платформа для розміщення інформації і як витвір мистецтва [32].

У науковій літературі здебільшого домінують дефініції культури аксіологічного характеру, де підвалиною будь-якої культури визначається цінність. З цього приводу, зокрема, свого часу писав П. Сорокін: «Будь-яка велика культура є не просто конгломерат різноманітних явищ, співіснуючих, але ніяк один із одним не пов'язаних, а є їх єдність чи індивідуальність, усі складові частини якої пройняті одним засадничим принципом і виражають одну, і головну цінність» [129].

Пізніше з'явилося більш широке розуміння культури, тісно пов'язане з побутом народу, його манерою мислити, відчувати, реагувати. На даний момент у наукових джерелах наводиться безліч визначень культури. Зокрема такі, як: культура – це сукупність духовних цінностей, способами вираження яких є мова, наука, література, мистецтво; культура – сукупність досягнень людської спільноти у виробничому, суспільному й духовному житті; культура – це історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, що виражається в певних формах і типах організації, житті і діяльності людей, в їх взаємовідносинах, а також у створених ними матеріальних і духовних цінностях. У щоденному житті означене поняття здебільшого вживається у трьох основних значеннях: сфера життя суспільства, що існує у вигляді системи установ і організацій, які займаються виробництвом і розповсюдженням духовних цінностей суспільства; сукупність цінностей і норм, властивих великій соціальній групі, народу чи нації (українська культура, культура молоді тощо); високий рівень досягнень людини в будь-якій галузі (культура побуту, мистецька культура тощо) [60].

В інтерпретації А. Кребера і К. Клакхона поняття «культура» подається як сукупність матеріальних предметів, об'єктів, ідей, образів, створених самою людиною протягом її історії, як «друга природа», що утворює власне

людський світ, на відміну від дикої природи. При цьому науковці наголошують, що «культура складається з виявлених і схованих схем мислення і поведінки, що є специфічним досягненням людських спільнот, утілених у символах, за допомогою яких вони сприймаються і передаються від людини до людини і від покоління до покоління. Сюди необхідно долучити і ті досягнення, які проявляються у створених культурним суспільством матеріальних благах. Ядром будь-якої культури є ідеї... і особливо цінності, що передаються за допомогою традицій. Культурні системи можуть розглядатися, з одного боку, як результат завершених дій, а з іншого, як підґрунтя дії в майбутньому» [171].

У європейській думці Нового часу культура розглядалася як феномен духовного порядку, як наслідок і прояв творчої діяльності в галузі науки, мистецтва, релігії та права. Варто зауважити, що просвітницькі концепції культури – Шарля Монтеск'є, Вольтера, Анни Тюрго, Жанни Конжорес базувалися на ідеї загальності людського розуму та його законів, застосовуючи при цьому поєднання культури з перевагами і благами, які несуть людині вдосконалення і застосування розуму [75].

Функціонування міжкультурної комунікації пов'язують з розвитком культури, яка залежить від потреб людства. Б. Малиновський виділяє три групи цих потреб: первинні, похідні та інтегративні. Перші мають на меті продовження роду, певні фізичні та розумові зрушення. Культурними відповідями на них були поява родової общини, розвиток знань, освіти та умов проживання. Другі були спрямовані на виготовлення і вдосконалення знарядь праці, внаслідок чого відбувся розвиток економіки і культури господарювання. Треті потреби виконували функцію об'єднання і згуртованості індивідуумів. Тобто кожна культуру можна було розглядати як взаємопов'язані соціальні інститути, які задовольняли біологічні та культурні потреби суспільства. При цьому розвиток культурних зв'язків базувався на досвіді та досягненнях культури минулих епох. Тому протягом сторіч відбувається процес взаємозв'язків між культурами різних континентів,

розширюються культурні контакти між різними народами світу, що сприяє утворенню нових культур, які функціонують як оновлювальна система культури [44].

З розвитком засобів масової комунікації посилюється науковий інтерес до комунікативної функції культури, проблем трансляції і збереження культурних цінностей. Проводяться спроби аналізу еволюції культури на основі гіпотези інформаційного відбору, де механізмами культурної динаміки виступають швидкості комунікації, обробка інформації, наглядність її відображення, використання зворотних зв'язків [32].

Розвивається інформаційно-семіотичний підхід до культури, який спочатку був пов'язаний з літературознавством, а згодом охопив крізь своє центральне поняття «текст» значний об'єм культурних проявів. Своєрідним віддзеркаленням тексту у свідомості конкретного індивіда у конкретній ситуації є дискурс, який на відміну від тексту є носієм не тільки інформації, а й усього, що її спричинило: чинників, що породжують нову інформацію і нові тексти, які містять в собі певну культуру мови [125]. Як пише О. Пономарів у своїй книзі «Культура слова: мовностилістичні поради»: культура мови – це проблема, що так чи інакше наявна в усякій національній спільності і буває предметом публічного обговорення та пильної уваги мовознавців, письменників... Адже літературна мова в усіх народів відрізняється від розмовної, «народної», і потребує постійного дбайливого догляду, культивування» [112].

Американський дослідник М. Гірдахам вважає, що культура може розвиватися лише у взаємозв'язку із комунікацією [175]. Він переконаний, що культура виступає однаковим образом думок і способом діяльності, які існують за принципом відносно ізольованої внутрішньогрупової комунікації. Різниця між різними культурами полягає у тому, що рівень спілкування між представниками різних культур нижчий, ніж між представниками однієї культури. На думку дослідника, якби люди різних культур спілкувалися між

собою стільки ж, скільки вони спілкуються у межах своєї культури, то самі культури скоро б зникли.

Е. Гідденс вважає, що культура виступає ціннісним нормативним чинником, що зв'язує, цементує та виконує системотворчу роль як інформаційно-комунікативна підсистема соціуму. На його думку «соціальне» та «культурне» взаємопов'язані і їх єдність реалізується у творчій особистості, яка є носієм соціально-функціонального та ціннісно-сміслового змісту інформаційно-комунікаційних процесів [23]. Тому важливою методологічною основою у цьому контексті є концептуальна ідея культури, як створюваної людиною наочної дійсності, в якій ми існуємо [76]. Тобто, інформуючи аудиторію про культурні процеси та феномени, які відбуваються в інших країнах та інших соціальних групах, ЗМІ стають інструментом формування громадської думки та чинником створення певних культурних явищ.

Дослідники теоретичних питань культурно-історичних світових процесів на основі синергетичного підходу, серед яких В. Бранський, М. Каган, А. Кармін, виокремили та охарактеризували два етапи цих процесів – до ХХ століття та початок ХХІ століття. Для першого характерною ознакою є те, що деякі соціокультурні світи відносяться до самостійних самоорганізуючих систем, між якими здійснюється обмежений обмін інформацією. Їх еволюція відбувається за допомогою розширеної взаємодії з навколишнім середовищем, де побутують різні культури. Другий етап відображає перехід соціокультурних світів від ізольованості свого існування до зближення. Тобто відбувається процес розширення контактів між ними, що забезпечує їх перетворення на «єдину систему загальнолюдської світової культури» [75]. Учені з'ясували, що в сучасну епоху людство набуває єдності у трьох аспектах: антропологічному (як біологічний вид), соціальному (об'єднання в цілісну всесвітню соціальну систему) та культурному (створення єдиної загальнолюдської культури на основі взаємного обміну між культурами світу своїми досягненнями).

Поєднання всіх трьох аспектів сприяє вирішенню важливих масштабних політичних, економічних, соціальних, культурних та інших проблем [56].

Дослідник Б. Хаслетт [Haslett 1989]. зазначає, що культура і комунікація співіснують одночасно і не можуть існувати одна без одної. Культура – це однаковий спосіб життя, який може скластися лише через комунікацію. Тобто, культура виступає певною системою в міжкультурній комунікації, де індивіди можуть дивитися на культуру з позиції культурного релятивізму, долаючи притаманний людині етноцентризм, уникати оцінок, виховувати у собі толерантність і етнографічну допитливість.

Однією з нових тенденцій у культурі може бути непомітне злиття масової культури і масової комунікації. Поняття масової комунікації відображає найбільш типовий спосіб буття культури в умовах сучасного суспільства, в найзагальнішому вигляді означає виробництво культурних цінностей, що розраховані на масового споживача, таке культурне виробництво здійснюється за допомогою засобів масової комунікації, які культивують спрямованість на стандартизацію системи домінуючих матеріальних і духовних цінностей, типів соціальної поведінки, уявлень, думок тощо [16].

Процес взаємодії культури і масової комунікації можна розглядати у розрізі двох тенденцій. Перша пов'язана з динамікою внутрішніх структур культури, де міжкультурна комунікація виступає її джерелом. Друга тенденція може бути позначена впливом зовнішніх факторів на розвиток внутрішніх структур культури. Комунікація при цьому теж не залишається пасивною, тому що зовнішній вплив здійснюється через її різні форми на різних рівнях.

Сутність поняття комунікації протягом свого існування змінювалася, диверсифікувалася, тому сьогодні воно використовується у трьох методологічних контекстах. Перший базується на класичній позитивістській методології суб'єктно-об'єктних відносин, що представлений концепцією структурного функціоналізму та концепцією інформаційного суспільства (Д.

Белл, А. Тоффлер). При цьому підході основою культури і всіх культурних цінностей виступає інформація [191].

В основі другого (некласичного) методологічного підходу (Ю. Хабермас) лежить когнітивна модель суб'єктно-об'єктних відносин, де сфера комунікації відображається у якості особливого онтологічного об'єкту. Його вивчення базується на методах герменевтичної інтерпретації смислів та критичної рефлексії [165].

Третій (постнекласичний) підхід зводить природу соціального до суб'єктно-об'єктних відносин, тобто до принципу інтерсуб'єктивності і виключає об'єктність. Суспільство розглядається як мережа комунікацій, а комунікації створюють можливість для самоопису суспільства і його самопродукування (Н. Луман). Виходячи з цього комунікація виступає самоорганізованим середовищем.

Виходячи із трьох вищенаведених методологічних підходів, в основі яких лежить співвідношення культури і комунікації, культура виступає певною системою в міжкультурній комунікації.

А. Садохін, здійснивши аналіз основних теорій міжкультурної комунікації, зазначає, що міжкультурна комунікація – це соціально обумовлений процес обміну інформацією різного характеру і змісту, що здійснюється за допомогою різних засобів, де основна мета полягає у досягненні взаєморозуміння, а базовим кодом комунікації виступає мова [123].

При цьому С. Тер-Мінасова наголошує, що здатність до розвитку комунікативної компетенції характерна для всіх представників *Homo sapiens*, але конкретна реалізація цієї здатності культурно обумовлена [133]. Крім того, ця здатність зазнає впливу і самого індивідуального досвіду людини, тому часто цей досвід перешкоджає взаєморозумінню людей спільної культури і мови, не кажучи вже про представників різних культур.

Т. Нішіда виділяє три напрями у вивченні комунікації і культури: традиційний підхід, де міжкультурна комунікація розглядається як соціальна

наука з переважно кількісною методикою досліджень; інтерпретативний підхід (етнографія) і якісний метод аналізу; критичний підхід (роль контексту, історії, зміна комунікантів) [93]. Кожен підхід має свої сильні і слабкі сторони. Автор виділяє ще один, діалектичний підхід з наступними характеристиками: діалектика культури й індивіда, діалектика особи і контексту, діалектика відмінностей і схожості, діалектика статичності і динаміки, діалектика історизму і теперішнього-минулого-майбутнього, діалектика переваг-недоліків.

Дослідження міжкультурної комунікації показали, що і відношення між культурами можуть бути різними: а) утилітарне ставлення однієї культури до іншої; б) неприйняття однієї культури іншою; в) взаємодія, взаємозбагачення, тобто відношення культур між собою як рівноцінними суб'єктами. Якраз третій тип відношень, для якого характерне ставлення культури до культури як до рівноправної, рівноцінної, попри відмінності, несхожості та унікальності, і визначається як міжкультурний діалог [127].

Дослідники виділяють декілька макрорівнів міжкультурної комунікації: міжетнічна комунікація, контркультурна комунікація, комунікація серед соціальних класів і груп та регіональна комунікація. Кожен із макрорівнів має свої особливості [127]:

- міжетнічна комунікація – це спілкування між представниками різних народів (етнічних груп). Частіше всього суспільство складається з різних за чисельністю етнічних груп, які створюють свої субкультури. Своєю культурну спадщину етнічні групи передають від покоління до покоління і завдяки цьому вони зберігають свою ідентичність серед домінуючої культури. Спільне існування в рамках одного суспільства природно призводить до взаємного спілкування цих етнічних груп і обміну культурними досягненнями;
- контркультурна комунікація відбувається між представниками материнської культури і дочірньої субкультури, виражається в

незгоді дочірньої субкультури з цінностями й ідеалами материнської. Характерна особливість цього рівня комунікації – відмова субкультурних груп від цінностей домінуючої культури і висунення своїх власних норм і правил, що протиставляють їх цінностям більшості;

- комунікація серед соціальних класів і груп базується на відмінностях між соціальними групами і класами того або іншого суспільства. В світі не існує жодного соціально однорідного суспільства. Всі відмінності між людьми виникають в результаті їх походження, освіти, професії, соціального статусу і т.д. В усіх країнах світу відстань між елітою і більшістю населення, між багатими і бідними значна. Вона виражається в протилежних поглядах, звичаях, традиціях тощо. Незважаючи на те, що всі ці люди належать до однієї культури, подібні відмінності ділять їх на субкультури і відображаються на комунікації між ними;
- регіональна комунікація виникає між жителями різних областей (місцевостей), поведінка яких в однаковій ситуації може значно відрізнятися.

Виходячи із вищенаведених макрорівнів, міжкультурна комунікація забезпечує взаємодію носіїв різних культурних спільнот, є системою матеріальних і нематеріальних ознак, орієнтованих на взаємопроникнення культурно-комунікативних смислів, досягнення взаєморозуміння з урахуванням і збереженням «національної картини світу», їх взаємозбагачення в соціокультурному й духовному планах. Це тривалий процес, пов'язаний із подоланням негативних стереотипів, формуванням готовності індивіда до діалогу та культурної комунікації. Міжкультурна комунікація ґрунтується на процесі символічної взаємодії між різними групами людей, яким притаманні певні культурні відмінності. Взаємодія культур має можливість сприяти не тільки безпосереднім стосункам і

зв'язкам між різними культурами, аналізувати проблеми цілісності суспільства, механізми функціонування соціальних відносин і взаємодію природи і суспільства. Але може породжувати фактор переоцінки міжкультурних контактів і власної культурної ідентичності, який вважається необхідною умовою ефективних взаємовідносин між культурами і взаєморозуміння між їх носіями. Проте варто зауважити, що в багатьох країнах світу нині досить гостро стоїть питання щодо конфлікту інтересів і цінностей людей, які належать до різних соціокультурних верств. Учені вважають, що це, в свою чергу, спричинено поєднанням декількох комунікативних теорій, які пов'язані між собою.

Серед основних теорій міжкультурної комунікації виділяють теорію адаптації, координованого управління значенням і теорію правил, риторичну теорію, конструктивістську теорію, теорію соціальних категорій і обставин і теорію конфліктів [26].

Автор теорії адаптації Я. Кім стверджував, що адаптація – це складний процес з багатьма складовими, у ході якого людина поступово звикає до нової обстановки і нового спілкування. Динаміка такої взаємодії називається динамікою стресовоадаптаційного росту і діє за принципом «два кроки вперед і крок назад». Періодичні відступи, що гальмують процес адаптації, пов'язані з міжкультурними кризами. Для успішної адаптації необхідно декілька умов, вони включають спілкування з новим оточенням (частота контактів, позитивний настрій), знання іноземної мови, позитивну мотивацію, участь у різних заходах, доступ до засобів масової інформації.

Координоване управління значенням і теорія правил. Людська комунікація за своєю суттю дуже недосконала, тому ідеальне і повне взаєморозуміння – це такий собі неосяжний ідеал. Оскільки не всі акти комунікації мають певну ціль, досягнення взаєморозуміння стає зовсім не обов'язковим. Основним завданням є досягнення координації, що можливо при взаємодії, яка буде зрозумілою для її учасників. При цьому в

конкретному контексті відбувається управління значенням і відбувається їх індивідуальна інтерпретація.

Риторична теорія дозволяє аналізувати не лише індивідуальні відмінності, але й властивості великих груп. Частиною цієї теорії є аналіз підсвідомої адаптації повідомлень до конкретних ситуацій комунікації.

Конструктивна теорія полягає у тому, що люди можуть інтерпретувати слова і дії інших доволі швидко. Але враховуючи той факт, що культура впливає на індивідуальну схему розвитку людини, то представники різних культур формують різні погляди і можливості сприйняття.

У теорії соціальних категорій і обставин зосереджено увагу на важливості ролей, стереотипів і схем для процесу комунікації, тобто на елементах механізму сприйняття, які складають основу взаєморозуміння і соціальної свідомості. При цьому важливо враховувати самооцінку людини, яка формується під впливом груп, до яких вона належить.

Теорія конфліктів вважає конфлікти нормальною поведінкою, формою соціальних дій, які регулюються нормами кожної культури. Таким чином, в кожній культурі існують свої моделі конфліктів.

Аналіз викладених теорій та концепцій міжкультурної комунікації показує, що жодна з них не здатна претендувати на істину в останній інстанції стосовно визначення цілісного бачення та розуміння міжкультурної комунікації. Кожна з цих теорій характеризує щось окреме, притаманне цьому феномену. Таким чином пропонується розглядати міжкультурну комунікацію через форми її прояву.

Проте ці теорії не можна вважати основними, адже виділяють три інші групи теорій різних підходів (класичний, комунікативний, синтезований), що розглядають міжкультурну комунікацію з різних позицій. Класичний підхід, представниками якого є Герт Гофстеде (теорія культурних вимірів) та С. Гантінгтон (теорія зіткнення/конфлікту цивілізацій), базується на ментальних особливостях тих чи інших культурних груп [98].

Голландський соціальний психолог та антрополог Герт Хофстеде у 60-70-х роках ХХ століття у ході досліджень виокремив показники, які допомогли встановити основні культурні виміри для характеристики культурних особливостей. Його параметрична теорія виміру культур стала підґрунтям для оцінки міжкультурних відмінностей. Під дефініцією культури він розумів колективну ментальну запрограмованість, світосприйняття, спільне з іншими представниками відповідної нації, регіону, групи, що відрізняє нас від інших та дає змогу говорити про ментально-культурні відмінності. Культурні виміри Герта Хофстеде можна вважати структурними зразками культури, стереотипами поведінки, сформованими у певній культурі [168].

Видатний американський політолог Самуель Хантінгтон у своїй праці «Зіткнення цивілізацій і зміна світового порядку» вважав, що у світі основним джерелом конфліктів стане не ідеологія і не економіка. Найважливіші кордонами, що розділяють людство, і переважні джерела конфліктів будуть визначатися культурою [170].

Як зазначає у своїй праці С. Хантінгтон, світовий порядок у ХХІ столітті визначатиметься взаємодією різних культур-цивілізацій, кордони яких збігаються з кордонами ареалів поширення певних мов і стилів життя. Під цивілізацією Хантінгтон розумів культурну спільність найвищого рангу, як найбільш широкий рівень культурної ідентичності людей, для яких характерні загальні спільні риси: мова, історія, релігія, звичаї, інститути. Культурна самоідентифікація може змінюватися, в результаті чого змінюватимуться склад і межі тієї чи іншої цивілізації.

Комунікативний підхід характеризується специфікою вербальної та невербальної комунікації, що притаманна кожній культурі. Представниками даного підходу виступають Е. Холл (теорія високо- та низькоконтекстуальних культур) та Е. Гірш (теорія культурної грамотності).

У своїй теорії Е. Холл стверджував, що всі культури відрізняються одна від одної «читанням контексту», використанням прихованої інформації,

яка міститься у текстах чи має місце у певних ситуаціях під час спілкування людей [166]. На думку дослідника чим більше контекстуальної інформації необхідно для розуміння соціальної ситуації, тим вища складність культури. І в свою чергу, чим вища складність культури, тим важче людям з різних країн правильно зрозуміти й оцінити соціальну ситуацію. Залежно від характеру використання часу і простору Холл розмежував всі культури на високо- та низькоконтекстуальні. Враховуючи дослідження Холла, характер і результати процесу комунікації визначаються також ступенем інформованості його учасників. Ступінь інформованості залежить від щільності соціальних зв'язків і швидкості обміну інформацією між членами цієї мережі. Відповідно до цього всі культури можна класифікувати за ознакою слабкої і сильної контекстуальної залежності. Індивідів, які користуються щільною інформаційною мережею відносять до культури з високим контекстом, а люди з вільною мережею зв'язків у своєму соціальному оточенні і з меншим обсягом обміну інформацією належать до культури з низьким контекстом.

Висококонтекстуальні культури характеризуються високою інформаційною забезпеченістю, тісними стосунками в сім'ї і постійними контактами з друзями та родичами. При спілкуванні важливу роль відіграють невербальні засоби і стриманий прояв почуттів. До країн з високим контекстом культури, на думку, Холла, відносяться Франція, Іспанія, Італія, країни Близького Сходу, Японія та Росія.

Низькоконтекстуальні культури відрізняються слабкою поінформованістю, потребою в додатковій інформації, строгим розмежуванням особистих і ділових контактів. Під час спілкування представники, як правило, прямі і виразні, відверто проявляють свої емоції.

Синтезований підхід характеризується поєднанням ментальних програм та особливостей комунікативних дій, зокрема, невербальних. Представниками цього підходу є С. Даль (теорія відмінностей культур) та Р. Гестеланд (класифікація культурних змінних).

На основі аналізу методологічних здобутків Л. Вітгенштейна, Ю. Габермаса, Г. Гадамера, І. Канта, Ф. Ніцше, П. Сорокіна, І. Фіхте, З. Фройда, О. Шпенглера, С. Гантінгтона, Г. Гофстаде, С. Даля, А. Кребера, Р. Портера, Л. Самовара, Д. Трагера, О. Гриценка, І. Дзюби, Л. Губерського А. Єрмоленко, Л. Нагорної, П. Скрипки, А. Приятельчука, М. Кушнарьова та ін. можна стверджувати, що наукові підходи до вивчення феномена міжкультурної комунікації базуються на тому, що процеси глобалізації та швидкий розвиток інформаційних технологій докорінно змінили парадигму людського спілкування, а налагодження міжкультурної комунікації стало одним з ключових завдань на шляху до побудови інформаційного суспільства. Поняття міжкультурної комунікації постійно змінюється на фоні технологічних та інформаційних трансформацій, що веде за собою створення нових теорій та підходів щодо його вивчення. Динаміка розвитку міжкультурної комунікації простежується у різноманітних векторах взаємодії методологічних підходів, які удосконалюються з розвитком суспільства.

З удосконаленням міжкультурних досліджень зріс інтерес до комунікативної функції культури, взаємодії культури і комунікації, проблем соціокультурної зміни в суспільстві та ролі ЗМІ в міжкультурній комунікації. Складність розуміння ролі ЗМІ в міжкультурній комунікації спричинена геополітичними питаннями та проблемами глобалізації. На фоні цих питань виникає інше – поняття міжкультурної комунікації, яке має міждисциплінарний характер, дослідники трактують по-різному.

Наукові теоретико-методологічні розробки дали можливість сформулювати авторське визначення міжкультурної комунікації як механізму взаємодії культур, що здійснюється на основі інокультурних елементів, представлених у вигляді символів та знаків, що забезпечує формування, відтворення та взаємопроникнення культур в інформаційному просторі. Дефініція міжкультурної комунікації являє собою взаємодію культур різних спільнот, орієнтованих на взаємопроникнення культурно-комунікативних смислів, досягнення взаєморозуміння між представниками

різних культур з урахуванням та збереженням певної картини світу, їх взаємозбагачення в соціокультурному і духовному планах. Міжкультурний діалог сприяє взаємодії культур різних народів, задоволенню культурних потреб, міжкультурних контактів, що розвиваються в культурно-інтеграційному і соціально-психологічному контексті. Міжкультурна комунікація містить в собі певні коди і концепти культур, які можуть простежуватися у взаємному впливі через певні цінності, норми та правила, що забезпечують взаємозв'язки у суспільстві та сприяють збереженню культурної пам'яті. Міжкультурна комунікація, яка є багатоаспектним феноменом, що розвивається та видозмінюється на фоні суспільних світових явищ і процесів, дає можливість аналізувати та модифікувати взаємовідносини між культурами різних народів, сприяючи процесу розвитку суспільства та цивілізації загалом.

1.3 Методологія та методи дослідження

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій мас-медіа в сучасному світі сприяв тому, що вони стали основним джерелом отримання відомостей для громадян про актуальні події в житті країни та всього світу. Механізми взаємодії між культурами у різних сферах людської діяльності висунули на передній план дослідження літературно-художніх журналів у системі міжкультурної комунікації.

Вивчення особливостей літературно-художніх журналів у системі міжкультурної комунікації вимагає виявлення співвідношення підходів, що мають скласти методологію дослідження, яка допоможе визначити роль і місце видань у сучасному медіапросторі та розширити загальноприйняті наукові концепції дослідження журнальної періодики.

Як зазначає О. Іванова, теоретико-методологічну основу дослідження літератури і її соціокультурного ціннісно-функціонального статусу можна було б визначити як таку, що знаходиться між літературознавством та

науками про соціальні комунікації. Авторка пише, що дослідження у зоні соціальних комунікацій, зокрема у літературно-художніх журналах, – аналіз, що спирається на живий емпіричний соціокультурний досвід літератури [50].

I. Михайлин провідним методом багатьох праць з історії української журналістики називає культурно-історичний метод. Під час застосування до літератури сутність цього методу полягає в розгляді явищ у широкому контексті історії та культури, в оголошенні предметом науки самого літературного процесу, сприйнятого еволюційно, в дослідженні національного характеру як головного героя літератури. Дослідник вважає, що у застосуванні до історії української журналістики цей метод означає сприйняття її явищ на широкому тлі суспільного розвитку, розуміння журналістики як елемента культури, могутнього чинника пробудження національної свідомості, сприйняття суб'єктів журналістської творчості як громадських діячів, що словом створювали дім української державності. Тобто, даний метод дозволяє зрозуміти подвійну функцію журналістики: пасивну, як дзеркала громадського життя, та активну – як творця й учасника історичного процесу [89].

На етапі розвитку суспільства дослідники зустрічаються з методологічною проблемою історії медіа, зокрема, історії преси і – розумінням принципів дослідження. С. Кость пише, що відсутня чітка постановка проблеми, хоча історія філософії, як і інших наук, дає досить значну теоретичну базу і створює відповідні передумови. Автор зауважує, що розвиток сучасної науки, наукового мислення був загальмований ідеологічними догмами, загальними правилами, принципами комуністичної партійності та ідейністю, які не давали можливості охопити фактологічний масив і створити певну концепцію чи теорію [64].

Подібна наукова думка простежується й у працях А. Ейнштейна, який вважав, що для наукового мислення дослідника притаманне прагнення звести всі поняття і співвідношення, до якомога меншого числа логічно незалежних основних аксіом і понять, з яких логічно можна було б вивести всі поняття і

співвідношення окремих дисциплін. Він писав, що доки принципів, які можуть слугувати основою для дедукції, не знайдено, окремі дослідні факти теоретикові користі не принесуть, бо він не спроможний дати собі раду з окремими емпірично встановленими загальними закономірностями [35].

Методологію українського журналістикознавства досліджували багато видатних вітчизняних науковців: М. Возняк, М. Грушевський, В. Ігнатенко, І. Кревецький, В. Щурат, М. Бернштейн, О. Дей, В. Дмитрук, І. Дорошенко, Ю. Лазебник, О. Мукомела, М. Нечиталюк, М. Шестопал, А. Москаленко, В. Різун, Т. Скотникова, Т. Трачук, Б. Чернякова. На основі аналізу праць дослідників, метод журналістики складається з двох невіддільних одна від одної частин: методу вивчення дійсності та методу викладу наслідків цього вивчення. Перша частина, власне, тотожна методам збирання інформації. Друга характеризується описом дійсності на підставі спостережень, узятих з життя фактів і явищ; широким використанням абстрактно-логічного способу мислення; наявністю образу автора, який об'єднує асоціативні частини тексту, упорядковує факти, демонструє свій рух до висновків; «лабораторністю», навмисною сконструйованістю, комбінаторністю. Основною властивістю методології журналістикознавства є поєднання елементів наукового й художнього мислення [149].

Методологічні особливості міжкультурної комунікації, що базувалися на дослідженнях особливостей комунікаційних процесів, способів і засобів міжкультурної комунікації, існуючих культурних ідентичностей та взаємодій розглядалися у працях таких зарубіжних вчених як Г. Гофстеде, К. Казмір, К. Клакхон, Ф. Стродбек, Дж. Трагер, Е. Холл, Ю. Габермас. Серед українських вчених цими проблемами займалися О. Вишняк, Н. Костенко, І. М'язова, Н. Костенко та ін.

В історії філософської думки різні підходи і методи аналізу міжкультурної комунікації знайшли своє відображення у сучасній науковій літературі, де розрізняють такі наукові поняття як підхід і метод. Метод – це інструмент для вирішення головного завдання науки – відкриття об'єктивних

законів дійсності. Метод визначає необхідність і місце застосування індукції й дедукції, аналізу і синтезу, абстракції, формалізації, моделювання, порівняння теоретичних та експериментальних досліджень. Метод як засіб пізнання є способом відтворення в мисленні досліджуваного предмета. Метод – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. Фактично різниця між методом і теорією має функціональний характер: формуючись як теоретичний результат попереднього дослідження, метод виступає як вихідний пункт й умова майбутніх досліджень. Як зазначає Е. Гідденс, деякі підходи можуть виступати методами. Таке можливо, якщо явище міжкультурної комунікації розглядати як систему, – то одним із методів його дослідження може бути системний [23]. Це пов'язано з тим, що на початку ХХ ст. наука піднялася на якісно новий щабель розвитку. Головним її надбанням стала проблема структурної організації та забезпечення функціонування складних системних об'єктів, тому в сучасній науці формуються та широко використовуються категорії системності.

На думку дослідниці І. Фомічової системний метод є найбільш вживаний методологічний принцип під час дослідження ЗМІ. Методологічна специфіка системного підходу полягає у тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей і механізмів утворення системи – складного об'єкта з певних елементів [142]. На думку дослідниці системний підхід – це категорія, що не має єдиного визначення, оскільки трактується надто широко і неоднозначно. У літературі наводяться наступні трактування або визначення системного підходу: інтеграція, синтез розгляду різних боків явища або об'єкта; адекватний засіб дослідження і розробки не будь-яких об'єктів, що доволно називаються системою, а лише таких, котрі є органічним цілим; вираження процедур подання об'єкта як системи та способів їх розробки; широкі можливості для одержання різноманітних тверджень та оцінок, які передбачають пошук різних варіантів виконання певної роботи з подальшим вибором оптимального варіанту. Як зазначає

авторка, системний метод допомагає з'ясувати проблематику дослідження та теоретичні підходи щодо виявлення особливостей закономірностей, притаманних ЗМІ, та висвітлення конкретних подій і явищ, які відбуваються в суспільстві та які висвітлюють медіа. Вивчаючи структуру, функції, підсистеми ЗМІ, системний аналіз дозволяє дослідникам визначити свою досліджувану нішу

Такої думки дотримуються й інші дослідники, які вважають, що за допомогою категорій і принципів системного підходу відзначаються перспективи побудови нових об'єктів і предметів дослідження ЗМІ шляхом планування та визначення їх структурних або типологічних параметрів і властивостей [22, 149].

На думку дослідниці І. Бондаревич методологія аналізу міжкультурної комунікації – це шлях та система засобів і принципів побудови теорій міжкомунікаційного спілкування, різних рівнів систематизації знання з міжкультурної комунікації, а також емпіричних досліджень на рівні конкретного (соціально-філософського аналізу). Авторка характеризує його як науковий напрямок, що має комплексний, інтегральний характер, міжкультурна комунікація використовує практично всі методи соціально-гуманітарних наук – філософські, загальнонаукові та спеціальні. Сучасна парадигма міжкультурної комунікації використовує різні філософські методи, які забезпечують єдність гносеологічного, соціально-філософського, загальнонаукового аналізу соціальних явищ і процесів. Такий підхід сприяє розумінню міжкультурної комунікації не тільки як соціально-наукового знання, але й як активності, креативності як кожної особистості, так і всієї нації [13].

Професор В. Різун у праці «Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій» зазначає, що сучасні наукові проблеми пов'язані зі зміною методологічних підходів, зокрема виникненням нового соціальнокомунікаційного підходу, який передбачає вивчення явищ, процесів, функцій соціальних комунікацій з точки зору соціально

комунікаційного інжинірингу. У праці «До питання про соціальнокомунікаційні наукові проблеми і про наукові проблеми взагалі» В. Різун окреслює особливості соціальнокомунікаційної парадигми принципів дослідження явищ, до яких обов'язково включає: вивчення явища в контексті суспільної взаємодії суб'єктів спілкування, визначення функціонального статусу явища в цьому контексті взаємодії та визначення залежності явища від мети, завдань і характеру суспільної взаємодії. Соціальнокомунікаційний підхід у науці висуває вимогу щодо опису соціальнокомунікаційних методів досліджень, де першочерговими мають бути загальнонаукові методи, пристосовані до умов нової наукової галузі [119].

Поширеними методологічними принципами досліджень міжкультурної комунікації дослідники називають такі методи як філософські, загальнонаукові та спеціальні. До філософських належать методи, які мають філософське обґрунтування і включають: емпіричний і теоретичний, спостереження і експеримент, узагальнення, аналіз і синтез, індукція і дедукція, історичний і логічний та ряд інших. Ці методи забезпечують продуктивність дослідження у різних сферах наук. У контексті культурологічного вивчення комунікації дані методи використовуються у відповідності з поставленими задачами дослідження, які передбачають збирання емпіричних даних та їх узагальнення або застосовується логічного та історичного методів в осмисленні феномена міжкультурної комунікації.

На думку дослідників загальнонаукові методи дослідження займають основне місце у міжкультурній комунікації і визначають її науковий розвиток. Дослідник М. Хилько у своїй науковій праці «Спеціальні та міждисциплінарні методи у дослідженні журналістикознавства» зауважує, що якщо загальнонаукові методи завдяки своїй універсальності застосовуються у переважній більшості наук, то спеціальні методи властиві конкретним галузям знань [145, 146].

Загальнонаукові методи забезпечують більш детальний аналіз проблем, розглядають предмет дослідження з різних сторін, вивчають нові дані

завдяки їх сприйняттю в нових ракурсах і нових аспектах. На основі загальнонаукових формуються спеціальні методи дослідження, які використовуються у межах певної предметної області знання. Як зазначає авторка, до методів, розроблених у предметному полі міжкультурної комунікації, відносять: методи реконструкції культурного простору, метод моделювання комунікативних об'єктів, соціокультурний історико-генетичний метод, метод мозаїчних реконструкцій, метод соціокультурних спостережень, метод соціопсихологічних і соціокультурних інверсій [43].

В. Різун та Т. Скотникова, систематизуючи методи наукових досліджень у журналістикознавстві виокремлюють: описові методи (класифікація, типологізація, аналіз документів, історичний та біографічний методи), аналіз документальної інформації (контент-аналіз, контент-моніторинг), спостереження, опитування (інтерв'ю, анкетне опитування, експертне опитування), експеримент [120].

Дослідник Б. Черняков поширеними методами у журналістикознавстві називає дотичні методи до історичного. На думку М. Хилько найкращий науковий результат дає поєднання історичного та логічного методів. За допомогою поєднання історичного і логічного методів дослідник розуміє суть історичного процесу. Як відзначав А. Ейнштейн, «логічний метод по суті є не чим іншим, як тим же історичним методом, лише звільненим від історичної форми і від випадковостей, що заважають. З чого починається історія, з того ж повинен починатися і хід думок, і його подальший рух буде ні що інше, як відображення історичного процесу в абстрактній і теоретично послідовній формі; віддзеркалення виправлене, але виправлене відповідно законам, які дає сам дійсний історичний процес» [36].

Як зазначають дослідники, історичний і логічний методи застосовуються для дослідження складних об'єктів, що історично розвиваються. Ці методи багато в чому схожі між собою, проте мають принципові відмінності. В історичному методі історія досліджуваного об'єкта відтворюється у всій своїй багатогранності, з урахуванням всіх

відхилень і життєвих випадковостей. Принцип історизму вимагає розглядати виникнення явища чи предмету, головні етапи їх розвитку та сучасний стан. Історичний метод дає змогу виявляти історичні факти і відтворювати на їх основі історичний процес, розкривати логіку руху цього процесу. Історичний метод передбачає вивчення розвитку об'єктів дослідження в хронологічній послідовності. Різновидом історичного методу є порівняльно-історичний метод (інші назви: крос-культурний аналіз або компаративний метод), коли шляхом порівняння виявляють загальне й особливе в історичних явищах, а також причини цих подібностей і розходжень; виявляють і зіставляють рівні розвитку досліджуваного об'єкта; зміни, що відбулися; визначають тенденції розвитку [152]. Логічний же метод досліджує об'єкт як результат певного процесу, в ході якого він сформувався, досліджує закономірності і необхідні умови його існування та розвитку як стійкого системного утворення. При логічному дослідженні об'єкту з його історії вичленовується лише найсуттєвіше, визначальне, істотне; натомість всі дрібниці і випадковості, нехарактерні прояви відкидаються.

Історичний метод дослідження ми використали, щоб з'ясувати інформацію про роботу журналів «Всесвіт», «Ліге», «Иностранная литература», «Words Without Borders» за різні періоди їх існування. Також ми змогли отримати детальну інформацію про редакторів видань, про історичні умови, в яких виходили журнали. Завдяки архівному дослідженню, яке є одним із різновидів історичного методу, ми змогли дослідити існуючі історичні свідчення і документи, збережені головними редакторами видань.

Важливу роль у медіадослідженні відведено таким методам як аналіз і синтез. У журналістикознавстві, як і в інших науках, аналіз присутній практично у будь-яких дослідженнях, адже без нього неможливо серйозно заглибитися в дослідження предмету чи явища. Розчленувавши предмет на складові частини, диференціюючи сторони предмету, журналіст досліджує явище, вивчає його структуру, щоб відокремити істотні ознаки від неістотних, зрозуміти складові частини предмету як частину цілого та

з'ясувати їх значення. Наприклад, досліджуючи тематику журналів «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words Without Borders», ми окремо аналізували кожен номер видання та твір, надрукований у журналі. Ми здійснили аналіз кожної публікації, представленої на сторінках видання, завдяки чому змогли визначити проблемно-тематичні зони видань та з'ясувати жанрову специфіку публікацій. Синтез повертає предмету цілісність і дозволяє побачити явище в його глибинному та сутнісному змісті.

Ще одним методом, без якого на думку дослідника М. Хилька було б неможливим вивчення загальних і специфічних закономірностей і принципів діяльності ЗМІ як одного з інститутів системи суспільства, як форми матеріалізації процесу поширення ідей і суспільно-значимої інформації, є метод узагальнення [145].

Дослідник М. Хилько вважає, що узагальнення представляє собою уявний перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального. Узагальнення об'єднує предмети і явища за подібними властивостями чи зв'язком в однорідні роди і класи, шукає спільне у різноманітному, виділяє закономірне у випадковому. Розрізняють індуктивне і логічне узагальнення. Перше передбачає перехід окремих одиничних фактів до їх загального вираження в думках. Друге – перехід від менш загальної думки до більш загальної. Межею узагальнення є філософські категорії, які не підлягають узагальненню, оскільки не мають родового поняття. Метод узагальнення необхідний як для проведення окремих досліджень, так і для функціонування науки в цілому. Отримання узагальненого знання означає більш глибоке відображення дійсності, проникнення в її сутність.

Так, з'ясувавши, які проблемно-тематичні зони домінували у кожному номері журналів іноземної літератури «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература» та «Words Without Borders» протягом 2010–2015 рр., ці дані потрібно було узагальнити, визначивши головні теми видання.

Не менш важливе місце у нашому дослідженні займає метод порівняння, який, базуючись на порівнянні тенденцій розвитку та існування літературно-художніх журналах «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература» та «Words Without Borders», допоміг з'ясувати спільність висвітлення тематичної спрямованості, жанрової палітри, територію поширення у цих виданнях, що є важливим у контексті розвитку літературно-художньої періодики у світовому інформаційному просторі.

Одним із найпоширеніших методів емпіричного дослідження є метод опитування. Цей метод дозволяє задовольнити вимоги якісно-кількісної визначеності досліджуваного матеріалу. Це пов'язано з тим, що опитування звернено до людини, його процедура легко піддається формалізації і за його допомогою можна з'ясувати складні процеси, які розглядаються у конкретному дослідженні.

Як зазначає Рябцева Е.Е. у своїй праці «Опитування громадської думки як джерело у дослідженні масової свідомості США», перші опитування громадської думки були проведені у 1820 році в США. Їх ініціаторами виступили декілька газет, які вирішили поцікавитися у громадян і місцевих політиків, кого із кандидатів вони хотіли б бачити на посаді президента. У той час такі опитування були ретельно продумані та сплановані, тому їх назвали «соломоновими». Газета «Харірсбург Пенсільванія» у 1824 році спробувала визначити громадську думку перед президентськими виборами в США. Під час збирання інформації використовувалися опитування різних учасників у різних місцях. Так, було опитано:

- учасників зборів, які були не пов'язані з виборами президента;
- учасників дискусій, організованих для вивчення електоральних установок;
- населення у публічних місцях;
- виборців, які брали участь у виборах до місцевих органів влади [146].

Опитування газети показало, що Е. Джексон повинен отримати перемогу над Дж. К. Адамсом і набрати вдвічі більше голосів у Колегії

Виборців. Однак висновки були невдалими, перемогу здобув Адамс. Після цього зацікавленість до опитувань зростає, їх стали проводити все більше різних газет.

На думку професора В. Іванова опитування дозволяють отримувати інформацію порівняно швидко і дешево, що забезпечує популярність цього методу. Як зазначає В. Іванов, опитування забезпечує більшу систематичність і точність інформації, що отримується. Тим паче, вона розширює кількість джерел інформації, бо у процесі дослідження беруть участь люди, які з власної ініціативи висловлювати свою точку зору не будуть [53].

У ході дослідження було використано анкетне опитування. Процес підготовки до анкетного опитування проходив у декілька етапів. Перший етап – початковий – включав у себе процес розробки програми опитування, складання плану та макету анкети, що створюється для реєстрації інформації, яка буде збиратися та оброблятися. До цього етапу входить також тиражування анкети, складання інструкцій для респондентів, підбір учасників опитування та вирішення організаційно-технічних і фінансових питань. Другий етап – проведення анкетування серед респондентів, третій етап – результативний, який полягає в обробці та аналізі одержаної інформації.

Застосовуючи метод анкетування у дослідженні, ми змогли з'ясувати та констатувати, що літературно-художні видання можуть виступати інтерпретаторами культурних і суспільних процесів, що відбуваються у різних країнах світу у системі міжкультурної комунікації. Тобто, можна стверджувати, що за допомогою літературно-художніх журналів здійснюється поглиблене залучення до оволодіння культурно-ціннісними надбаннями суспільства, відбувається культурне самостворення індивіда, а також набуває поширення використання літературних взаємозбагачувальних аспектів у розмаїтості культурних сприйнятів.

Дослідниця О. Іванова вважає, що глобальна методологічна парадигма дослідження соціальних комунікацій у нових історико-культурних обставинах ще лише формується, але за рахунок застосування наявних теоретичних основ для конкретних емпіричних досліджень триватиме накопичення матеріалу. На думку дослідників В. Різуна та Т. Скотнікової емпіричні методи дослідження потрібно застосовувати тоді, коли завдання дослідження передбачає з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваного об'єкта [120]. На думку О. Іванової підхід до такого об'єкта дослідження як мистецька преса на методологічному рівні має узгоджувати позиції теоретиків літератури, теоретиків інформаційного суспільства та теоретиків масової комунікації, а на методичному – основною стратегією дослідження мають бути продуктивні для сфери мас-медіа методи контент-аналізу та дискурс-аналізу [49].

Дослідники В. Різун, М. Хилько, Т. Скотнікова вважають, що на теренах України контент-аналіз ЗМІ набув поширення наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр., коли ЗМІ стали потужним інструментом маніпулювання громадською думкою та розповсюдження об'єктивної інформації й альтернативних точок зору. У той час постала потреба у якісному контент-аналізі з боку державних і політичних структур та громадянського суспільства, яке перебувало на етапі становлення. Виникло питання наскільки збалансовано ЗМІ подають інформацію та які існують можливі загрози для суспільства і держави.

Метод контент-аналізу видозмінювався в залежності від того, як еволюціонували уявлення про суть й можливості мас-медіа, їхнє місце й роль у суспільстві [63]. На думку Б. Берельсона контент-аналіз виступає своєрідною дослідницькою технікою для об'єктивного, системного і кількісного опису наявного змісту інформації, що відповідає цілям її дослідника. Чимало дослідників вважають, що контент-аналіз можна здійснювати не лише на текстових, а й на будь-яких інших документальних джерелах. Предметом дослідження може бути будь-яка проблема, яку

висвітлює чи, навпаки, обминає увагою документ, і через те з допомогою контент-аналізу можна досліджувати соціальну дійсність. З його допомогою можна також з успіхом вивчати внутрішню структуру самого документа, вирішувати проблему його авторства, досліджувати закономірності його побудови. Берельсон Б. визначив таку базову послідовність застосування контент-аналізу: обрати сукупність або окремий приклад контенту; встановити категорійні рамки зовнішніх референтів, потрібних для мети дослідження; обрати з контенту «одиницю аналізу»; намагатися зіставити контент із категорійними рамками, полічивши частоту посилань на відповідні одиниці в категорійних рамках на обрану одиницю контенту; зобразити результати в загальній дистрибуції цілої сукупності або окремого прикладу контенту через частотність референтів [178].

Іванов В.Ф. вважає, що контент-аналіз – це якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів. Предметом контент-аналізу можуть бути як проблеми соціальної дійсності, котрі висловлюються чи навпаки – приховуються в документах, так і внутрішні закономірності самого об'єкта дослідження [52, 62].

Один із засновників і головний теоретик контент-аналізу Г. Лассуел вважав, що головний принцип контент-аналізу – розчленувати, певним чином анатомувати суцільний масив тексту так, щоби найдрібніша одиниця аналізу несла в собі якості цілого, і на підставі переваги тих чи інших стверджень виявити тенденції розвитку. Вчені виділили такі принципи контент-аналізу: сходження від тексту до позатекстової реальності (тобто до соціальної дійсності у різноманітності, а не тільки до джерела); строгість дослідження [6, 38, 140].

Серед вимог до контент-аналізу дослідники виділяють об'єктивність (аналіз має проводитися за строго виробленими правилами, його категорії та визначення мають бути однозначними, щоб будь-який дослідник на тому

самому об'єкті дійшов тих самих висновків, що і його попередники); систематичність (зміст має бути упорядкованим через категорії, які обираються залежно від мети дослідження, і жодна частина змісту не повинна випасти з аналізу); вимірюваність (всі елементи аналізу мають бути реально присутніми і зафіксованими згідно з методикою аналізу, а не інтерпретованими дослідником) [116, 108, 159].

Під час досліджень журналів широко використовувався метод контент-аналізу. Дослідження контенту аналізованих джерел дало змогу зрозуміти особливості впливу цих видань на читачів. Наприклад, кількісний аналіз показує, як часто в даному тексті згадуються певні події, явища, особи порівняно з іншими. Так, у журналах «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words Without Borders» кількісний аналіз допоміг нам з'ясувати, як часто і в яких номерах видань зустрічається їхня основна тематика: міжособистісні стосунки, культура, гуманізм, релігія та екологія. Якісний же аналіз дає можливість простежити контекст, у якому в тексті згадують предмет дослідження, динаміку згадувань предмету дослідження, ефективність інформаційного впливу. При проведенні контент-аналізу матеріалів ми чітко сформулювали мету дослідження – визначити, які проблемно-тематичні аспекти суспільного життя висвітлюються у журналах «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words Without Borders» та наскільки широкий діапазон наявний у номерах видань. Також визначили вибірку дослідження, визначили досліджувані одиниці аналізу (міжособистісні стосунки, культура, гуманізм, релігія та екологія). Зіставили контент із категорійними рамками, полічивши частоту посилань на відповідні одиниці в категорійних рамках на обрану одиницю контенту, зобразили результати в загальній дистрибуції цілої сукупності або окремого прикладу контенту через частотність референтів.

Осмилення теорії журналістики з погляду соціокультурних моделей є актуальною науковою парадигмою, яку можна реалізувати з допомогою методів конструювання, моделювання, проектування. Теоретики

журналістики Є. Ахмадулін, Є. Прохоров, В Шкляр, О. Вартанова вважають, що моделювання стало загальнонауковим інструментом пізнання, адже жодна теорія не може існувати без моделі [41].

Проте, незважаючи на спроби структурно моделювати пресу, досі не побудовано загальної моделі систематизації ЗМІ. Модель комунікації відтворює основні елементи і функціональні характеристики комунікаційного процесу у вигляді схеми. Зміст моделі залежить від концепції вченого, який цю модель розробив, від потреб тієї сфери науки, в якій вона з'явилася. В.Б. Касевич зазначає: «Хоча модель і відтворює деякі характеристики об'єкта, що моделюється, вона не є відображенням реальності, а тим більше самою реальністю. Модель потрібна дослідникові. Щоб краще організувати свої думки про реальність». Метод моделювання широко застосовується у сучасній науці в таких її розділах як фізика, хімія, біологія, кібернетика, технічні та соціальні науки. Фахівці з теорії комунікації відзначають значну відмінність моделювання в теорії комунікації, яка базується безпосередньо на зв'язках у суспільстві, між людьми, й тому не може існувати окремо від людського фактора [57, 58].

Мак-Квейл виокремлює чотири моделі масовокомунікаційних процесів: передавання, публічну, ритуальну або експресивну та рецептивну. Модель передавання уособлює саморегульований процес, що керується зацікавленнями та вимогами аудиторії, про які вона дізнається лише з певних добірок і реакції на них. У публічній моделі комунікація подібна на видовище, а споживацька аудиторія виступає групою глядачів, але не як учасників чи сприймачів. Джеймс Кері вважає, що у ритуальній моделі комунікація пов'язана з такими термінами як гурт, членство, участь, спільна віра тощо. В основі цієї моделі лежать розуміння та емоції, тобто акцент робиться не на поширення повідомлень, а на презентацію спільних переконань. Рецептивна модель ґрунтується на критичній теорії, семіології та аналізі дискурсу. Дана модель суперечить панівній методології соціонаукового дослідження аудиторії та гуманітарному вивченню контенту,

адже вони не враховують думку аудиторії щодо значення повідомлень [178]. Виходячи із характеристик моделей, жодна із них не має чітко визначеної концепції дослідження масової комунікації, вони доповнюють одна одну, але в свою чергу й відрізняються певними парадигмами на фоні розмаїтих комунікативних процесів.

Різні дослідники шукають різні наукові підходи до розробки і побудови моделей. Так, польський науковець Томаш Глобан Клас запропонував синтетичну модель комунікації, яка зводить в одну систему комунікативний процес, його структуру й складники процесу, що впливають на комунікативний процес.

Професор Є. Корнілов виділяє соціокультурні моделі журналістики крізь призму альтернативних контраверсійних пар: глобальна – регіональна, острівна (англо-американська) – континентальна (романо-германська), друкована – аудіовізуальна, офіційна – неформальна («самвидав»), якісна – бульварна, демократична – тоталітарна. На думку М. Житарюка типологічна систематизація Є. Корнілова потребує концептуального осмислення, доповнення і трансформації. Запропоновані ним пари можна розглядати у таких аспектах як історичний, типологічний, морфологічно-технологічний, соціальний та політичний. Проте М Житарюк пропонує виділяти й ніші фактори, серед яких психологічний, культурологічний, інформаційний, креативний (інноваційний) та функціонально-прагматичний [41, 42].

О. Косюк пропонує поєднувати моделювання Д. Мак-Квейла, В. Різуна та інших з «Чотирма теоріями преси», де на його думку авторитарна модель «дорівнює» трансмісійній, ліберальна – моделі привернення уваги, соціально відповідальна – рецептивній, а тоталітарна – ритуальній.

На думку В. Різуна основу будь-якої теорії має складати концептуальна модель. «Це означає, що фактично кількість теорій безмежна, як безмежним є процес моделювання явищ». За його словами існує чимало теорій масової комунікації, які не всі стали відомими у науковому колі та не потрапили в науковий обіг як теорії, тому залишаються на рівні концептуальних моделей.

В основі теорії лежить концептуальна модель явища. Якщо у наукових дослідженнях з'являються найпростіші моделі, то вони можуть стати основою для потенційної теорії. У зв'язку з цим теорії поступаються за кількістю над теоріями [120].

За допомогою методу моделювання у ході дослідження було побудовано власну концептуальну модель міжкультурної комунікації у літературно-художніх виданнях, яка дозволяє проаналізувати як на основі їх публікацій простежується міжкультурна взаємодія. Модель базується на основі системи соціальних комунікацій, до якої входить система міжкультурної комунікації, що в якості медіасуб'єктів включає літературно-художні видання. У моделі міжкультурної комунікації літературно-художні видання виступають не лише медіасуб'єктами, але й каналами комунікації, трансляторами візуальної та вербальної інформації у вигляді текстів та ілюстрацій. У цих виданнях є спільні концепти наближених інтересів для читацької аудиторії незалежно від її територіального розташування. Запропонована концептуальна модель міжкультурної комунікації може бути використана для подальших досліджень різних літературно-художніх видань з метою визначення як функціонують та взаємопроникають образи свого нормативного та чужого, де проходить межа наших спільних та відмінних зацікавленостей. При побудові моделі було використано знакову інформаційну модель, в якій за допомогою схеми описано характеристики та властивості об'єкта.

У дослідженні використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, які застосовано у контексті соціальнокомунікаційного підходу до вивчення та аналізу публікацій, представлених у журналах іноземної літератури «Всесвіт», «Ліге», «Иностранная литература», «Words Without Borders». Під час дослідження поєднання таких методів як історичний, логічний, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, контент-аналіз, опитування та моделювання дозволили вивчити особливості висвітлення

екзистенціальних проблем на сторінках видань та з'ясувати роль і місце літературно-художньої періодики у системі міжкультурної комунікації.

Виходячи з цього, ще однією методологічною парадигмою дослідження ЗМІ, зокрема літературно-художніх журналів є міжкультурнокомунікаційний підхід. Він дозволяє забезпечити умови співіснування та співбуття людей різних культур у різних куточках світу за допомогою медіа, як одного з головних каналів передачі суспільних реалій різних культур.

Висновки до розділу 1

Дослідження міжкультурної комунікації посідають вагоме місце у працях різних науковців, що дає можливість аналізувати та модифікувати взаємовідносини між культурами різних народів, сприяючи процесу розвитку суспільства і цивілізації в цілому.

Міжкультурна комунікація забезпечує взаємодію носіїв різних культурних спільнот, є системою матеріальних та нематеріальних ознак, орієнтованих на взаємопроникнення культурно-комунікативних смислів, досягнення взаєморозуміння з урахуванням і збереженням «національної картини світу», їх взаємозбагачення в соціокультурному й духовному планах. Це тривалий процес, пов'язаний із подоланням негативних стереотипів, формуванням готовності індивіда до діалогу та культурної комунікації. Міжкультурна комунікація ґрунтується на процесі символічної взаємодії між різними групами людей, яким притаманні певні культурні відмінності.

В результаті аналізу наукових праць дослідників міжкультурної комунікації з'ясовано, що в умовах інформатизації суспільства вона сприяє налагодженню міжнародних контактів, що передбачає не тільки подолання мовного бар'єру, але й формування готовності до міжнародного діалогу, визнанню культурної самобутності інших людей, правомірності іншого бачення реальності та оволодіння новою концептуальною картиною світу, забезпечуючи розуміння соціальної дійсності та культури.

Однією з можливостей задоволення культурних потреб є літературно-художнє видання, які набувають завдяки Інтернету здатність охопити ширшу аудиторію в ряді існуючих класичних засобів масової комунікації. Журнали іноземної перекладної літератури мають тривалу історію щодо висвітлення питань іноземної літератури, культури, мистецтва, суспільно-політичних подій закордону. Бібліографія журналів характеризується значними доробком у сфері поезії, прози, драматургії та ін. Успішна діяльність видань була б неможливою без участі в ній відомих лінгвістів, провідних перекладачів, професійних поетів, прозаїків, які вдало поєднували основну творчу працю з художнім перекладом.

Видання виконують всі функції, покладені на журнали іноземної перекладної літератури: своєю неперевершеною манерою подачі матеріалів знайомлять читачів з найкращими культурними досягненнями світу, формують уявлення про світовий літературний процес, про «обличчя сучасної літератури». Проте дослідників, які б вивчали сучасний стан журналів, його тематику, зміст дуже мало.

Вибрані нами основні методи досліджень: історичний, логічний, аналіз, синтез, узагальнення, спостереження та контент-аналіз дозволили ретельно проаналізувати публікації журналів за 2010-2015 рр. та визначити їх основну жанрову і тематичну спрямованість.

Історичний метод дав змогу дослідити виникнення, формування та розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей. За допомогою цього методу з'ясовано інформацію про роботу журналів «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words Without Borders» за весь час їх діяльності у різний період існування.

За допомогою логічного методу, який дозволяє вичленувати лише найсуттєвіше, визначальне та найбільш істотне, визначено проблемно-тематичні зони суспільного життя, що висвітлюються у журналах «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words Without Borders» за 2010–2015 рр.

Використовуючи метод аналізу, що є методом наукового пізнання і передбачає уявне розчленування предмету дослідження на складові елементи з метою вивчення його структури, ознак, властивостей і зв'язків, у дослідженні здійснено наукову оцінку кожної публікації, представленої на сторінках видань та з'ясовано жанрову специфіку публікацій.

Метод узагальнення допоміг з'ясувати, які проблемно-тематичні зони домінували у кожному номері журналів «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words Without Borders» протягом 2015–2015 рр., та узагальнити ці дані, визначивши головні теми видань.

Метод контент-аналітичного дослідження дозволив об'єктивно, системно і кількісно проаналізувати матеріали журналів «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words Without Borders».

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТУ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ЖУРНАЛІВ ІНОЗЕМНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

2.1 Виявлення особливостей літературних впливів та проблемно-тематичних аспектів у публікаціях журналів

Розвиток світової цивілізації, процеси інтернаціоналізації та глобалізації сьогодні виступають вагомими причинами, які викликають інтерес до міжкультурної комунікації. Основу соціальної динаміки в інформаційному суспільстві становлять не традиційні матеріальні, а інформаційні, інтелектуальні ресурси – знання, наука, організаційні фактори, інтелектуальні фактори, інтелектуальні здібності людей, їхні ініціатива та творчість» [55]. Тобто, мова йде про фактори, які можуть певним чином забезпечувати прогрес людини і суспільства в цілому. Серед них важливе місце займають культура та література, які є невід’ємними складовими міжкультурної комунікації.

Провідний американський теоретик мас-медіа Деніс Мак-Квейл вважає, що підстави до вивчення міжкультурних комунікацій очевидні, адже кожен аспект виробництва та використання мас-медіа має культурний вимір. Він стверджує, що в дослідженнях можна зосереджуватися на людях як виробниках культурно значущих медійних текстів або на людях як «читачах текстів», з яких вони беруть культурні значення, що вплинуть на їхнє подальше суспільне життя, чи на текстах та артефактах (фільми, книжки, друковані матеріали) та їхні символічні форми і можливі значення. Можна також вивчати діяльності творців медійної продукції або користувачів медій. Склад і поведінка медійної аудиторії, діяльність щодо вибору та використання медій завжди культурно структуровані до, після та під час медійного досвіду [178].

Термін «міжкультурна комунікація», який часто використовують як синонім до понять діалог культур чи літератур, міжнародний «контекст», включає в себе одну із невід'ємних частин комунікації – тематологію. Адже тематика – це не просто «літературна сировина»: вже у самому виборі теми можна простежувати позицію автора, а мистецьке її втілення у талановитих митців завжди зв'язане із самобутнім ідейним вирішенням, оригінальною сюжетною канвою та своєрідним стильовим колоритом [2; 3, 15, 73]. Французька дослідниця Д. Гратон на основі досліджень Е. Хола порівняла міжкультурну комунікацію з айсбергом, одна частина якого є видимою, а інша знаходиться під водою. У першій ми бачимо культурні аспекти суспільства, які включають в себе дрес-код, їжу, мову, музику, літературу тощо. Тобто те, що зазвичай виникає на думці при згадці слова «культура» [193].

Але це поняття є набагато ширшим та посилюється на «зануреній частині айсберга», яку можна назвати несвідомим – це наші цінності, бажання, переконання, проблеми, з якими зіштовхується суспільство протягом життя. Більшість науковців займається дослідженнями видимої частин айсберга, але й інша є не менш важливою.

Культура та література різних народів, представлена у текстах журналів, є надзвичайно цінним матеріалом для дослідження того, як функціонують та взаємопроникають образи свого нормативного та чужого, де проходить межа наших спільних та відмінних зацікавленостей. Взаємодія культур є особливим видом безпосередніх відносин і зв'язків, які можуть встановлюватися між декількома культурами. Під час взаємодії культур відбувається процес породження нових форм культурної активності, духовних орієнтирів та ознак способу життя людей. Варто звернути увагу на те, що у літературно-художніх виданнях «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература» та «Words without borders» культура постає у різних життєвих сферах суспільства, де важливе місце посідає творча діяльність на підставі освоєння культурного досвіду минулих поколінь. Такі сфери охоплюють

питання існування людини як унікальної істоти, філософії її буття, духовної творчості, виховання й освіти, провини й відповідальності, ставлення людини до смерті, що репрезентують концептуальні засади екзистенціалізму.

З розвитком новітніх тенденцій сприйняття людиною культури і життя екзистенціалістські погляди можуть надати нові поштовхи в обґрунтуванні цінності людського життя та пошуку механізмів міжкультурної взаємодії у часовому просторі. Ідеї як релігійних, так і атеїстичних екзистенціалістів істотно вплинули на становлення новітніх уявлень про сенс духовно-світоглядного самовизначення людини у світі. У філософському словнику зазначається, що одним із основних понять філософії екзистенціалізму (релігійного, атеїстичного, фундаментальної онтології Гайдегера) є «екзистенція» або «існування», що означає спосіб буття людської особистості [141].

Як зазначає дослідник В. Луцик основні ідеї екзистенціалізму вперше побачили світ у працях «Психологія світоглядів» К. Ясперса та «Буття і час» М. Гайдегера [85]. У 40-60 рр. ХХ століття світоглядний характер вчення набуває соціально-політичної спрямованості у філософських трактатах французьких представників напрямку «Буття і ніщо» Ж.-П. Сартра та «Міф про Сізіфа» А. Камю. Аналізуючи дослідження В. Луцик зазначає, що в англійській літературі елементи екзистенціалізму містять твори Вільяма Годінга, Айріса Мердока, Джона Фаулза, Доріса Лессінга, в українській літературі аспекти цієї літературної течії висвітлювали Іван Багряний, Василь Барка, Олег Ольжич, Валер'ян Підмогильний, Василь Стус, Валерій Шевчук та ін.

Дослідниця О. Лілік визначає екзистенціалізм як художню систему модернізму, що сформувалася на основі синтезу таких форм суспільної взаємодії як філософія і література. Вона визначає екзистенціальну прозу як унікальний культурний феномен, що характеризується смисловою багатозначністю та складною концептуальною структурою, яка базується на фундаментальних положеннях «філософії існування», що потребують

попереднього всебічного осмислення для правильного «прочитання» тексту й характеристики образів [82].

Серед основних проблем, які порушують представники цієї течії дослідники виокремлюють питання співіснування людини з навколишнім світом, почуття й переживання, життя людини під час військових дій, морально-етичні цінності тощо.

На сонові аналізу праць філософів-екзистенціалістів К. Ясперса, М. Гайдеггера, Ж.-П. Сартра, А. Камю, які є стрижневим підґрунтям екзистенціальної філософії та екзистенціальної літератури, ми змогли визначити основні екзистенціалістські проблеми, порушені у літературно-художніх журналах «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература» та «Words without borders». Серед проблемно-тематичних аспектів, які найбільш широко висвітлювалися на сторінках журналів, можна виділити міжособистісні стосунки, культуру, гуманістичні ідеї, релігію та екологію. Для визначення основної тематичної спрямованості публікацій використовувалася кількісна методика діагностики, що передбачає застосування кількісних методів аналізу. На основі проведених досліджень були встановлені переважаючі за кількістю теми публікацій видань за 2010–2015 рр. Визначення проблемно-тематичних аспектів базувалися на певних контекстуальних тлумаченнях цих понять. Так, під міжособистісними стосунками розуміється взаємозв'язок між окремими людьми чи групами людей, які об'єктивно виявляються в характері і способах взаємних впливів людей один на одного в процесі різних видів спільної діяльності, зокрема, спілкування, та суб'єктивно переживаються і оцінюються ними. Такі стосунки включають поняття любові, взаємоповаги між людьми, терпимості один до одного та систему настанов, ціннісних орієнтацій, очікувань, стереотипів та інших диспозицій, через які люди сприймають і оцінюють один одного в процесі міжособистісної взаємодії [105].

Що ж стосується тематики культури, то слід зауважити, що культура притаманна всім спільнотам і кожній людині зокрема і розглядається

насамперед як духовний зміст історичного розвитку людства у різноманітних проявах. У ній відтворюється історія людства, певні норми, цінності та звичаї [154].

Слово «культура» визначається як історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини. Кожна епоха розвитку людини характеризується певним типом культури. Під терміном культура англійський етнограф Е. Тейлор розуміє складну цілісність, яка включає в себе знання, вірування, мистецтво, мораль, закони, звичаї, здібності і звички, що набуваються і досягаються людиною як членом суспільства [44].

Досліджуючи тематику, присвячену гуманістичним ідеям, ми аналізували матеріали, в яких висвітлювалися погляди та ідеї, що стверджували цінність людини незалежно від її суспільного становища і право особистості на вільний розвиток своїх творчих сил, проголошували принципи рівності, справедливості.

Оскільки нині існує декілька визначень поняття гуманізм, ми керувалися основними, які виокремлюють дослідники. Відповідно, під гуманізмом розуміють світогляд, заснований на певних принципах рівності, справедливості, людяності відносин між людьми, повагою до людської гідності, турботою про благо людей [34].

Також гуманізм є історичною системою поглядів, що змінюється, визнає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, вважає благо людини критерієм оцінки суспільних відносин [118].

Що ж стосується релігійної тематики, то варто зазначити, що релігія завжди була вирішальним локомотивом та імпульсом у багатьох соціально-історичних рухах і процесах. А. Бойко, доктор філологічних наук, досліджуючи тематичну палітру сучасних засобів масової інформації в аспекті висвітлення релігійної проблематики у своїй праці «Тематичні аспекти релігійної проблематики в українських мас-медіа: проблема

комунікативного впливу на аудиторію», вважає, що будь-які відомості стосовно релігії мають передусім світоглядний характер, отже впливають на свідомість споживача цих відомостей, формуючи його думки, а іноді й змінюючи його ціннісні орієнтири [11].

Український мислитель В. Вернадський вважав, що не існує жодного народу, стосовно якого була б неспростовно доведена відсутність релігійних вірувань. Релігія виступає складним синтезуючим духовним феноменом, який виражає не лише віру людини та існування надприродного Начала Бога, що є джерелом буття всього суцього, а й є для неї засобом спілкування з ним і суттєвим чинником її духовного зростання, важливою сферою універсалу культури. У дослідженні аналізувалися твори релігійно-тематичного спрямування, в яких йшлося про історичний контекст релігійних традицій різних народів, питання віри в Бога та вплив релігії на сучасний стан життя людини тощо [150].

Екологічна тематика, яка є однією з глобальних проблем сучасного суспільства, представлена на сторінках видань матеріалами, в яких висвітлюються болючі екологічні проблеми, серед яких порушення природних процесів через надмірну антропогенну дію, зростання енергоспоживання і спалювання викопного палива, демографічний вибух, збройні конфлікти, техногенні катастрофи тощо, загострення суперечностей у відносинах між суспільством і природою.

Варто відмітити, що кожна з тематик, представлена у журналах, показує як широко журнали висвітлюють світовий літературний процес, що характеризується перекладами поезії, прозових та драматургічних творів закордонних письменників. Видання впливають на формування високо інтелектуальної спільноти людей, яка вміє цінувати працю справжніх майстрів слова. Видання виступають інтерпретаторами культурних та суспільних процесів, які відбуваються у різних країнах світу. Аналізуючи журнали, можна побачити, що вони містять постійні рубрики. Так, у журналі

іноземної літератури «Всесвіт» це: «Поезія», «Проза. Драма», «Письменник. Література. Життя» та «На закінчення номера».

У журналі «Иностранная литература» це «Статті. Есе», «Бібліофіл», «Документальна проза», «3 класики ХХ століття», «Літературний спадок».

Для видання «Lire» характерні такі рубрики як «Есе», «Мистецтво», «Історія», «Закордонні романи», «Французькі романи».

У «Words without borders» використовуються такі рубрики: «Огляд книг», «Події», «Класика в перекладі», «Інтерв'ю», «Місто і письменник».

У кожній із рубрик є свої особливості проблемно-тематичних аспектів, які простежуються крізь призму сукупності творів, що відображають певну картину дійсності та виступають однією із форм літературних впливів. Тобто можна говорити про певну міжнаціональну літературну взаємодію, зумовлену наявністю у творах різних письменників спільних чи подібних елементів, мотивів, ідей, персонажів, прийомів, носіїв стилю тощо.

Олена Іванова, авторка наукових публікацій з історії та теорії літератури, досліджень комунікаційного статусу мистецької журналістики, моніторингу літературно-мистецької періодики, взаємовпливи літератури та соціокультурної ситуації визначає принципову стабільність чи нестабільність літератури як феномену. Функціоналістський підхід до літератури як об'єкту дослідження – це усвідомлення того факту, що функції обумовлені не іманентністю літературних структур як факторів стабільності твору і літератури взагалі, а реальністю оточуючого світу, на яку реагують твори. Функціональні можливості літератури – це шкала певності чи непевності складових структур твору, що обумовлюють ступінь впізнавання і оцінювання твору – від нерозуміння та ігнорування до порозуміння і визнання вартості [50].

Виходячи із квінтесенції Б. Якубського, головним чинником літературного розвитку, що зумовлений послідовністю змінних шкіл, напрямів, течій, літературних традицій, є не зміна форм, а те «що нова соціальна верства приносить із своєю перемогою новий зміст життя, що його

повинна відбити, виразити нова література» [156]. Подібні шляхи еволюції літератури різних народів не виключають можливості міжнародних контактів та взаємовпливів і зазвичай перехрещуються з ними. На думку О.С. Переломової у різноманітних видах і формах міжтекстової взаємодії набуває значення інтертекстуальність, яка вирізняється функціонально-стилістичною належністю текстів та їх типологічними особливостями всередині однієї сфери комунікації. Як зазначає О.С. Переломова інтертекстуальність – це різнобічний зв'язок тексту з іншими текстами за змістом, жанрово-стилістичними особливостями, структурою, формально-знаковим вираженням. Джерелом інтертекстуальності як взаємодії смислопороджувальних структур може бути культурний (у першу чергу літературно-художній) і соціально-історичний контексти. Важливою також є думка, що розвиток теорії інтертекстуальності в її різних аспектах формувався передусім у рамках художньої комунікації (на матеріалі поетичних або прозових текстів) як найбільш органічній сфері існування між текстової взаємодії.

На думку дослідників літературні взаємодії містять в собі декілька модифікацій: наслідування (притягання до певного твору більше, ніж відштовхування від нього, найміцніший вплив). Також вони виділяють ще одну форму літературних впливів та форм інтертекстуальності – ремінісценцію, «відчутний у літературному творі відгомін іншого літературного твору, що виявляється у поідбності композиції, стилістики, фразеології». Характерною рисою є збереження автором твору сюжетної схеми, сюжетних обставин, доміантних рис характерів, але, при цьому, вводячи новий національний колорит, і розставляючи нові художні акценти, чи змінюючи ритм твору, даючи нове трактування образів, створюючи при цьому новий твір. За своєю функцією, літературною суттю ремінісценція подібна до стилізації та алюзії, однак, на відміну від них, вона неусвідомлена автором і виникає внаслідок сильного впливу на нього творів інших письменників. Якщо ж ремінісценція є результатом авторської інтенції, тобто

свідоме її використання, то вона розрахована на спільну поетичну парадигму та асоціативне сприйняття реципієнтом. [31].

Також варто відмітити ще один вид літературної взаємодії – концентрацію, яка зосереджена на художньому освоєнні видатним письменником творчості попередників і сучасників, що дає змогу висвітлювати творчі доробки авторів в історико-культурному світлі.

Тобто, можна зазначити, що певні художні відкриття одного народу можуть через тривалий час вплинути на розвиток культури інших народів. Таким чином, схожість етапів соціально-економічного розвитку різних народів, попри певну асинхронність у поступальній еволюції їхніх літератур, зумовлює чимало спільного в художній свідомості всього людства, закладаючи надійний фундамент міжнаціональних літературних взаємовпливів.

Літературні впливи, представлені у журналах, дають змогу дослідити схожість та відмінність проблемно-тематичних аспектів публікацій, що відображають різні сфери суспільного життя, та осмислити соціокультурний ціннісно-функціональний статус літератури у специфічному культурно-інтеграційному контексті.

Враховуючи, що тематика міжособистісних стосунків займає основне місце на сторінках усіх видань, було здійснено аналіз деяких публікацій та показано літературні впливи, що простежуються у досліджуваних журналах. Так, у журналі «Lire» (2012. – № 408) надруковано матеріал німецького соціолога масової культури, письменника і публіциста Зігфріда Кракауера «Мутантний соціальний клас», в якому мова йде про дослідження, проведене журналістом у 1929 р., що показує соціологічну реальність німецьких робітників у Берліні. Він описує два типи робітників: ті, які займаються питаннями держави, і буржуазний клас. Автор називає останній новим «середнім класом», до яких відносить секретарів великих підприємств, співробітників банку, страхових компаній і т.п. Він показує як ці два класи між собою взаємодіють, які у них є спільні і відмінні риси. У цьому контексті

ми можемо говорити про такий вид літературної взаємодії як концентрація, яка допомогла на основі освоєння автором творчості видатних філософів Арістотеля та Маркса говорити про класову соціальну нерівність. Наприклад, Арістотель розглядав це питання у праці «Політика», де вказав на існування трьох класів – багатих, бідних і середній клас. Як в Арістотеля, так і в Зігфріда Кракауера середній клас є найбільш здатним впливати на розвиток суспільства. Як писав Арістотель: «Краще суспільство формується із середнього класу, і держава, в якій цей клас багаточисельніший і сильніший, чим два інших, разом узятих, управляється найкраще, тому що забезпечена суспільна рівновага» [137].

У журналі «Иностранная литература» (2012. – № 2) тему міжособистісних стосунків висвітлює роман Томаса Бернхарда «Пропаший», перекладений з німецької О. Маркінім. «Пропаший» – це розповідь про піаніста, що подається як музичний твір. У романі розповідається про трьох друзів, які вчилися виконавській майстерності у Відні в одного знаменитого викладача. Роки навчання зумовили їхні подальші долі. Один із них, Гленн Гульд, став всесвітньо відомим піаністом-віртуозом. Інший, опинившись у полі впливу обдарованого друга і конкурента, покінчив із собою. Третій розмірковує про їх спільне минуле, про творчість і сенс життя. Центральною фігурою роману став один з трьох друзів, Вертхаймер, прозваний Гульдом «пропашим». Спочатку він знищив у собі піаніста, а пізніше наклав на себе руки. Вертхаймер заплутався на своєму професійному шляху і збився зі шляху морального, не знаючи виходу, він вирішив звести рахунки з невдалим, «пропашим» життям. Тут можна говорити про такий вид літературної взаємодії як наслідування, де автор використав сюжет з античної літератури. Оскільки про феномен самогубства згадується ще у давньогрецьких міфах. Адже відомо, що коли Геракл страждав від пекучого болю, попросив ще живого підпалити його. Тобто, він пішов на це, щоб скінчити свої муки. Фіванська цариця Іокаста – дружина Лая, після смерті свого чоловіка, одружилася з молодим Едіпом. Потім з'ясувалося, що Едіп –

її син, якого Лай наказав залишити на горі Киферон. Під тиском суспільних норм моралі Деяніра наклала на себе руки, а Едіп в горі осліпив себе.

Тему міжособистісних стосунків порушує і Мішель Ламбер у творі "Мажор"(2015. – №9–10). У цьому творі простежується така форма літературної взаємодії як ремінісценсія, оскільки твір Мішеля Ламбера має схожу сюжетну лінію із новеллою Акутагави Рюноске "Учитель Морі". Персонаж цього твору – такий собі ексцентричний журналіст, якого прозвали Мажором. Він ні з ким не вітався, не ладив із друкарською машинкою, мав дивацькі звички і лише раз на день говорив до колег, ніби в повітря: "Панове, ви всі мої друзі". Однак з-поміж усіх журналістів "Прогресу" один лише Мажор, напевне, був письменником. Інші тільки інформували, а він – писав.

Звісно, з нього чимало кепкують в редакції, та одного дня Мажор зраджує своїй звичній поведінці, а наступного дня помирає. Перед тим він просить консьержку передати колегам листа, в якому написано: "Панове, ви всі мої друзі". Цей несподіваний кінець змушує замислитися: а якою ж насправді людиною був Мажор? Невже справа в тому, що колеги так і не спромоглися його зрозуміти за всі ці роки, чи ж він і справді був лише диваком? Скількох "мажорів" ми самі висміюємо і що при цьому відчувають ці люди? "Мажор" – це новела, в якій кожен може побачити себе.

Чеський письменник Мілан Матейчик у романі «Помирати треба натще», надрукованому у «Всесвіті» (2011. – № 3–4), розповідає на прикладі головного героя Матея про події, що відбувалися в Чехословаччині в 1945 р. Автор описує наслідки дій німецьких загарбників та більшовицької влади. Письменник пише про дитинство Матея, який у ранньому віці поховав маму, а через деякий час, у зв'язку з арештом батька, опинився в інтернаті. Закінчивши середню школу, хлопець нарешті зустрічається з батьком і їде разом з ним працювати на туристичній базі у Кроконошах, де заробляє копійки і живе впроголодь. Проте розрадою для нього виявилася зустріч з Ярмілою, яка невдовзі стала його дружиною і народила сина Петрика та доньку Адель. У другій половині 70-х років Матей зі своїми колегами

організовує художньо-промисловий кооператив, де займається виготовленням чеських і словацьких гербів міст. Але невдовзі через бюрократичну систему сім'я покидає рідний дім і втікає. Таким чином, на прикладі одного роману можна побачити, що автор порушує безліч глобальних питань людства, серед яких – проблеми війни; проблеми бюрократизму, проблеми людських стосунків та ін.

Роман Мілана Матейчика не лише показав низку загальнолюдських проблем, але й зумів зачепити своїх читачів. Так, Віталій Шевченко написав нарис про роман «Помирати треба натще» на тлі спогадів про післявоєнне буття чехів-переселенців у Західній Україні. У своєму нарисі він зазначив, що Мілан Матейчик зумів відтворити «життя, яке десь котилося у Чехословаччині, починаючи з серпня 1945 року, паралельно, не перетинаючись з життям людей, які жили у Крижополі Вінницької області і були невеличкою купою чеських колоністів, які опинилися на цих українських землях у середині ХІХ століття і разом з новою Батьківщиною працювали, жили, кохали, народжували дітей, і переносили все те, чим мучився і боровся за найкраще життя народ, який став йому рідним і з яким він переносив все це разом: революцію, війну за незалежність у 20-з роках ХХ століття, голодомор, лиху війну у 1941-1945 роках» [55]. Таким чином, можна говорити про такий тип літературної взаємодії як концентрація, який розкривається в освоєнні Віталієм Шевченком творчості Мілана Матейчика, що сприяє історично-літературному огляду та слугує певною міжкультурною взаємодією.

Досить глибоко простежується тема міжособистісних стосунків у матеріалах, присвячених військовим подіям. Так, у виданні «Words without borders» автор Гоф Візнер у творі «Перший день у військовій школі» (23 жовтня 2012 р.) розповідає про те, що відбувається з молодими людьми, які потрапили до військової школи, що знаходилася у місті Тлемсен. Він розповідає як молодий Мухаммед, який вступив до цієї школи, одного вечора прогулювався біля річки, де якийсь чоловік у військовій формі покликав

хлопця стрибнути разом з ним у воду. Юнак запевнив, що не вмiє плавати, але чоловік сказав, що там неглибоко. Стрибнувши у воду, хлопець зрозумів, що тоне. Почав кричати про допомогу, але той чоловік навіть не озирнувся. На щастя, поруч проходив двоюрідний брат хлопця, який його врятував. Автор показує жорстокість і нелогічність деяких вчинків людей, за що можна заплатити життям. Варто звернути увагу на те, що схожі сюжетні лінії простежуються ще у декількох творах Подрабеника К.П. «Казармы в Туркмении», Костинського А.Ю, «Дедовщина и офицеры», Хантінгтона The soldier and the state: the theory and politics civil-military relations, що дає підстави говорити про такий літературний тип взаємодії як ремінісценсія.

Що стосується культурної тематики, то в кожному виданні представлено різноманітні матеріали, предметом зображення яких є подорож чи мандрівка різними містами і країнами. Часто у статтях такого характеру можна побачити один із видів літературної взаємодії – ремінісценсія, яка характеризується запозиченням певних деталей чи матеріалів інших авторів. Так, у журналі «Lire» (2012. – № 409) вміщено нарис Трістана Савіна «У серці Африки» про особливості чорного континенту, де автор використовує деталі та факти із автобіографічної повісті Ернеста Хемінгуея «Зелені пагорби Африки». Він описує життя туземців, кліматичні умови континенту, його природу тощо.

У журналі «Всесвіт» у нарисі «Під небом Південної Кореї» (2011. – № 9–10) ми спостерігаємо за відображенням картини дійсності одного із представників найрозвинутіших за рівнем високих технологій регіонів світу – Південної Кореї. Автор ніби проводить екскурсію для читачів містом Сеул, розташованим на річці Ханган на північному заході країни, і розповідає про історію міста та його сучасний стан, використовуючи при цьому матеріали інших авторів-дослідників цієї теми.

Редакція журналу «Иностранная литература» питання культури найчастіше подає в жанрі нарису про відомих діячів культури – художників чи музикантів. Таким, наприклад, є матеріал «Світ художника Ендрю

Уайета» про відомого в історії Америки художника Ендрю Уайета (2013. – № 8). Він писав аквареллю і темперою трагічні портрети будинків, доріг, речей, пір року, струмків та людей. Його роботи, віднесені мистецтвознавцями до категорії реалістичних, викликають нескінченні дебати про природу модернізму. Щоб відобразити образ художника, автор використовує певні деталі з газет та уривки з інтерв'ю на радіо.

У журналі «Words without borders» культурна тематика представлена матеріалами про різних письменників. Так, наприклад, у матеріалі «Макс Фріш, природа письменника» (22 жовтня 2010 року) подано нарис про швейцарського прозаїка, драматурга і публіциста, якого відносять до найкращих у німецькій літературі після Другої світової війни. У своїй творчості він звертає увагу на проблеми людської самоідентифікації, індивідуальності, моралі, політичної волі тощо.

Про міжлітературні взаємини літератур народів Закавказзя та особливості їх рецепції в українському літературному процесі йдеться у журналі «Всесвіт» (2012. – № 7–8) у статті Людмили Грицак «Кілька думок про «вірменський» «Всесвіт». Цей матеріал має велике значення для істориків, культурологів, інтелектуальної еліти. Авторка розповідає читачеві, що «Вірменський» випуск «Всесвіту», приурочений місту Єреван – Всесвітній столиці книги 2012 і 500-річчю вірменського книгодрукування та проблемам розвитку художнього перекладу. Людмила Грицак надає відомості про розвиток української та вірменської культури, описує їхні спільні та відмінні риси.

Особливої уваги заслуговує публікація Світлани Кравченко «Між літературою та політикою» («Всесвіт». – 2012. – № 7–8) про міжнародну наукову конференцію, присвячену 100-річчю від дня народження польського письменника і публіциста Юзефа Лободовського. Підсумком заходу став випуск наукового збірника «Між літературою та політикою», де вміщено матеріали, присвячені творчій спадщині письменника, яку досліджували польські та українські вчені. Взаємодію літератур у журналі представлено

крізь призму процесу художньої творчості, яка знаходить своє відображення у системі заходів щодо створення, збереження та розповсюдження літературних цінностей, які можуть впливати на суспільство та на кожного індивідуума окремо.

У «Words without borders» культурна тематика представлена матеріалом Матільди Білан-Волкер «Новини з книжкового паризького ярмарку» (5 квітня 2010). Авторка розповідає про відзначення 30-річчя паризького книжкового ярмарку, на якому зібралося 90 письменників, з яких 60 представники Франції, а 30 – з інших країн світу. Темою ярмарку став слоган: «Сказати світові». Під час зустрічі обговорювалися різноманітні нюанси творчості таких письменників як Антоніо Лобо Антунес, Умберто Еко, Салман Рушді, Енкі Білал, Едуард Гліссан та ін.

У журналі «Иностранная литература» (№ 8 за 2012 р.) зустрічається декілька матеріалів, в яких відображено тип літературної взаємодії – ремінісценцію. Так, матеріал Джамбатиста Базіле «Сказка сказок» присвячений історичним питанням виникнення таких казок як «Кіт у чоботях», «Попелюшка», «Спляча красуня» та ін. Автор зазначає, що чимало дітей і дорослих пам'ятають ці казки, бо вони стали невід'ємною частиною загальнонародської культури, як поеми Гомера і Данте, драми Шекспіра чи проза Достоєвського. Проте мало кому відомо про те, що ці та багато інших казок є перекладами книги «Lo cunto de li cunti» («Казка казок»), яка вийшла п'ятьма томами у 1634-1636 рр. в Неаполі. На її титульному аркуші стояло ім'я автора: Джан Алессіо Аббатутіс, а в передмові пояснювалося, що книга написана кавалером Джамбатиста Базіле, недавно померлим, видається турботами його сестри і присвячується покровителю покійного ясновельможному Галеаццо Пинелли, герцогу Ачеренца. Підзаголовок книги носив назву «Lo trattenemiento de reccherille», що в перекладі означало «Забава для малих хлопців». Проте з першої сторінки читач усвідомлював, що ця книга не для дітей, адже там зустрічалися відчайдушна лайка, вуличні прислів'я, жаргони казарм і грального будинку, жарти на тему шибениці

тощо. Шарль Перро і брати Грімм мали всі підстави істотно «підправити» тексти Базіле, щоб зробити їх придатними для дітей.

Привертає увагу читачів і матеріал Жійома Аже «Книги поп і рок», де зібрано інформацію про британську року-групу «Beatles – Fab Four», ідею назви якої придумав Джон Леннон. Під час написання цього матеріалу автор використав чимало матеріалів інших письменників, щоб відобразити усі історичні факти створення та існування цих груп, що говорить про таку літературну взаємодію як ремінісценція.

Значної уваги на сторінках видань заслуговують твори, присвячені релігійній тематиці. Так, у журналі «Всесвіт» (2011. – № 9–10) Йосип Бродський торкнувся спектру публікацій соціального, суспільного та віроповчального характеру. У цьому творі можна спостерігати такий вид взаємодії як ремінісценція. Автор використовує загальний сюжет, проте основна відмінність його поеми «Гора в країні Морія» від третьої частини «Римського триптиха» полягає у тому, що письменник акцентує увагу читача на переживаннях Іссака, який йшов незвіданою дорогою, на відміну від Авраама, що мав принести в жертву рідного сина. Автор показує боротьбу Авраама з власним відчаєм і переживаннями. Кожен рядок поеми стає ніби випробуванням на стійкість, і ці відчуття передаються й читачеві.

Також зустрічається ремінісценція у журналі «Всесвіт» (2011. – №1–2), де читачі можуть ознайомитися з поезією Івана Павла II «Римський Триптих» (2003), перекладеної з польської мови Елеонорою Андрєєвою та Володимиром Ільїним. Це останнє з прижиттєвих видань поезій Кароля Войтили – Папи Івана Павла II, які власне відносяться до «ватиканського» періоду його життя. «Римський Триптих» складається з трьох частин. Перша має назву «Потоп» і присвячена роздумам про створення світу: «Тиша... Струмок, лісовий струмок, відкрий мені таємницю свого початку!». Друга частина триптиху називається «Роздуми над Книгою Буття» на порозі Сікстинської каплиці», в якій мова йде про Книгу Буття, написану Мікеланджело: «Стаємо на порозі Книги. Це є книга Буття – Genesis. Тут у

цій каплиці, написав її Мікеланджело не словом, але розкошем примножених кольорів». Також у другій частині розповідається про створення людини. Цікавим є той факт, що жодного разу не зазначається, як в деяких інших джерелах, що Єва була створена з ребра Адама. «Римський триптих» папи Івана Павла II – це поезії, які спрямовані до сучасного суспільства і спонукають задуматися над природою світу, своїми вчинками і сенсом людського життя.

«Иностранная литература» (2010. – № 11) подає поезію каталонського поета Жасінт Вердаге, який у вірші «Наклепникам» звертає увагу людей на те, що за їхні лихі вчинки, такі як наклеп, зрада, підступність та ін., вони будуть покарані Богом.

Журнал «Lige» публікує уривки античного роману «Метаморфози» (2012. – № 409), де поєднуються проблеми релігійного життя та міжособистісних стосунків людей. У книзі розповідається про неймовірні пригоди безпутного знатного римського юнака Луція, захопленого жінками, що володіють чаклунством. Коли герой опинився в грецькій області Фессалія, яка в античності вважалася батьківщиною магії, його перетворили на осла, який спостерігає за стосунками різних верств людей та зазнає приниження. Виснажений і доведений до відчаю Луцій просить богів про допомогу, і на його молитву відгукується богиня Ісіда. За її вказівкою Луцій з'їдає квітучі троянди і знову перетворюється на людину. Працюючи над інтерпретацією «Метаморфоз», автор вийшов за межі просторово-часових рамок оригіналу, та показав як образи, представлені в творі, простежуються і в сучасності. Оскільки твір базується на запозиченні певних мотивів іншого твору, які набувають нового змісту в інтерпретації автора, то слід говорити про ремінісценсію.

Релігійна тематика представлена також у журналі «Words without borders», де подано переклад уривку роману «From Horses of God», в якому порушено питання віри в Бога злочинця, який сидить у в'язниці за вбивство та шахрайство. Він розкаюється за все скоєне і шукає можливості очистити

свою душу, щоб стати на шлях праведний. Показано життя людини до того як вона почала вірити в Бога і після того, як повірила.

Значну увагу видання приділяють гуманістичним ідеям, які на фоні сучасного глобального розвитку суспільства притаманні не лише якомусь конкретному регіону певної країни, а все більше стають проблемами часу, що торкаються кожного з нас.

Проблемами патріотичного виховання та боротьби за національне відродження переймався італійський поет, літературознавець, громадсько-політичний діяч Джозуе Кардуччі. У 1906 р. він став лауреатом Нобелівської премії з літератури «за глибокі знання, творчу енергію та ліричну силу творів». Його поезія у журналі «Всесвіт» (2011. – №5–6) ґрунтується на конкретних фактах та реальних історичних даних. Він захоплюється епохами Пізнього Середньовіччя та Відродження. Значне місце у творчості поета займає любов до Батьківщини. Так, у вірші «Рим» він описує велич, красу міста, його безкраї краєвиди. «Риме, в повітря твоє посилаю я душу летючу, Риме, прийми ж ти її та сповий мою душу світлами», – пише автор. У своїй поезії Джозуе Кардуччі описує безмежну і прекрасну природу, яка гармонійно переплітається із внутрішньою, емоційною та духовною сферами життя людини.

У журналі «Lire» (2013. – № 412) надруковано роман японського письменника Харукі Муракамі «Андеграунд», який присвячений терактам, здійсненими сектантами в Токію. Автор описує долі жертв газової атаки секти Вум у токійському метро 1995 р. Письменник брав інтерв'ю у жертв та катів, зібрав до купи їхні свідчення й зробив книгу. Він розмовляв із шістдесятьма трьома постраждалими, які того дня були там, у метро. Окрім свідчень про події того дня, Муракамі намагався якомога більше дізнатися про їхнє дитинство, перше кохання тощо. На думку автора, важливим було абсолютно все, але його в першу чергу цікавило, що це за люди та в чому полягали персональні трагедії кожного з них. Про тему терактів неодноразово писали й інші письменники Кріс Клів «Поджигатели», Дон

Делілло «Мао II», Ясмін Хадра «Теракт». Тут можна говорити про такий тип взаємодії як наслідування, що часто зустрічається у споріднених творах.

У виданні «Words without borders» у матеріалі «Після Революції: Туніс, вересень» (2011) автор Сесіль Умані описує революційні та післяреволюційні події. Автор зосереджує увагу на подіях, які відбулися на центральній площі Habib Bourguiba Avenue, і призвели до відставки президента Тунісу бен Алі в січні 2011. Тисячі демонстрантів вимагали, щоб диктатор пішов у відставку з гаслами: «Влада народу», «Свобода» і т.п. Туніські лікарні були переповнені пораненими борцями за свободу. Автор розповідає як не вистачало донорів для переливання крові, як молоді хлопці, вмираючи від болю, міцно зціпивши зуби, гордо говорили, що потрібно боротися за свободу свого народу. У матеріалі акцентовано увагу на тому, що при виборюванні свободи людське життя як найвища цінність у світі перестає мати значення для людей «вищих чинів».

Вартий уваги і документальний роман «Тінь сонця. Переліт із Косова: історія жінки», написаний Ремзей Шерефе у співавторстві з Робертом Девідсоном, який надрукований у журналі «Всесвіт» (2012. – № 3–4). У творі зосереджено увагу на воєнних подіях колишньої Югославії та сербсько-албанських конфліктах у Косово. Проте не менш важливе місце у романі займає боротьба за життя мусульманської сім'ї та головної героїні, яка хвора на рак. Автор порушує проблеми політичних конфліктів, міжетнічного порозуміння та інтеграції біженців в англійському суспільстві.

Сучасна іспанська письменниця Мерседес Карлон Санчес у автобіографічному романі «Розтрошений хідник» (Всесвіт. – 2012. – № 9–10) пише сповідь про сприйняття громадянської війни і довколишнього світу очима й почуттями маленької дівчинки. Президент Асоціації іспанців України О. Пронкевич так відгукується про цей роман: «Письменниця створила в цій чудовій книзі справжнє диво: хоча оповідь ведеться від імені маленької дівчинки, в ній немає ані краплі тривіальності». Автор пише про те, як вона пережила оточення і облогу її рідного міста Ов'єдо без води,

світла і майже без їжі. Вона описує безжалісний обстріл людей та бомбардування міста.

Журнал «Иностранная литература» публікує розповіді Грети Мюллер зі збірки «Низини», перекладені з німецької (2010. – № 1). У публікації представлені п'ять ранніх оповідань Грети Мюллер, яка стала у 2009 р. лауреатом Нобелівської премії. Це короткі оповідання особливої стилістики та образності. Перед читачем проходять сцени повсякденного непростого життя, де безликі люди не живуть, а страждають. Так, у «Надгробній промові» відображені візуально розмиті, але фізично відчутні біль і страждання трагічного минулого Другої Світової війни. Відтворюється простір пам'яті як провини і болю, смутно усвідомлюваних, але фізично і раніше яскраво відчутних. Така і генетична пам'ять, збережена живою матерією. Але таке минуле і сьогодення поступово вбивають свідомість людини, приводячи його у стан несвідомих живих істот і розмиваючи фізичну оболонку буття. Ця думка в загостреній формі передається в оповіданні «Німецький проділ і німецькі вуса». Буття в ньому перетворюється на постійні сутінки: «... в селі цілий день смеркає, але жодного дня не настає, ні ночі. Немає ні ранкових сутінків, ні вечірніх. У людей сутінки на обличчях ... У всіх однакові сірі обличчя».

Не менш важливе місце на сторінках видань займає питання екології, та єдності людини з природою. Проблеми Чорнобильської катастрофи – трагедії, яку пережило людство у ХХ ст. розглядаються у журналі «Всесвіт». Так, британський письменник Маріо Петруччі – голова Ради Королівської літературної фундації, автор кількох програм на BBC-2, у своїй книзі «Важка вода: вірші для Чорнобиля» (Всесвіт. – 2011. – №3–4) описує масштаби забруднення екологічної сфери, негативний вплив катастрофи на здоров'я людей, на соціальні, економічні та побутові умови життя. Олексій Гавриленко, який здійснив переклад вибраної поезії про Чорнобиль, досить вдало відобразив образи людей, що постраждали від катастрофи. Він описав страждання чоловіка, який загинув внаслідок аварії: «Ось він тут. Міг би

побачити його – якби просвітив добряче рентгеном. Роздивився б його як ембріона...». Автор пише про страждання та сльози людей, які бачили як на їхніх очах вмирали діти, рідні та друзі: «Вони зробили цю кімнату для ридання. Ні полегшень – ні швидких звільнень. Батько дивується, чому спить його син. Мати дере свою душу, шукаючи зцілення». У поезії окреслено масштабність Чорнобильської катастрофи, і звернено увагу читачів на те, що сучасне покоління просто не має права забути про це явище, про ті фундаментальні наслідки, які воно принесло людству.

У «Words without borders» (10 березня 2012 р.) вміщено матеріал про сильний землетрус і цунамі, які відбулися 11 березня 2011 в Тохоку, область північно-східної Японії, які викликали аварію на атомній електростанції. Цей матеріал є прикладом ремінісценції, де використано факти, історії та думки інших письменників. В результаті катастрофи японські письменники почали дискутувати про те як, і чи взагалі потрібно розглядати ці події. У відповідь літературний журнал університету Васеда, в Васеда Bungaku, вирішив зробити колекцію оповідань, віршів, есе і т.п., які стали доступні в Інтернеті, а виручені кошти за доступ до цих матеріалів пішли на надання допомоги постраждалим. Через рік Bungaku продовжує збір коштів, опублікувавши версію для друку. Як зазначає Тошико: «Я не знаю, де починається ця «катастрофа», і де вона закінчується».

Видання «Иностранная литература» (2010. – № 8) надрукувало фрагмент роману Альфреда Дьобліна «Гори, моря і гіганти», написаний 1924 р., який не схожий на жоден із пізніших науково-фантастичних романів. У ньому йдеться про світову війну на території Російської рівнини, про підкорення ісландських вулканів і розморожування Гренландії, про шість доісторичних чудовиськ на Європу і міграціях строкатих за етнічним складом переселенських груп на території нинішньої Франції.

2.2 Жанрова палітра літературно-художніх журналів

Не менш важливу роль при дослідженні журналів відіграє жанрова специфіка видань. Адже, щодня, гортаючи сторінки видань, читач зустрічається не просто з текстами, а з журналістським задумом, який знаходить своє відображення у формі певного жанру: замітки, статті, нарису, репортажу, інтерв'ю, есе тощо.

Як зазначають О. Калмиков та Л. Коханова, жанр – це та форма, в якій читачу представляється підготовлений матеріал. Різноманіття цих форм адекватне різноманіттю самої дійсності, що забезпечує повноту її відображення засобами масової інформації. Журналістські жанри мають свою внутрішню логіку розвитку, пов'язану з освоєнням журналістикою нових проблем і з розширенням сфери її інтересів [54].

Д. Прилюк під жанром розуміє форму вираження відображуваного змісту, і ця форма – це внутрішня організація викладеного матеріалу, об'єктивно зумовлена структура вираження, яка має свої відмінності залежно від висловленого змісту. Ці відмінності, за словами науковця, можуть час од часу повторюватися, засвідчуючи цим певну усталеність форми. І саме в тому, на думку дослідника, є приналежність жанру як форми відображення, що він за всіх умов зберігає постійні свої ознаки і по-своєму формує відображуваний зміст [115].

Провідний американський теоретик Деніс Мак-Квейл вважає, що жанром можна назвати будь-яку категорію контенту, яка має такі ознаки:

- вона має колективну ідентичність, яку більш-менш однаково визнають її виробники (медіа) і споживачі (аудиторія);
- ця ідентичність пов'язана з цілями (як-от, інформаційна, розважальна тощо), формою, і значенням (посилання на реальність);
- цю ідентичність встановлено в часі, вона відповідає знайомим умовностям; культурні форми зберігаються, хоч вони також можуть змінюватися і розвиватися в рамках поточного жанру;

- окремий жанр має визначену наративну структуру або послідовність дій, передбачувану низку образів і репертуар різновидів основних тем [177].

Проблемі вивчення системи журналістських жанрів присвячені наукові праці В. Здоровеги, В. Шкляра, М. Василенка, В. Учонової, О. Тертичного, Д. Прилюка, М. Кіма, Л. Кройчика та ін.

У журналістиці, як зазначає дослідник О. Тертичний, існує три головних способи відображення: фактографічний; аналітичний; наочно-образний. На основі цих способів виділяються три групи жанрів: інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. Так, А. Тертичний класифікує журналістські тексти за такими жанрами:

Інформаційні – замітка, інтерв'ю, звіт, кореспонденція, опитування, репортаж;

Аналітичні – аналітичний звіт, аналітичне інтерв'ю, аналітична кореспонденція, бесіда, коментар, анкета, рейтинг, рецензія, стаття, журналістське розслідування, огляд ЗМІ, прогноз, версія, лист, сповідь;

Художньо-публіцистичні – нарис, фейлетон, памфлет, пародія, життєва історія, легенда, епіграф, анекдот, гра [135].

Останнім часом розгляд особливостей функціонування журналістських жанрів у пресі помітно активізувався, однак подібні розвідки носять поодинокий характер і враховують лише окремі аспекти функціонування друкованої періодики. Специфіка функціонування журналістських жанрів в журналах «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words without borders» ніким із дослідників спеціально не розглядалася.

Враховуючи той факт, що ситуація в сучасному суспільстві змінюється кардинально швидко і за мінімально стислі часові параметри, журналістські жанри, в свою чергу, мають тенденцію до швидких змін – їх взаємодії чи жанрових новоутворень.

Огляд матеріалів, опублікованих у журналах «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words without borders», показав, що на

сторінках видань представлений широкий спектр аналітичних, інформаційних і художньо-публіцистичних жанрів, за допомогою яких розкриваються актуальні та важливі для суспільства теми.

Співвідношення літературної (тобто художньої) та публіцистичної разом із літературно-критичною частин у різних часописах відрізняється, але простежується певна спільна тенденція. Видання дотримуються певних рамок розподілу між літературною та публіцистичною частиною. У середньому 70% відводиться на представлення прозових та поетичних творів, 30% становлять літературно-критичні, історичні матеріали, тексти мистецького спрямування (рецензії, творчі портрети художників) та інші жанрові форми публіцистики.

Аналізуючи видання, можна зазначити, що в журналах широко використовується жанр інтерв'ю. Завдяки цьому жанру, характерною ознакою якого є діалогічність, що виступає засобом побудови тексту і показує взаємодію питання-відповідь, журналісти зуміли розкрити життєвий і творчий шлях відомих постатей, дізнатися про їхні інтереси і вподобання, з'ясувати їхнє ставлення до тих чи інших явищ, процесів тощо. Так, наприклад, у журналі «Всесвіт» (2012. – № 9–10) надруковано інтерв'ю Люцини Хворост «Микола Шатилов: «Кожен мій вірш – щоденниковий запис» з українським публіцистом, літературним критиком Миколою Шатиловим. Також подано інтерв'ю Дмитра Дроздовського з класиком англійської літератури Маргарет Драббл, де основною темою спілкування було з'ясувати розуміння письменницею ролі і місця сучасної англійської літератури. Олесь Кульчинський в інтерв'ю з українською перекладачкою Катериною Криконюк порушив тему ірано-українських мовних зв'язків та дізнався про труднощі перекладу, з якими стикається перекладачка в ісламському світі.

У журналі «Lire» (2012. – № 408) подано інтерв'ю з французьким письменником, публіцистом Олів'є Адамом (Francois Busnel «Фантастика – це зброя»). У журналі «Иностранная литература» представлено інтерв'ю

«Новые детские книги - мосты между взрослыми и детьми» Наталії Мавлевич з Іриною Балахоною головним редактором видавництва «Самокат» (2011. – № 5), інтерв'ю Михайла Комара з генералом Славомиром Петелицьким «Гром: Сила и честь» (2011 – № 10), інтерв'ю Наталії Громової з Соломоном Костянтиновичем» (2011. – № 9), інтерв'ю Юлії Стоногіної з перекладачкою японської літератури Т. Л.Соколовою-Делюсіною. «Гэндзи Моногатари» – это не работа, а судьба» (2012. – № 9).

У журналі «Words without borders» надруковано ряд інтерв'ю Наталі Хандаль «Місто і Письменник: У Флоренції з Еліза Бьяджіні» з італійською письменницею, яка пише поезію італійською та англійськими мовами (2012. – № 3), інтерв'ю з Кваме Дауесса, поетом, прозаїком, драматургом, засновником і директором Фонду африканської поезії «Книга» (2013. – № 11), інтерв'ю Шон Рандола з Сюзанною Бернофскі, головою комітету з перекладу Американського Пен-Центру (2013. – № 4).

Аналізуючи інтерв'ю у журналах, що у виданнях простежується схожа подача матеріалів цього жанру. У кожному інтерв'ю, за винятком декількох, відведено місце для стислої біографічної довідки про об'єкт матеріалу. Це дає змогу читачеві дізнатися деякі важливі дані про інтерв'юера. Також для популяризації та впізнаваності публікуються його фото, що дає змогу читачеві уявно зобразити людину, про яку вони читають. Характерною спільною рисою для досліджуваних журналів є формулювання запитань: стисло і конкретно, що не відволікає читача від основного змісту тексту та сприяє його динамічній подачі. Інтерв'ю в основному мають інформативний характер та пов'язані з літературними вечорами, виходом книг, книжкових виставок, де з'являються інтерв'юери. Заголовки в інтерв'ю найчастіше зустрічаються з цитатами, що привертає увагу читачів відомими прізвищами.

Не оминає увагу читачів і жанр рецензії, який також можна часто побачити на сторінках видань. Він постійно зустрічається у журналі «Lire». Важливою специфікою рецензії залишається її «двоадресність». Цей жанр розрахований на те, щоб допомогти аудиторії зрозуміти смисл і значення

нового артефакту (книги, музичного твору і т.д.), але одночасно й на те, щоб підштовхнути процес рефлексії, самоаналізу у його творців (артефакту). В. Здоровега класифікує рецензії на: рецензія-анотація – коротка рецензія, що містить інформацію про зміст, форму і вид матеріалу; рецензія-репліка, коротко і конкретно висвітлює зміст і значення того, що рецензується; рецензія-фейлетон містить викривальний, критичний і висловлювальний характер; рецензія-відкритий лист – це звернення рецензента через пресу до автора чи групи людей; рецензія-оглядова стаття виходить за рамки жанру, але є поширеною формою оцінки літературно-мистецьких явищ (об'єктивний та цілісний аналіз твору, що розкриває думку та осмислює твір) [4].

Так, наприклад, у «Lire» (№ 408 за 2012 р.) опубліковані рецензії на книгу «Я і ти» італійського письменника Ніколло Амманіті, на книгу «Моя іспанська війна» Лорена Лебурга, на книгу «Рік у Венеції» Лорена Елкіна. У № 409 за 2012 р. надруковано рецензії на книги Крістіана Вінсента «Аромати палацу» та Лорена Тірарда «Астерікс і Обелікс». Але такий вид анотації не стільки аналізує твір, скільки повідомляє про нього. Рецензія-анотація коротко описує твір, що дає змогу читачеві вирішити чи вартий цей твір уваги. Таким чином, цей вид жанру носить здебільшого рекламний характер, де рецензент інформує, інтригує та заохочує читача придбати книгу.

У журналі «Иностранная литература» жанр рецензії зустрічається рідко. Серед них можна назвати рецензію Хуліо Кортасара про книгу Франсуа Порше «Бодлер. История души» (2014. – № 8).

У журналі іноземної літератури «Всесвіт» можна прочитати рецензію Ярослава Голобородька на книжку «Літпошта» (2010. – № 12), Ганни Рудик на книгу «Орієнтальне мистецтвознавство в Україні в 20 – 30-х рр.. ХХ століття». (2011. – № 7), Вітокра Шовкуна на статтю «Книжка, якої не існує» К. Ботанової (2012. – № 4).

У журналі «Words without borders» представлено рецензію на книгу Томаша Добозі «Осада 13», в якій йде мова про осаду Будапешта в 1944 - 1945 рр. під час зимової битви під час Другої світової війни (2013. – № 4).

Рецензії, представлені у досліджуваних виданнях характеризуються спільними словами й виразами: автор показує, розкриває, аргументує, актуальність та цінність книги визначається, становить вагомий внесок у розвиток... тощо. У рецензіях простежується певна схематичність: спочатку автор коментує основні положення рецензованої книги, потім висловлює власну думку щодо певної книги, узагальнює аргументовані твердження та робить висновок про значення твору, його роль і місце в літературному просторі.

Надзвичайно широко представлена на сторінках літературно-художніх видань така форма матеріалів як стаття. «Літературно-критична стаття, поряд з рецензією, є найтипівішим жанром журнальної критики». Розрізняють такі основні види цього жанру: стаття-огляд, проблемна стаття, полемічна літературно-критична стаття, стаття-фейлетон, стаття-памфлет, стаття-діалог, стаття-портрет, стаття-трактат та інші. У кожній статті, представленій на сторінках видань, розвивається чітко визначена думка, співвідносяться певні факти, явища і погляди [25].

Серед статей, які друкувалися у журналі «Всесвіт» (2012. – № 9–10) можна назвати «Дон Кіхот в американському кінематографі» Олександра Пронкевича, «Твоєму генію мій скромний дар весільний» Роксолани Зорівчак, «Дні української культури у Щецині» (2012. – № 7–8) Дмитра Дроздовського, «Українське красне письменство в спектрі європейської культурної традиції» Оксани Теревус (2012. – № 7–8).

У першій статті автор описує невдалі спроби американських кінокартин з донкіхотської тематики. А в другій – характеризується наукова і творча діяльність Марти Теодозіївни Тарнавської – високопрофесійного бібліотекознавця, відомого українського поета і прозаїка, перекладача й літературознавця, чільного діяча української діаспори в англomовному світі. У деяких статтях автори намагаються охарактеризувати та оцінити низку літературних явищ і проаналізувати твори певного жанру. Так, наприклад, у статті Голови іспанської асоціації літературних критиків Анхеля Басанта

«Сучасний іспанський роман: тенденції і групи» аналізується іспанський роман із його основними тенденціями й найвидатнішими представниками. Як зазначає автор, структура роману еволюціонує від експериментальних технік у його експозиції до лінійної сповіді у формі детективного оповідання у розв'язці.

У статті Дмитра Дроздовського «Дні української культури у Щецині» (2012. – № 7–8) основна увага приділена відносинам між Україною та Краковом. Наведено чимало історичних довідок про початки організованого культурного життя в Західному Помор'ї, яке заклало Українське суспільно-культурне товариство, створене в 1956 році; про замок князів Поморських у Щецині, який є осердя галицько-волинського мистецького князівства тощо. Не оминає увагу читачів стаття Оксани Теревус «Українське красне письменство в спектрі європейської культурної традиції» (2012. – № 7–8). Авторка розповідає про підсумки роботи Міжнародної наукової конференції, організованої Інститутом слов'янської філології Університету Марії Кюрі-Складовської, на якій порушувалися різні наукові підходи до аналізу літературних явищ – психоаналітичний, культурологічний, інтертекстуальний, гендерний, естетичний, історико-літературний, дискурсивний тощо. Оксана Теревус також описує збірник наукових праць, в якому вміщено дослідження польських та українських науковців, де приділено увагу українському літературному процесу в органічній єдності та залежності від європейського культурного поступу.

У французькому журналі «Lige» (2012. – № 408) можна прочитати статтю сучасного французького письменника Фредеріка Бегбедера «Філіп Джіан: Безумство чи смерть» про життя і творчість французького романіста і автора коротких розповідей Філіпа Джіана, який за свій роман «Ох...» був удостоєний однієї з найпрестижніших літературних нагород Франції – премії «Інтеральє».

У журналі «Иностранная литература» в рубриці «NB» розміщено статтю публіциста Олександра Пумпянського «Тайна Пересмешника. По двиг

и преступление Харпер Ли», де описується нещодавня літературна сенсація – знахідка ще одного роману письменниці, яка підкорила світ єдиною книгою; і коротка історія про американський расизм ХХ століття. Також можна прочитати такі статті як «Анти-антиутопія, или на салоне» Леоніда Гиршовича про російську делегацію на Парижському книжковому салоні 2012 року (2013. – № 1).

Заслуговує уваги і стаття Філіпа Александра «Повернення Ануя» «Иностранная литература» (№ 8 за 2012 р., де розповідається про фестиваль у Каннах, на якому здобув грандіозного успіху фільм Алана Резне «Ви ще нічого не бачили», який був одним із перших п'єс французького драматурга і сценариста Ануя. Автор описує історію стародавніх театрів, коли, де і ким вони були побудовані.

У журналі «Words without borders» вміщено такі статті «Аргос книги: Нова форма для перекладу» (2011. – №10), в якій розповідається про нові способи і техніки перекладу; «Переміщення суб'єктів і поетичні фрагменти», де розповідається про техніку написання віршів (2014. – № 8); «Втілення перевтілюючого досвіду: Слово Колумбії для Слова», в якій мова йде про програму обмін досвідом у школі Колумбійського університету мистецтв між письменниками з різних країн світу (2015. – №8).

Також 10 серпня 2010 року у «Words without borders» був розміщений матеріал Azareen Van der Vliet Oloomi «Натхнення» про літературні та видавничі тенденції в Ізраїлі та на палестинських територіях. Автор говорить про їх представлення на телебаченні, яке найчастіше витісняється сценами насильства та вбивств. Він акцентує увагу на дискусіях про те, як повинні письменники, митці, художники зображати військові дії, де має проходити межа допустимості.

Аналізуючи статті у журналах, можна побачити, що у центрі уваги стоять певні питання та проблеми, які співвідносяться і ґрунтуються на фактах, явищах і поглядах. У врізі статті подається інформація про те, чому актуальна та чи інша проблема, яка буде висвітлюватися у статті, здійснено

аналіз конкретного питання чи ситуації, вказано на важливість порушеної проблеми. У деяких статтях зустрічаються поради експертів чи авторів статей щодо можливих шляхів вирішення проблемних питань.

На сторінках видань друкуються окремою рубрикою есе (від фр. *essai* – проба – невеликий за обсягом прозовий твір гнучкої композиції, що подає особистий погляд автора із заявленої теми). В есе поєднуються епохи й долі, філософські думки й буденні справи, події, факти, жорстко підкорені коментарійному рухові думки. Нічого не говориться «просто так», немає «прохідних» фраз, усе має смисл реальний і філософський. Факти автор одбирає ретельно, розглядає їх, повертаючи, всебічно, але цікавлять вони його не самі по собі, не як роздрібнені й одиничні, а в складному мисленнєвому зв'язку до тих пір, доки не набудуть нового, потрібного йому, філософськи-узагальненого смислу [8].

Так, наприклад, у журналі «Lire» (2012. – № 408) трапляються есе німецького соціолога масової культури, письменника і публіциста Зіґфріда Кракауера «Мутантний соціальний клас», в якому мова йде про дослідження, проведене журналістом в 1929 році, що показує соціологічну реальність німецьких робітників у Берліні. Він описує два типи робітників: ті, які займаються питаннями держави, і буржуазний клас. Автор називає останній новим «середнім класом», до яких відносить секретарів великих підприємств, співробітників банку, страхових компаній і т.п. У № 409 за 2012 рік подано есе Жана Блена «Трійця мислителів» про Гайнца Вісмана, його філософські погляди, пошуки взаємозв'язку між мовами та культурами.

У «Всесвіті» читачі можуть ознайомитися з есе Морохоші Кадзуо «Чому я почав писати вірші» (2012. – № 9/10), в якому автор описує власний життєвий і творчий шлях, розкриває найпотемніші моменти свого життя та фактори, що вплинули на його світогляд.

У журналі «Иностранная литература» представлено матеріал Ігоря Померанцева «П'ять есе» (2011. – № 2), де порушуються філософські погляди щодо потреби людини в читанні книг. Автор описує свої роздуми

про те яким має бути хороший письменник? як потрібно зацікавити читача? що таке «марне читання» тощо. Також зустрічаються есе П'єра Луїса «Учебник хороших манер для маленьких девочек» (2012. – № 7), Надін Бісмот «Секс в жизни писателя» (2012. – № 8).

У журналі «Words without borders» представлено есе Гоф Візнера «Війна і політика в Анголі» (2010. – № 11), де порушуються проблеми расових і племінних конфліктів та про колоніальну владу Португалії, есе Люсії Бетанкур «Задзеркалля або що автор пила після перекладу» (2011. – № 3), де описується стан письменника після процесу перекладу тексту.

Представлення есе на сторінках видань дає можливість авторам вільно й невимушено розмірковувати на різні теми та робити певні висновки, до яких можуть прислухатися читачі. Варто зауважити, що есе у літературно-художніх журналах дають можливість переосмислити старі проблеми та змінити стереотипи мислення, що впливає на погляди читачів, щодо певних проблемних питань. Якщо говорити про українську есеїстку, то на жаль, цей жанр лише розвивається, тому не набув широкої популярності на сторінках українського журналу «Всесвіт», на відміну від французького «Lige».

Однак, досить популярний у журналі «Всесвіт» художньо-публіцистичний жанр нарисів. У журналі «Всесвіт» надруковано чимало портретних нарисів про Александра Флакера – вченого-славіста, представника світової україністики (2011. – № 5/6), про французького перекладача Мішеля Турньє (2011. – № 3/4), про видатного українського перекладача, теоретика, історика і критика перекладу, першого в Україні доктора філологічних наук з перекладознавства – Віктора Коптілова (2011. – № 11/12), видатну британську перекладачку української та білоруської літератур Віру Річ (№9–10 за 2011 р.), про перуанського письменника Хосе Марії Аргедаса (№11–12 за 2011 р.), про українського перекладача Андрія Содомору (№11–12 за 2012 р.). Завдяки цьому художньо-публіцистичному жанру автори змогли дослідити реальні життєві явища через призму людських долі та характеристик з метою впливу на соціальну практику,

формування особистості, її орієнтації у системі соціально-політичних і духовних цінностей. У центрі портретного нарису виступає людина зі своїм характером, її духовністю, з конкретними вчинками, що розкриваються в суспільно значимих діях чи конфліктах. Так, наприклад, у нарисі про Віктора Коптілова, автор називає його послом української культури в Європі, розповідає про його викладацьку діяльність у Паризькому інституті східних мов і цивілізацій, про його роботу протягом 1981–1996 років у відділі освіти ЮНЕСКО, про співробітництво з науковим товариством імені Шевченка у Сорбонні. В нарисі Лади Коломієць про Мішеля Турньє звернено увагу читачів на його оригінальне бачення конфліктів, у які втягнуте людство ХХ і ХХІ сторіч, крізь призму найвідоміших міфів європейської та світової культури. Міфологія для Турньє виступає прийомом, за допомогою якого він за принципом бінарної опозиції або протиставлення вибудовує явний і прихований конфлікти, у які неминуче потрапляють його герої.

Також на сторінках «Всесвіту» зустрічаються подорожні нариси, в яких описуються пейзажні та портретні характеристики, цікаві подробиці мандрівок різними містами і країнами, а також важливі зустрічі з людьми, з якими автор спілкується протягом своєї подорожі. Так, у нарисі «Під небом Південної Кореї» (2011. – № 9 – 10) через призму авторського бачення ми сопстергіємо за відображенням картини дійсності одного із представників найрозвинутіших за рівнем високих технологій регіонів світу – Південної Кореї.

У журналі «Иностранная литература» надруковані нариси Наталі Малиновської «Слагаемые перевода «Гранат и соловей» (2013. – № 7) про подорож містом Гранаде, про його визначні пам'ятки архітектури та традиції, притаманні жителям міста. Також читачі можуть ознайомитися із нарисом уральської письменниці Ганни Матвеевої «Ключи от замка или под замком» про місячне перебування у шотландському замку, пристосований його власником під міжнародний дім літературної творчості (2015. – № 2).

У журналі «Words without borders» також зустрічаються нариси, які найчастіше присвячені різноманітним подорожам, в яких описуються літературні і культурні традиції різних міст і країн. Серед них можна назвати нарис Азарін Ван дер Вілета і Леонарда Франсалансі «Літературні подорожі Каталонією» (2012. – № 3); «Подорож в минуле Стефана Цвейга» Емми Гардан (2010. – № 11) про австрійського критика автора багатьох новел Стефана Цвейга.

Також у деяких виданнях зустрічаються поодинокі випадки представлення таких жанрів як репортаж і коментар. Зокрема, у журналі «Всесвіт» опубліковано коментар Дмитра Павличка під назвою «Таємниці страшної доби» (2011. – № 1 – 2) в основі якого лежать свідчення співробітників КДБ про «неблагонадійних» перекладачів журналу «Всесвіт», які «скомпрометували себе націоналістичними проявами» або були засуджені за антирадянську діяльність. Використовуючи жанр коментаря, автор зміг виразити своє ставлення до діяльності КДБ і проаналізувати факти політичного життя, щоб донести до читача зміст події та її місце серед інших історичних фактів. Репортаж у журналі «Всесвіт» (2011. – № 5 – 6) представлено під назвою «Злі вівці». Оксана Курилас висвітила міжнародну зустріч перекладачів у Берліні та Ляйпцизькому книжковому ярмарку, відтворивши картину Літературного колоквиуму для перекладачів, який відбувався з 14 до 20 березня 2010 року. Майстерно відобразивши послідовність події, авторка створила образну картину дійсності за допомогою предметного опису деталей та відтворення вчинків і реплік дійових осіб. Завдяки майстерному використанню жанру репортажу авторка зуміла передати враження та мінливість події.

Аналіз жанрового контенту публікацій журналів свідчить, що на сторінках видань представлено широке коло жанрової палітри, яке сприяє урізноманітненню подачі інформації та розширенню рецептивних можливостей читачів. Більшість публікацій репрезентовано у вигляді статей, інтерв'ю, рецензій та есе. Враховуючи швидкий обмін інформацією та

постійні зміни, які відбуваються у сучасному інформаційному просторі, відбувається дифузія, взаємопроникнення жанрів та змінюються способи подачі жанрів. Це можна спостерігати на сторінках літературно-художніх журналів «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература», «Words without borders». Проводячи паралелі між журналами щодо подачі певних жанрів, можна простежити, що такі жанри як стаття, есе та інтерв'ю у журналах «Lire» та «Words without borders» подають з елементами експресивності, емоційності та інколи з використанням дотепних та гумористичних фактів. А журнали «Всесвіт» та «Иностранная литература» характеризуються строгістю викладу, застосуванням певних штампів та кліше.

Жанровий контент літературно-художніх видань надзвичайно різноманітний і варіює залежно від тематичного наповнення видання, а тому потребує подальшого вивчення.

2.3 Контент-аналітичне дослідження тематичних напрямів і жанрів публікацій журналів

Важливим моментом у функціонуванні видань є проблемно-тематичні напрями публікацій, представлені у журналах «Всесвіт», «Иностранная литература», «Words without borders» та «Lire». Такі напрями дають змогу окреслити певне коло зацікавлень читачів, з'ясувати особливості редакційної політики видань та визначити, які з них є найбільш репрезентативними у журналах.

З метою визначення проблемно-тематичних зон суспільного життя, висвітлених у досліджуваних журналах, було проведено перше контент-аналітичне дослідження. Таке дослідження допомогло розкрити зв'язок між тематикою змісту і кількістю інформації, представленої у літературно-художніх журналах. Кількісний підрахунок дозволив зробити об'єктивні висновки щодо спрямованості матеріалів за кількістю уживань одиниць аналізу в досліджуваних текстах.

Оскільки однією з основних рис контент-аналізу виступає об'єктивність, для досягнення якої необхідно керуватися певними правилами, під час підготовки до дослідження, було проаналізовано декілька правил дослідників. Так, В.М. Соковніна наводить деякі з них [62].

Вона зазначає, що першочергово необхідно точно визначити об'єктивні кордони тексту, його тип і корелятивні зв'язки з соціальними явищами, що відбиваються у ньому. Далі як одиницю спостереження потрібно виділяти ознаки тексту – структурні одиниці, які б були репрезентовані по відношенню до всього тексту і його окремих істотних частин. Потрібно знати, що одиниці аналізу мають містити ототожнювані індикатори по всьому тексту та мати повторюваність по всьому тексту, й ототожнюваність ознак, які визначають їх якість. Також одиниці аналізу і їх ознаки повинні бути зручними для вимірювання, підрахунку та порівняння, тобто піддаватися формалізації.

Такі правила обумовлюють досягнення об'єктивності контент-аналізу багатьма положеннями, причому ретельне дотримання цих правил залежить від дослідника, що доповнює суб'єктивний фактор. Валерій Іванов пропонує спростити ці правила:

- процедура контент-аналізу складається із точно визначених дій, яким без будь-яких змін підлягають усі об'єкти дослідження, що забезпечує можливість перевірки результатів контент-аналізу іншими дослідниками;

- одиниці спостереження мають бути ясними і недвозначними, щоб не допустити тлумачення їх кодувальниками і зменшити вплив суб'єктивних думок кодувальників на процес обробки;

- інтерпретація результатів дослідження повинна охоплювати всі здобуті дані, висновки мають спиратися не на якусь частину результатів, а враховувати їх всі без винятку [62].

Різні дослідники керуються різними факторами проведення аналізу тексту. Так, Г.В. Лазутіна виділяє два фактори проведення аналізу тексту. Перший – це виявлення основних характеристик тексту, а другий – оцінка

цих характеристик за визначеними критеріями. За характеристику беруться тема, ідея, образний орієнтир. Оскільки мова йде про якісний вид аналізу, то будь-яка операція є наслідком великої вдумливої роботи дослідника, ретельного вивчення документа [9, 68, 77].

Дослідник А. Алексєєв відносить до поняття контент-аналіз декілька складових. Перша – метод соціології, що служить опису, поясненню і прогнозу загальних явищ. Друга – об'єктом виступає об'єктивний у знаках зміст комунікації або знакову об'єктивацію змісту. Третя – має справу з масовими сукупностями текстів, використовуючи при цьому типові соціологічні процедури суцільного чи вибіркового обстеження з дотриманням вимог репрезентативності. Четверта – припускає структурування, сегментацію, розчленування текстів чи вичленування із них смислових інваріантів, які повторюються в усіх чи у ряді текстів, котрі належать до дослідницької масової сукупності. П'ята – розчленування чи вичленування повинно бути однотипним для кожного із належних до дослідницької сукупності текстів. Шоста – для забезпечення такої однотипності сегментації і вичленування інваріантів. Сьома – аналітико-синтетична процедура, оскільки передбачається формалізований «розділ» цілісних текстів чи вичленування окремих елементів їх для наступного збирання цих інваріантних елементів у великі «однорідні маси», обсяг і тип котрих характеризується як певна цілісність, тобто уся сукупність текстів. Восьма – передбачає використання якісних, статистичних методів, при чому вказані інваріантні елементи з їх ознаками виступають одиницями спостереження і підрахунку. Дев'ята – має місце перекодування соціальної інформації. Десята – спосіб пізнання соціальної дійсності через вивчення умов виробництва і споживання відповідних текстів шляхом описаних процедур аналізу самих цих текстів, тобто їх сукупностей [6].

Враховуючи різноманіття складників поняття контент-аналізу, можна стверджувати, що даний метод дослідження допомагає здійснити повний цикл дослідження будь-якого документального об'єкта, тобто тексту.

У ході роботи об'єктом досліджень було обрано матеріали, що репрезентуються виданнями.

Предметом дослідження стала проблемно-тематична спрямованість матеріалів видань.

Періодичність спостережень: 2010–2015 рр.

До вибіркової сукупності увійшли журнали «Всесвіт», «Иностранная литература», «Words without borders», «Lire», які мають сталу аудиторну орієнтацію.

У межах заявленого мас-медійного масиву означеного періоду функціонування аналізувалися всі без винятку випуски журналів – використовувалася суцільна вибірка повідомлень.

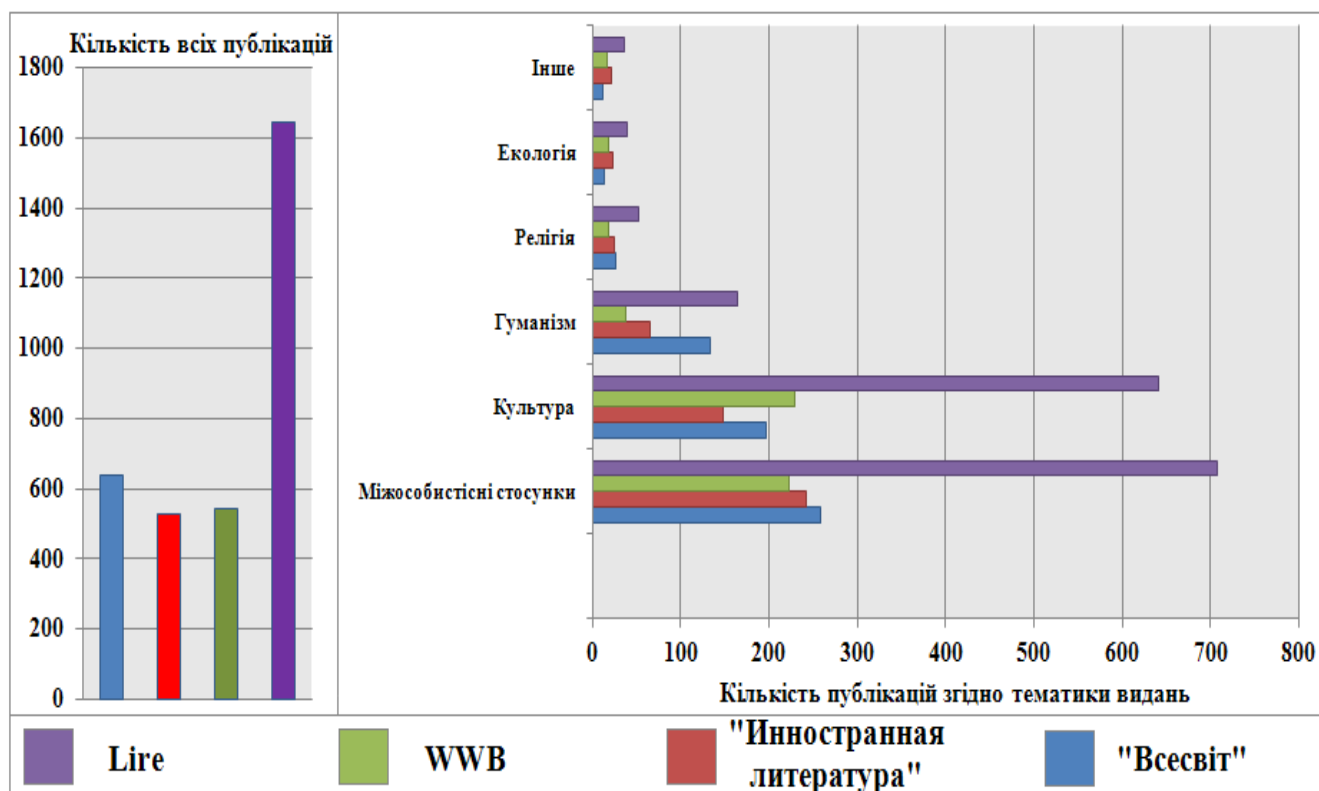
Дослідження починалося з аналізу текстів, в яких містяться ключові категорії контент-аналізу. Виділялися смислові одиниці, які б розкривали зміст тексту і теми, яку висвітлював автор. Проведення контент-аналітичного дослідження сприяло глибшому розумінню не лише змісту цих текстів, але й важливих суспільних питань, з якими зіштовхуються люди кожного дня.

Концептуальна схема дослідження представляє собою структуру ключових категорій контент-аналізу, до яких входять: міжособистісні стосунки, гуманізм, культура, релігія, екологія, та інше як окремі соціальні поля, кожне з яких є взаємоперетином подій і взаємовідносин, має специфічні закони організації і функціонування. Також категорії контент-аналізу формувалися з огляду на масовокомунікаційну природу аналізованого мас-медійного потоку та специфіку літератури як виду творчості.

У результаті проведених досліджень встановлено, що на сторінках журналів «Всесвіт», «Иностранная литература», «Words without borders» та «Lire». Протягом 2010–2015 рр. публікувалися матеріали різного тематичного спрямування. Проте найбільша кількість творів була присвячена проблемам міжособистісних стосунків, культурі та гуманістичним ідеям (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Тематична спрямованість літературних видань

Деякі публікації висвітлювали питання екології, релігії, етики, спорту та ін. Крім того, зустрічалися матеріали, пов'язані з певними подіями, ювілейними датами, конференціями, книжковими ярмарками тощо. Чільне місце у виданнях займала тематика міжособистісних стосунків, якій присвячено 1431 публікацію. Провідне місце з цієї тематики займає журнал «Ліре», в якому вміщено 708 публікацій, друге місце посів журнал «Всесвіт» – 258 публікацій, третє – журнал «Иностранная литература» (242 публікації), четверте – «Words without borders» (223 публікації).

Що стосується публікацій на тематику культури, то вона займає друге місце після тематики міжособистісних стосунків – 1216 публікацій. В основному, це статті, в яких описується творчість сучасних діячів мистецтва, коментування виставок, презентацій, мистецьких акцій та ін. Найбільше таких матеріалів подано у журналі «Ліре» – 641 матеріал. У журналі «Words

without borders» таких матеріалів нараховується 229, у журналі «Всесвіт» – 197 матеріалів, а у журналі «Иностранная литература» – 149.

Десять творів представлено у № 1–2 за 2011 р., 10 – у № 5–6 за 2011 р. та 8 – у № 3–4 за 2011 р.

Третє місце у журналах за показником кількості матеріалів займає гуманістична тематика, яка є системою ідей і поглядів на людину як найвищу цінність у світі. У творах, присвячених гуманізму, висвітлюється ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності, людяності, право на щастя в житті і вільний вияв природних почуттів і здібностей. Із 402 матеріалів найбільше ця тематика висвітлювалася у журналах «Lire» (165 публікацій) і «Всесвіт» (133 публікації). У журналі «Иностранная литература» даній тематиці присвячено 66 матеріалів, а в «Words without borders» – 38.

У журналах також широко висвітлюються релігійна та екологічна тематика. Ці теми зустрічаються майже у кожному номері видання. Перша представлена 123-ма матеріалами, друга – 95-ма. Релігійна тема найбільше порушується у журналі «Lire» – 52 матеріали, другу позицію займає журнал «Всесвіт» – 27 публікацій, третє місце відведено журналу «Иностранная литература» – 25. Найменше матеріалів представлено у «Words without borders» – 18 публікацій.

Інші матеріали, яких надруковано 85, присвячені таким темам: історичним подіям, наркоманії, гомосексуалізму, фантастиці, етиці, моралі, спорту тощо. Проте вони зустрічаються у журналах несистематично та дуже рідко, як правило 1 або 2 рази на рік.

З метою детальнішого виявлення особливостей загальної картини тематичної спрямованості видань за 2010–2015 рр. (рис. 2.1) було визначено, який відсоток займає кожна із представлених в журналах тематичних зон. Базою для проведення подібних контент-аналітичних досліджень слугували напрацювання Олени Іванової, автора наукових публікацій з історії та теорії літератури.

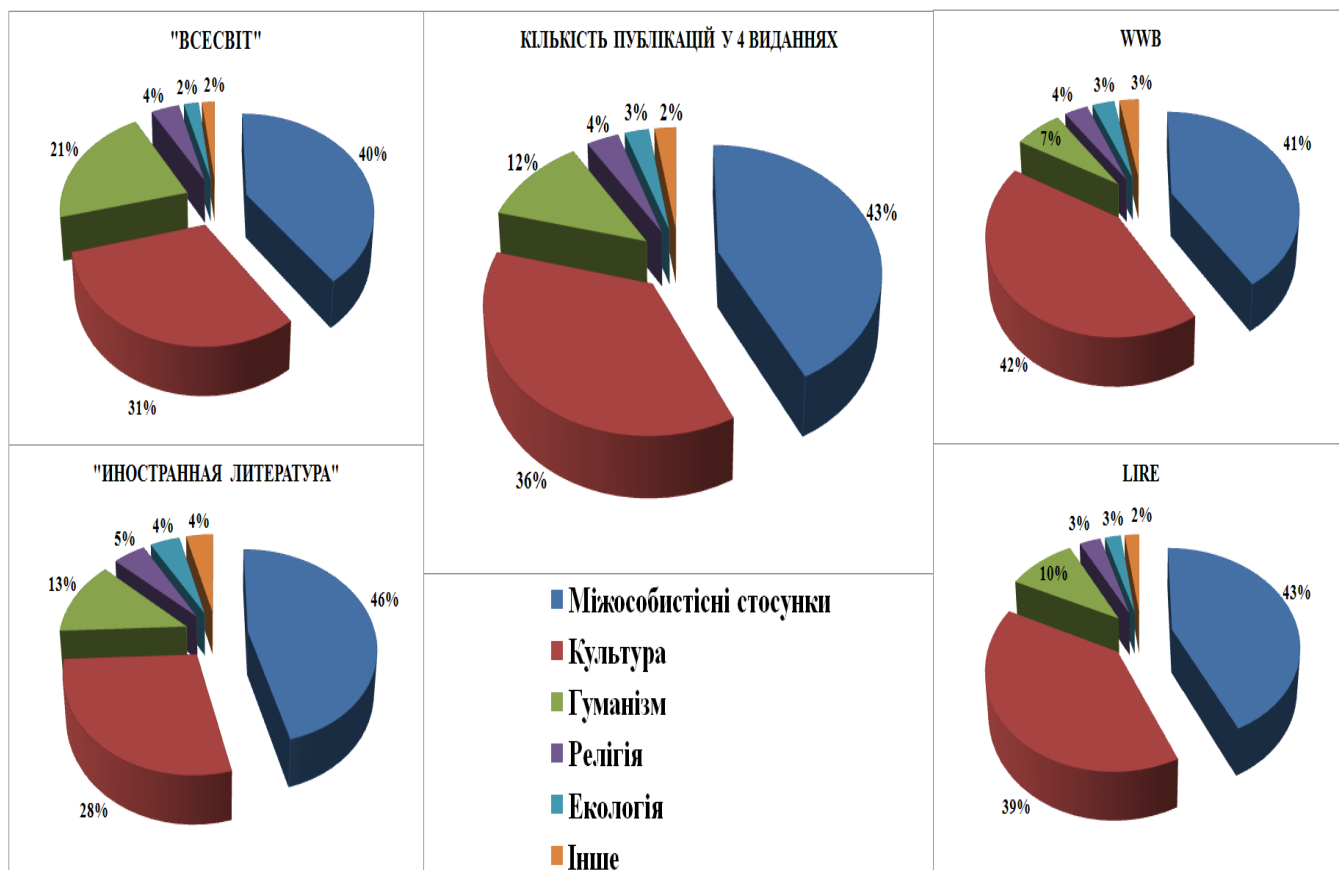

Рис. 2.1. Загальна картина тематичної спрямованості видань

Аналіз отриманих результатів показав, що в журналах 42,7% займають матеріали, присвячені проблемам міжособистісних стосунків, 36,3% – культури, 12,0% – гуманізму, 3,7% – релігії, 2,8% – екології. Решта 2,5% публікацій стосуються інших проблем, висвітлених авторами журналів. Якщо аналізувати по кожному виданню окремо, то дані будуть такими: у журналі «Lire» тема міжособистісних стосунків займає 43,1%, у «Всесвіті» – 40,2%, у «Иностранная литература» – 46,0%, у «Words without borders» – 41,1%. Тема культури найбільше представлена у журналі «Words without borders» – 42,2%, далі за ним журнал «Lire» – 39,0%, «Иностранная литература» – 28,3%, «Всесвіт» – 30,7%. Гуманістична тематика найбільше представлена у виданні «Всесвіт» – 20,8%, а найменше у журналі «Words without borders» – 7,0%. Між ними розташувалися «Иностранная литература» (12,5%) та «Lire» – 10,1%. Тему релігії репрезентовано в журналах у таких

відсотках: «Всесвіт» – 4,2%, «Иностранная литература» – 4,8%, «Words without borders» – 3,5%, «Lire» – 3,2%. Найбільш чільне місце для теми екології відведено у журналах «Иностранная литература» – 4,4% та «Words without borders» – 3,3%. Найменше ця тематика представлена у журналах «Lire» – 2,4 та «Всесвіт» – 2,2%.

Також у процесі дослідження важливо було з'ясувати об'єктивні дані щодо жанрової палітри публікацій журналів іноземної літератури було вперше проведено контент-аналітичне дослідження.

Об'єктом спостережень було обрано матеріали, що репрезентуються виданнями.

Предметом дослідження стала жанрова специфіка матеріалів видань.

Періодичність спостережень: 2010–2015 рр.

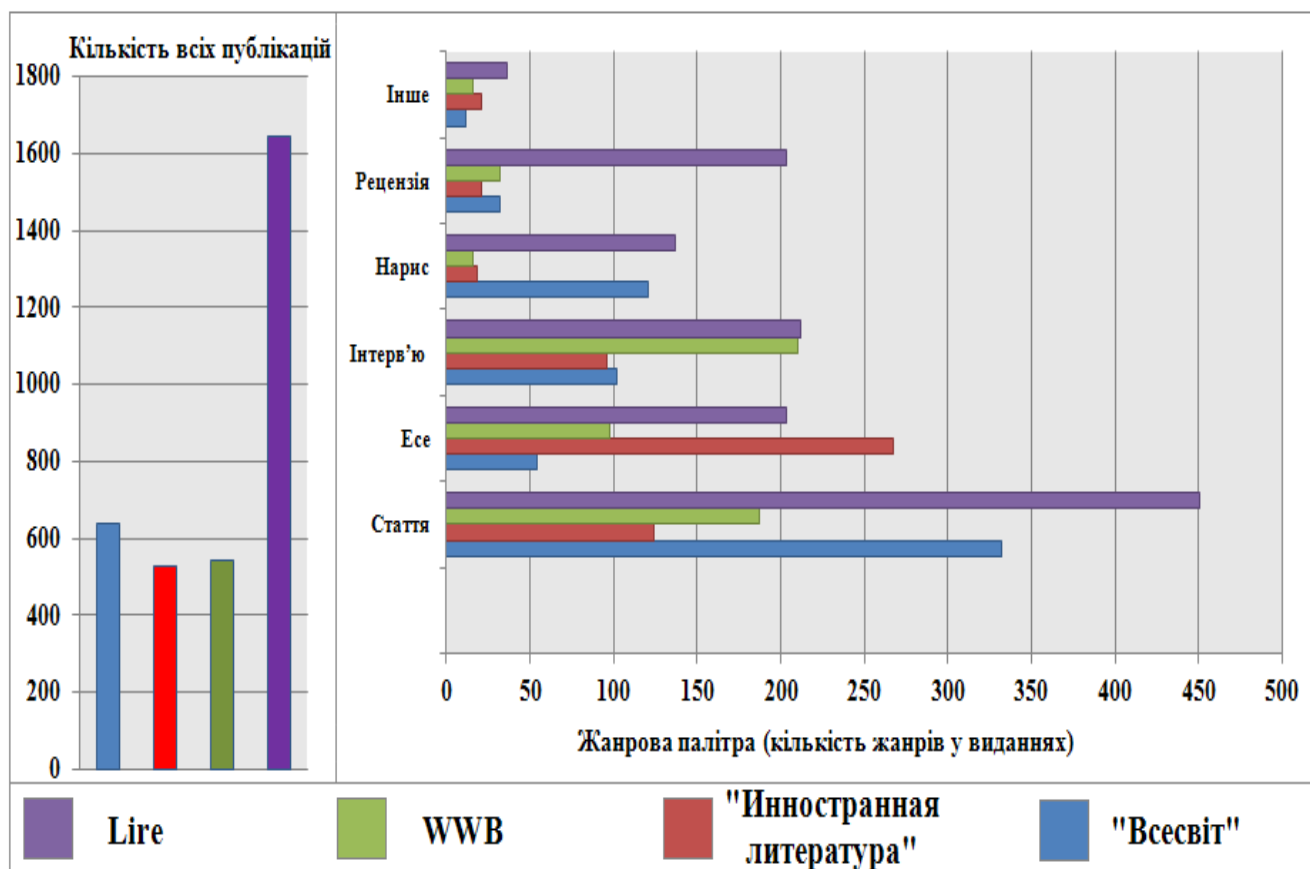
Вибірка дослідження: до вибіркової сукупності увійшли журнали «Words without borders», «Lire», «Всесвіт», «Иностранная литература», які мають сталу аудиторну орієнтацію.

У межах заявленого мас-медійного масиву означеного періоду функціонування аналізувалися всі без винятку випуски журналів – використовувалася суцільна вибірка повідомлень.

Структура ключових категорій контент-аналізу представляє: статтю, нарис, інтерв'ю, рецензію та есе як окремі соціальні поля, кожне з яких є взаємоперетином подій і взаємовідносин, має специфічні закони організації і функціонування. Також категорії контент-аналізу формувалися з огляду на масовокомунікаційну природу аналізованого мас-медійного потоку та специфіку літератури як виду творчості

У результаті проведених досліджень встановлено, що на сторінках журналів протягом 2010–2015 рр. публікувалися матеріали різного жанрового спрямування. Проте особливе місце на сторінках видання відведено таким жанрам як стаття, інтерв'ю та есе (табл. 2.2). Деякі публікації написані в жанрах рецензії та нарису.

Жанрова палітра літературних видань

Чільне місце у виданнях займає жанр стаття, в якому написано 1094 матеріали. Найбільше їх надруковано у журналах «Всесвіт» (332 публікації) та «Lire» (451 публікація). У журналі «Words without borders» вміщено 187 статей, а в журналі «Иностранная литература» – 124.

Що стосується публікацій у жанрі есе, то їх у журналах надруковано 1058. В основному це твори, які містять особливий індивідуальний погляд на певні теми та проблеми, що мають бути аргументовані авторською точкою зору. Найбільше їх надруковано у журналі «Lire» – 639. Найменше у «Всесвіті» – 54. У журналі «Иностранная литература» представлено у цьому жанрі 267 матеріалів, а у «Words without borders» – 98.

Третє місце в журналах відведено жанру інтерв'ю, в якому розкриваються цікаві факти з життя письменників різних країн. З 620

матеріалів, у «Всесвіт» надруковано 102 публікації, у журналі «Иностранная литература» – 96, у «Words without borders» – 210, у «Lire» – 212.

Що стосується публікацій у жанрі нарис, то їх у журналах надруковано 292. Здебільшого це матеріали про відомих українських та зарубіжних перекладачів. Так, найчастіше вони зустрічаються у «Lire» (137) та «Всесвіті» (121), найменше – у «Words without borders» (16) та «Иностранная литература» (18).

У виданні також широко висвітлюється такий жанр, як рецензія, що представлений 288 матеріалами. Серед них у «Всесвіті» зустрічається 32 публікації, у «Иностранная литература» – 21, у «Words without borders» – 32, у «Lire» – 203.

З метою детальнішого виявлення особливостей загальної картини жанрової палітри видання за 2010–2015 рр. було визначено, який відсоток займає кожна із жанрових зон (рис. 2.2). Так, у журналах 32,6% займає жанр стаття, 31,6% – есе, 18,5% – інтерв'ю, 8,7% – нарис, 8,6% – рецензія.

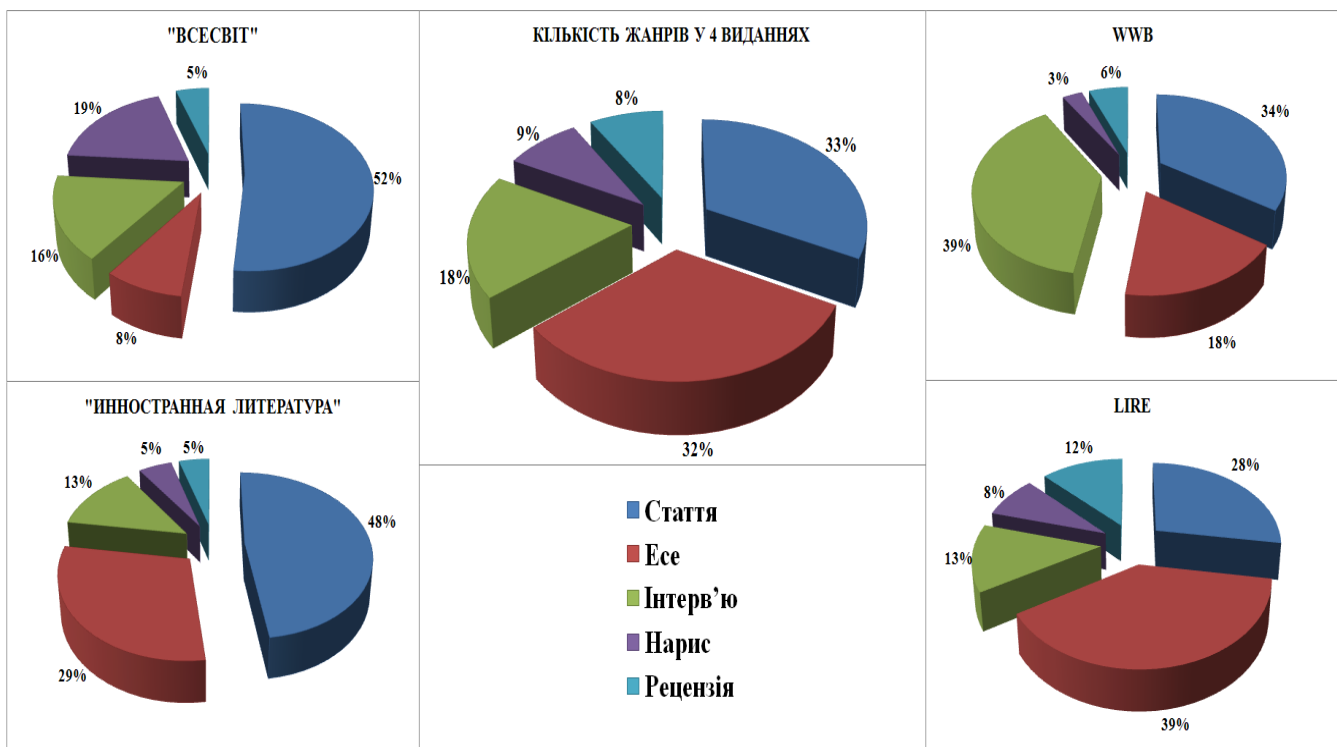

Рис. 2.2. Загальна картина жанрової палітри видань

Якщо аналізувати по кожному виданню окремо, то дані будуть такими: у журналі «Всесвіт» жанр стаття займає 51,8%, у «Иностранная литература» – 23,6%, у «Words without borders» – 34,4%, у «Lire» – 27,5.

Жанр есе найбільше представлено у журналі «Иностранная литература» – 50,8%, далі за ним «Lire» – 38,9%, «Words without borders» – 18%, «Всесвіт» – 8,4%.

Интерв'ю репрезентовано такими даними: «Words without borders» – 38,7%, «Иностранная литература» – 18,2%, «Lire» – 12,9%, «Всесвіт» – 16%.

Найменше на сторінках журналів зустрічаються жанри нарису та рецензії. Так, найбільше нарисів представлено у журналі «Всесвіті» – 18,8%, найменше у «Words without borders» – 3%. Між ними розташувалися «Lire» – 8,3% та «Иностранная литература» – 3,4%.

Жанр рецензія найчастіше зустрічається у журналі «Lire» – 12,4%, а найменше – у «Иностранная литература» (4%). У журналі «Words without borders» цей жанр займає всього 5,9%, а у «Всесвіті» – 5%.

Висновки до розділу 2

Аналіз концептуально-тематичних особливостей публіцистики, представленої на сторінках журналів «Иностранная литература», «Words without borders», «Lire» та «Всесвіт» за 2010–2015 рр., свідчить про широке висвітлення у них проблем християнської етики та моралі, людської психології, політичних конфліктів, міжетнічного порозуміння тощо. Тому можна стверджувати, що вони є літературно-мистецькими та громадсько-політичними виданнями, оскільки їх основними тематичними напрямками є питання міжособистісних стосунків, культури та гуманізму.

Літературні впливи, представлені у журналах (запозичення, наслідування, ремінісценсії), дають змогу дослідити схожість та відмінність проблемно-тематичних аспектів публікацій, що відображають різні сфери суспільного життя, та осмислити соціокультурний ціннісно-функціональний

статус літератури у специфічному культурно-інтеграційному контексті. Літературні твори, що перекладені у журналах та пройняті літературним впливом передають духовні цінності різних країн, кожна з яких має свою власну історію, культуру, що характеризується певною специфікою та неповторністю.

Варто зауважити, що основний контент публікацій, представлених у часописах, розкриває самотню культуру різних країн, що сприяє утворенню світової медійної літературної культури. Вона включає три компоненти: час, публіцистику та культуру, які тісно пов'язані між собою. Час виступає осердям минулого, сьогодення і майбутнього культуротворчої діяльності людей. Література є своєрідним дзеркалом культури, що впливає на свідомість суспільства у різних просторових і часових межах. Культура є системою цінностей у різноманітних соціально-історичних умовах, що знаходить своє відображення у публіцистичних текстах, передаючи традиції та норми життя у часі та просторі.

Розглянувши жанрове наповнення публікацій журналів іноземної літератури за 2010–2015 рр., можна зробити висновок, що у виданнях представлений широкий спектр основних журналістських жанрів – інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. Авторські задуми знайшли своє відображення на сторінках часописів у формі інтерв'ю, репортажів, статей, нарисів, есе та інтерв'ю. Кожен із представлених жанрів у журналах виступає формою подачі певних відомостей та їх аналізу письменниками, які задають емоційне наповнення, ступінь авторської присутності та читацької реакції. Завдяки представленому на сторінках журналів широкому розмаїттю жанрів виданням вдається урізноманітнити подачу інформації, що розширює рецептивні можливості читацької аудиторії.

РОЗДІЛ 3

АСПЕКТИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ЖУРНАЛАХ

3.1 Особистісне оцінювання міжкультурної комунікації у літературно-художніх журналах на основі проведеного анкетування

Аналіз літературних публікацій журналів іноземної літератури свідчить, що переклади творів зарубіжних письменників розкривають внутрішні та зовнішні культурно-людські проблеми, а також матеріальні та духовні людські цінності, які сприяють взаємозбагаченню світових культур і виникненню нових міжкультурних комунікацій. Вони спрямовані на соціальну, політичну, економічну та культурну взаємодію багатьох народів і забезпечують культурний обмін та доступ до їхньої літературної спадщини. Це дає змогу констатувати, що літературно-художні видання можуть виступати інтерпретаторами культурних і суспільних процесів, що відбуваються у різних країнах світу у системі міжкультурної комунікації. Проте ця гіпотеза, як і будь-яка інша потребує, спростування чи підтвердження. У зв'язку з цим було проведено соціологічне дослідження. Оскільки дослідження здійснюється поетапно, першочерговим є вичленування методів збору емпіричних даних, перевірка та спростування гіпотез, побудова послідовності теорій. Варто враховувати, що при дослідженні соціокультурних систем, соціальних інститутів чи соціальних відношень найбільш поширеними при дослідженні є такі методи як порівняльно-історичний, генетичний, порівняльно-типологічний та типологічний. Якщо ж у ході дослідження важливим є вивчення громадської свідомості чи громадської думки, то застосовуються методи аналізу документів, опитування, що включає анкетування, інтерв'ювання та спостереження. Зважаючи на те, що використання певного методу пов'язане зі специфікою предмета дослідження і його завданням, було визначено що у

ході дослідження буде використано метод опитування. Його основу складає система запитань, які пропонуються респонденту, відповіді якого і створюють необхідну інформацію. Враховуючи той факт, що в основі опитування існує декілька різновидів, то серед емпіричних методів дослідження одним із результативних, що відрізняється якістю дослідження, є анкетування.

Серед основних переваг використання методу анкетування можна назвати економічність у порівнянні з іншими соціологічними методами та можливість охоплювати велику групу людей. Також даний метод дає змогу формалізувати отримані результати дослідження. Обробка та інтерпретація даних результатів дослідження методом анкетування не є складною. Оскільки цей метод є кількісним за результатами дослідження, їх потрібно лише співставити і знайти тенденцію відповідей респондентів на поставлені їм запитання. Ще однією перевагою такого методу є мінімальний вплив соціолога на респондента, оскільки опитування проходить опосередковано, а саме через анкету. На відміну від інтерв'ю або фокус групи, метод соціологічного анкетування не потребує великої кількості часу, не потрібно зачитувати запитання, нотувати або фіксувати відповіді респондентів. Респондент сам заповнює опитувальник за короткий термін, обираючи варіант, не обґрунтовуючи свою думку.

Процес підготовки до анкетного опитування проходив у декілька етапів. Перший етап – початковий – включав у себе процес розробки програми опитування, складання плану та макету анкети, що створюється для реєстрації інформації, яка буде збиратися та оброблятися. До цього етапу входить також тиражування анкети, складання інструкцій для респондентів, підбір учасників опитування та вирішення організаційно-технічних і фінансових питань. Другий етап – проведення анкетування серед респондентів, третій етап – результативний, який полягає в обробці та аналізі одержаної інформації.

За частотою проведення було здійснено одноразове опитування; за ступенем формалізації було обрано стандартизоване анкетування, в якому респондентам поставили закриті альтернативні запитання, де було запропоновано обрати з переліку відповідей один варіант.

У ході проведення дослідження учасникам опитування пропонувалося заповнити розроблену нами анкету, яка містила 7 запитань. Серед них містилися ті, що мали загальний характер, і ті, що виявляли свідоме ставлення респондентів до поставлених запитань. Анкета розпочиналася із звернення до респондента, в якому вказувалося з якою метою проводиться дослідження, яка тема дослідження, наголошувалося на конфіденційності, а також висловлювалася подяка за участь в анкетуванні та приділений час. Анкета складалася з основної частини, де були вказані питання, які безпосередньо стосувалися теми дослідження, та другорядної частини, в якій необхідно було вказати вік і стать учасника опитування. Анкетування проводилося анонімно з метою дати змогу респонденту бути відвертим, даючи відповіді на запитання, що підвищує репрезентативність інформації.

За способом розповсюдження анкет наше опитування було очно роздавальним, коли дослідник особисто вручав анкету респондентам та очікував, коли вони її заповнять. Як зазначають дослідники, такий вид анкетування вважається надійним, гарантує добросовісне заповнення анкет та майже стовідсоткове їх повернення.

Анкетування проводилося протягом квітня 2016 року. Генеральну сукупність становили студенти факультету іноземної філології НПУ ім. М.П. Драгоманова, студенти факультету української філології та літературної спадщини ім. А. Малишка НПУ ім. М.П. Драгоманова і студенти спеціальності української літератури і компаративістики Київського університету імені Бориса Грінченка. Вибірку склали 400 студентів у віці від 18 до 22 років даних вищих навчальних закладів. Студентів цих факультетів було обрано у зв'язку з тим, що вони у процесі навчання отримують фундаментальні знання з обраних спеціальностей, знайомляться з різними

літературно-художніми виданнями, цікавляться світовою літературною спадщиною та виступають безпосередніми учасниками літературного процесу.

У процесі дослідження якісний аналіз результатів підсумкового діагностування показав, що серед 400 опитаних більше половини (250 студентів) читають журнали іноземної літератури. Тобто 63% молоді, серед яких 92% становлять респонденти жіночої статі, а 8% – чоловічої, цікавиться новинками зарубіжної літератури та намагаються пізнати життя і творчість письменників різних епох. Це свідчить про те, що сучасна молодь не стоїть осторонь інтеграційних процесів, які відбуваються у суспільстві. Вона прагне дізнаватися про літературні світові та вітчизняні новинки, про «обличчя сучасної літератури», про інтерпертацію творів різних епох в сучасному обрамленні, знайомитися з найкращими культурними досягненнями світу, а також бути учасником відкритого культурно-інформаційного простору. Також це свідчить й про вдалі переклади зарубіжних творів відомими майстрами слова, які вміють зберігти їх національний колорит, дослівно передати змістовність і цілісність тексту, об'єктивно відображати ідейно-осмислену картину життя суспільства. Ознайомлення читачів із світовою літературою, мистецтвом, філософією, розширення духовного рівня нашого сучасника, відтак – внесок у культурно-національну розбудову незалежної України, є однією з важливих завдань видань. Читаючи іншомовні твори, читачі мають можливість осмислити та порівняти явища своєї культури з іншими та витлумачити це з позиції індивідуального соціально-культурного досвіду. Знайомлячись з журналами, молодь може дізнаватися чимало красномовних фактів, які розповідають про поширення творів українських авторів за кордоном і, позитивне сприйняття української літератури в багатьох країнах і зростання її міжнародного авторитету, і навпаки.

Згідно з результатами дослідження 180 студентів (45%) знайомі з публікаціями українського журналу «Всесвіт», французького журналу «Lige», російського журналу «Иностранная литература» та американського журналу

«Words without borders». Тобто, це свідчить про те, що незважаючи на те, що ці видання не популяризуються в інформаційному просторі та не мають широкої рекламної підтримки, все ж таки, вони відомі українському читачеві. Їхня жанрово-тематична специфіка, авторський склад, дизайн та стиль подачі матеріалів цікавлять сучасну молодь. Зацікавленість читачів журналами іноземної літератури визначається насамперед характером і спрямуванням видань, обов'язок яких полягає в об'єктивному висвітленні сучасної літератури, літератури з минулих літ і світової літературної скарбниці, світу ідей та складних зв'язків письменника – літератури – життя, шляхів мистецтва, різноманітності країн, міст, людей, цікавих і загадкових фактів.

Проведене анкетування показало, що більшість респондентів 96% (385) вважають, що літературні-художні видання є одними із можливих способів задоволення культурних потреб людини. Тобто можна стверджувати, що задоволення культурних потреб є актуальним питанням сьогодення. А оскільки літературно-художні журнали є одним із способів їх задоволення, то вони також можуть виконувати функцію впливу на формування світогляду суспільства та його окремих індивідів, що сприяє міжнаціональному взаємозбагаченню та утворенню нових міжкультурних комунікацій. Літературно-художні видання мають можливість підвищувати ступінь інформування суспільства в цілому й кожного його члена окремо, розширювати коло своїх потенційних читачів, задовольняти потреби суспільства в художньому слові та високоякісній публіцистичній думці.

На питання чи можуть простежуватися літературні взаємовпливи у публікаціях літературно-художніх журналів дали ствердну відповідь 314 респондентів (78,5%). Така думка опитуваних свідчить про те, що літературні взаємовпливи є невідомою складовою соціокультурного процесу, який забезпечує регулювання культурної сфери індивідумів та трансляцію соціокультурного досвіду. Це в свою чергу, сприяє формуванню нових культурних та духовних орієнтирів у суспільстві, створенню інноваційних форм культурної активності людей, внаслідок чого простежуються зміни у

їхніх звичаях, цінностях і норм життя. Тобто, можна стверджувати, що література є потужним чинником людської діяльності і, незважаючи на її розмаїтість, у ній простежуються спільні цінності, погляди та уявлення про події та явища, які відбувалися та існують сьогодні у світі. Літературне розмаїття впливає на всі інші культури, а кожна із культур у свою чергу формує також відносини у всьому полікультурному світовому просторі. Використовуючи модифікації літературної заємодії у журналах (наслідування, запозичення, ремінісценція, концентрація) відбувається взаємопроникнення культур різних народів світу, їх взаємозбагачення та утворення нових міжкультурних комунікацій, що сприяє поглибленню культурного обміну та розширює можливості для доступу до всесвітньої літературної спадщини. При цьому майбутнє культури бачиться не як синтез національних культур, а як їх єдність у різноманітті.

У ході дослідження було з'ясовано, що 332 опитаних (83%) вважають, що літературно-художні журнали можуть відображати взаємодію культур різних народів, тобто міжкультурну комунікацію. Це свідчить про те, що літературно-художні видання можуть об'єднувати між собою людей як у межах однієї культури, так само, як і людей, які належать до різних культур. Оскільки ці видання виступають носіями інформації про потреби, турботи і проблеми людей, вони можуть вважатися платформою для встановлення взаєморозуміння між різними народами світу і їх культурами. Вагомий вплив на існування та розвиток багатокультурного світу мають інформаційно-комунікаційні системи, що забезпечують вільний потік інформації у світових межах, в яких функціонують літературно-художні журнали. Єдність культур у їх різноманітті можлива у тому випадку, коли люди з різних куточків світу будуть дізнаватися одне про одного, шукати шляхи співробітництва для реалізації спільних цілей та ідей. Міжкультурна комунікація допомагає подолати межі культурної ідентичності людини, тобто усвідомити свою належність до певної групи та оцінити себе по відношенню до інших культурних груп. Таким чином, читачі, знайомлячись із творами світової

літератури та сприймаючи при цьому елементи іншої культури, розширюють свій світогляд і виходять за межі свого культурного стану до інтеркультурного, що сприяє діалогу різних культур.

Таким чином, у процесі дослідження з'ясовано, що серед 400 опитаних студентів більше половини (250 студентів) читають журнали іноземної літератури. 180 студентів (45%) знайомі з публікаціями українського журналу «Всесвіт», французького журналу «Lige», російського журналу «Иностранная литература» та американського журналу «Words without borders». Більшість респондентів 96% (385) вважають, що літературно-художні видання є одними із можливих способів задоволення культурних потреб людини. 314 респондентів, це 78,5%, дали ствердну відповідь, що у публікаціях літературно-художніх журналів можуть простежуватися літературні взаємовпливи.

Також з'ясовано, що з 400 опитаних 332, тобто 83% вважають, що літературно-художні журнали можуть відображати взаємодію культур різних народів, тобто міжкультурну комунікацію.

Отже, метод анкетування допоміг з'ясувати та констатувати, що літературно-художні видання можуть виступати інтерпретаторами культурних і суспільних процесів, що відбуваються у різних країнах світу у системі міжкультурної комунікації. Тобто можна стверджувати, що за допомогою літературно-художніх журналів здійснюється поглиблене залучення до оволодіння культурно-ціннісними надбаннями суспільства, відбувається культурне самостворення індивіда, а також набуває поширення використання літературних взаємозбагачувальних аспектів у розмаїтості культурних сприйнятів.

3.2 Літературно-художні видання як детермінанта міжкультурної комунікації в інформаційному просторі

Взаємодія культур має можливість сприяти не тільки безпосереднім відносинам і зв'язкам між різними культурами, аналізувати проблеми цілісності суспільства, механізми функціонування соціальних відносин та взаємодії природи і суспільства. Але й може породжувати фактор переоцінки міжкультурних контактів і власної культурної ідентичності, який вважається необхідною умовою ефективних взаємовідносин між культурами і взаєморозуміння між їх носіями.

У сучасному глобалізаційному-інформаційному просторі формування культурної цілісності світу, яке викликане різними науковими дослідженнями в сферах соціальної та виробничої інфраструктури, виступає одним із стратегічних об'єктів економічного, політичного, соціального і культурного прогресу.

Сучасне суспільство знаходиться на стадії соціокультурних трансформацій, яким притаманні нові форми відносин між людьми у сфері культури, особливі умови розвитку системи цінностей, норм і принципів, культурних потреб, засобів і способів їх задоволення. Однією з можливостей задоволення культурних потреб є літературно-художні видання, які набувають широкий спектр в ряді існуючих класичних засобів масової комунікації і володіють здатністю охопити велику аудиторію. Таким чином, в комунікативному соціокультурному процесі, де важливу роль відіграє літературно-художня періодика, відбувається осмислення форм культурного буття, властиве людству з часів його існування, вплив і взаємодія культур, які формують нові типи культурної активності і духовних цінностей під впливом світових зовнішніх факторів.

Соціокультурні модифікації, властиві сучасному інформаційному середовищі, в значній мірі детерміновані глобалізаційними процесами. З одного боку це проявляється зміною традиційного укладу життя людини, а з

іншого – стимулюванням адаптаційних захисних механізмів культури, залежного від типу та рівня розвитку країни.

Розвитком теорій міжкультурних комунікацій займалися М. Бахтіна, В. Біблер, М. Бубер, Г. Померанц, Г. Аванесова та ін. У 90-ті роки під впливом концепцій західних учених Е. Холла, К. Гирца, В. Гудікунста, Г. Тріандіса, Г. Гофштеде у вітчизняних вчених виник інтерес до досліджень історії, теорії та розвитку міжкультурної комунікації [26].

У кінці ХІХ – початку ХХ століть при дослідженні міжкультурних процесів почали використовувати досягнення зі сфери антропології, етнології, семіотики та теорії інформації. Відповідно до цього культура розглядалася як важливий інформаційний аспект життя суспільства, соціально значуща інформація, регулююча діяльність, поведінку, норми і принципи індивідів.

В американській літературі у сфері наук про комунікацію існує твердження, що культура – це освіта, що складається з об'єктивних людських утворень (знаряддя, вироби), а також утворень суб'єктивних (права, ідеологія), які в минулому збільшувалися і виправдано засвоювалися – задовольняли інтереси різних категорій людей в різному просторі та часі [164; 145].

Як зазначає українська дослідниця В. Аксьонова, економічний детермінізм у дослідженні процесів глобалізації відсуває на задній план питання соціокультурної трансформації сучасного світу, посилюючи процеси комерціалізації культури, призводить до поширення адаптованої і в значній мірі ідеологічно орієнтованої інформації. Тому принципово важливим є те, що міжкультурна комунікація виступає тим механізмом, який дозволяє здійснити спільну діяльність по створенню спільних цінностей, нового спільного пізнання і єдиного соціокультурного простору, в якому можуть розвиватися і взаємодіяти представники різних культур [2].

На думку М. Бахтіна поняття «діалог культур» – це взаєморозуміння, тобто єдність, подібність, тотожність учасників цього процесу, збереження

власної думки, власної в іншій (злиття з нею) і дотримання дистанції (свого місця) [10]. Таким чином, діалог культур можливий лише на основі взаєморозуміння, але разом з тим – на основі індивідуального в кожній культурі. Діалог та взаємодія різних культур - це основна ідея міжкультурної комунікації. Через розуміння і усвідомлення своєрідності рідної культури можна зрозуміти специфіку інших культур. Важливе місце в галузі соціальної реальності, тобто міжкультурної комунікації, відводиться медиатору культур, посереднику, людині-носію інформації (передавача, інтерпретатору, перекладачеві). Це людина, що володіє знаннями мовної норми і комунікативними навичками, здатністю досягати консенсусу, позитивно ставитися до представників інших культур світу, мати полікультурність поглядів, метою якого є збереження своєї культури і збагачення її завдяки визнанню і прийняттю іншої культури і здатності до поступового освоєння інших культур [92].

Діалог культур дає можливість представникам різних культур висловити внутрішній емоційний стан, визначити свої соціальні статуси і ролі, які вони виконують у відношенні один одного, що також підтверджує їх «культуру». Адже саме соціальний статус і соціальна роль є регулятором соціальної поведінки, визначальним деякі права та обов'язки по відношенню до суспільства, і в свою чергу, до інших членів комунікативної дії [128].

Відкритість кордонів сприяє розвитку людства на шляху до розширення взаємозв'язків і взаємозалежностей різних країн, народів та їх культур. Такий процес охопив різноманітні сфери життя людей у різних країнах світу. Сьогодні майже неможливо побачити спільноти індивідумів, які б час від часу не відчули на собі дію як зі сторони культури інших народів, так і окремого середовища, що існує в різноманітних регіонах і в світі. Про це пише професор, доктор історичних наук І. Крупський у своїй праці «Україна у міжнародних відносинах ХХ століття». Він підкреслює важливість поглиблення двосторонніх зв'язків України із країнами

континенту, що у майбутньому сприятиме виробленню спільних загальноєвропейських цінностей і норм [69].

Під час взаємодії культури доповнюють одна одну, набувають специфічних рис та шукають шляхи адаптації через запозичення кращих аспектів і форм.

Американські вчені К. Клакхон і Ф. Строрбек вважають, що відмінність культур встановлюється за таким концептам як оцінка людської природи, ставлення людини до природи, до іншої людини, до тимчасових кордонів і т. д. [185]. Тобто дані концепти виступають детермінантами міжкультурної комунікації.

Досліджувані журнали іноземної перекладної літератури: французький «Lige», український «Всесвіт», російський «Иностранная литература» та американський «Words without borders», які публікують оригінали та переклади віршів та прозових творів письменників різних країн світу, є провідними літературно-художніми виданнями – інтерпретаторами культурних і суспільних процесів, що відбуваються в різних куточках нашої планети.

Міжкультурна комунікація у виданнях спрямована на соціальну, політичну, економічну і культурну взаємодію багатьох народів і забезпечує культурний обмін і доступ до літературної спадщини письменників, сприяє міжкультурному діалогу. Літературно-мистецькі видання створюють базу для формування різних культурних утворень як континентальні, національні, регіональні, соціально-демографічні і т. п. Ці видання виступають одним з чинників створення сучасної моделі міжкультурної комунікації. Тому в контексті розвитку світової культури важливо вміти гідно представляти не тільки свою культуру, а й іншу, тим самим збагачуючи культурні цінності різних народів, і знаходити взаєморозуміння в процесі міжкультурної комунікації.

Так, наприклад, в журналі «Lige» (2012 – № 408) опубліковано матеріал німецького соціолога масової культури, письменника і публіциста Зіґфріда

Кракауера «мутантний соціальний клас», в якому йдеться про дослідження, проведене журналістом в 1929, що показує соціологічну реальність німецьких робітників у Берліні. Він описує два типи робочих: ті, які займаються питаннями держави, і буржуазний клас. Автор називає останній новим «середнім класом», до яких відносить секретарів великих підприємств, співробітників банку, страхових компаній і т. п. Він показує, як ці два класи між собою взаємодіють, які спільні та відмінні риси їм притаманні. Тобто, автор публікації керується концептами, в яких показана оцінка людської природи і ставлення однієї людини до іншої.

Важливим фактом є те, що кожен автор перекладних літературно-художніх видань представляє, крім своєї власної культури, ще й власну індивідуальну субкультуру. Кожен індивід має свою культурну систему, що сформувалася відповідно до його політичної та географічної середовищем, успадкованими в сім'ї традиціями, звичками, нормами і правилами поведінки, професійної термінології, отриманої від найближчого кола співрозмовників і т. Д. Це свідчить про те, що створюючи переклади матеріалів, людина вже сама є носієм певної культури або виступає таким собі «соціальним інститутом культури» [83].

Дослідники Л. Самовар, Н. Крилова, Г. Д'Андраре, М. МакЛарен схиляються до думки, що культура, так само як і суспільство, відрізняється від інших товариств своїми національними державними кордонами або певними етнічними ознаками [184]. Вона виступає змінним процесом, залежить від індивіда, місця і часу. Кожна група людей або народ створюють свій стиль життя зі своїми цінностями, нормами, поведінкою, який може змінюватися в залежності від місця перебування людини у певній країні, що надалі може мати вплив на культурну самобутність індивіда. У першу чергу це простежується в друкованих ЗМІ літературно-художнього напрямку, де кожне видання певної країни за допомогою матеріалів, представлених в них, показують багатомірність культур різних народів і інтеграцію культури в соціальне життя. Так, в журналі «Всесвіт» у матеріалі «Під небом Південної

Кореї» (2011. – № 9-10) автор дає особливості одного з представників найвищих за рівнем технологій регіонів світу – Південної Кореї, розповідаючи про історію міста та його сучасний стан. У журналі «Lire» (2012. – № 409) вміщено статтю Трістана Савіна «У серці Африки» про особливості чорного континенту, де автор описує життя тубільців, кліматичні умови континенту, його природу і т. п. Матеріал, надрукований у виданні «Іноземна література », присвячений відомому в історії Америки художнику Ендрю Ваєту (2013. – № 8). Він писав аквареллю і темперою трагічні портрети будинків, доріг, речей, пір року, струмків і людей. Його роботи, віднесені мистецтвознавцями до категорії реалістичних, викликають нескінченні дебати про природу модернізму.

Таким чином, міжкультурна комунікація виступає певним інструментом, який впливає на культури, які контактують між собою в сучасному інформаційному світі. Кожен індивід може знайти в культурі іншого народу і те, що відрізняє представників різних культур один від одного, і в той же час те, що об'єднує їх. Читачі-комунікати можуть інтерпретувати прочитане, співвідносити існуючі стереотипи з особистим життєвим досвідом, аналізувати й осмислювати чужу реальність шляхом перегляду своїх поглядів і уявлень про іншу культуру. Це в свою чергу сприяє адаптації представників різних культур один до одного і забезпечує відтворення, збереження і розвиток культури кожного народу у свідомості його окремих представників і соціокультурному світовому просторі. Переклад та інтерпретація вважаються найбільш важливими засобами розуміння міжкультурної комунікації та є основою для формування контекстуальності або інтерконтекстуальності. Це свідчить про те, що кожен задум, текст або вираз мають певний контекст, обумовлений якоюсь ситуацією або тимчасовими рамками.

Варто відзначити, що в сучасному інформаційному світі завдяки комп'ютерним технологіям межі культурного простору стали значно ширше. Внаслідок цього всесвітня мережа Інтернет відкрила нові можливості для

міжкультурних зв'язків. Це простежується появою віртуальних бібліотек, фонотек тощо, завдяки чому світові літературні шедеври стали доступними для багатьох людей у різних куточках світу. Досліджувані журнали іноземної перекладної літератури: французький «Lige», український «Всесвіт», російський «Иностранная литература» та американський «Words without borders» також представлені в електронному форматі і режимі on-line, що дозволяє безперешкодно долати просторові і тимчасові бар'єри. Останнє десятиліття відзначається значним розширенням міжнародних зв'язків і посиленням міжкультурних контактів, що здійснюються у віртуальному комунікативному просторі та сприяють «інтернетизації» суспільства. Розширення загального інформаційного віртуального простору можливе при залученні в цей процес більшої кількості представників культур різних народів світу. Сьогодні інтернет допомагає долати просторові кордони та часові обмеження та створює осередок для інтеграції інформації та знань. Така доступність і відкритість допомагають представникам різних етнічних і національних культур подивитися «новим поглядом» на переваги та недоліки існуючих культурних моделей життя, які вважаються найбільш представницькими в світі. Враховуючи, в значній мірі, доступність ЗМІ для людей, серед учених існує думка, що міжкультурна комунікація з'являється, функціонує, розвивається і змінюється разом з ними. Це безпосередньо впливає на ціннісні аспекти мас-медіа, динамічно видозмінюються внаслідок впливу різних соціокультурних чинників. Міжкультурна комунікація є своєрідною моделлю суспільства, багаторівневим ментальним утворенням, яке відображає культурно-національні еталони людської діяльності і виступає самоорганізованою системою зі специфічним набором кодів, чужих представникам іншої культури.

К. Леві-Строс у своїх працях писав про те, що всі культури взаємопов'язані між собою за принципом рівноцінності і така «коаліція культур» сама по собі може стати стійким явищем, яке може утворити одну загальну культуру. Таким чином, різниця між поняттям культура і «коаліція

культур» може стати умовною, адже кожна культура є «формою спілкування». У цьому випадку, літературно-художні видання, в яких представлена культура різних народів, можна вважати засобами культури, за допомогою яких здійснюється така «форма спілкування» [174].

Однією з важливих детермінант міжкультурної комунікації є соціокультурний простір, представлений літературно-художніми виданнями. Адже важливий факт, що будь-яке повідомлення породжується в конкретних ситуаціях, які відбуваються в різних сферах суспільного життя в межах широкого соціокультурного контексту, знаходячи своє відображення в текстах видань. Важливо звернути увагу на те, що в сучасному світі існує думка, що вони давно перестали бути тільки засобами масової інформації. Швидше за все, вони – носії специфічної системи цінностей, в основу яких покладені складні процеси «культурної алхімії». У досліджуваних виданнях в текстах матеріалів частіше використовуються номінанти позитивних цінностей, ніж негативних.

Ще однією детермінантою міжкультурної комунікації виступає полікультурність, яка знаходить своє відображення у ЗМІ. Оскільки кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується технічними та техногенними нововведеннями, інтеграційними явищами і процесами, розвитком національно-культурних вимірів у соціумі, глобальними змінами в усіх сферах людського буття, то формуються нові взаємовідносини між різними групами індивідів, що сприяє стрімкому розширенню контактів між людьми, які представляють різні культури і країни. Проте існує суперечливість і складність інтеграційних явищ, які стають закономірністю динаміки суспільних відносин, де посередником виступають засоби масової інформації. Мас-медіа допомагають нам зрозуміти свій досвід спілкування із суспільством, навіть якщо він досягається різними способами.

Як зазначає провідний американський теоретик медіа Д. Мак-Квейл, для більшості людей інформація, образи та ідеї, які подають ЗМІ, є основним джерелом усвідомлення спільного минулого (історії) та соціальної

теперішності. Це склад спогадів, показник того, де ми і хто ми, орієнтир для майбутнього. Тобто медіа часто допомагають нам утворювати власне сприйняття та визначати соціальну дійсність, яка є основним джерелом певних стандартів, моделей і норм [177].

Інший дослідник Д. Томпсон зазначає, що різні медіа можуть мати суспільну взаємодію та символічний обмін на відстані. Він зазначає, що «дедалі більше людей можуть одержувати інформацію і символічний зміст через опосередковані форми взаємодії». Окрім взаємодії віч-на-віч, він виокремлює ще дві – «опосередкована взаємодія» та «опосередкована квазівзаємодія» [188, 189, 190].

«Опосередкована взаємодія» – це дія, яка потребує посередника (папір, електричні дроти тощо), що уможливорює передавання інформації чи символічного змісту. Через відмінності часово-просторових координат віддалені учасники опосередкованої взаємодії змушені зважати на потребу в контекстуальній інформації і на те, що в них менше символічних підказок, аніж при взаємодії віч-на-віч. У свою чергу «опосередкована квазівзаємодія» стосується зв'язків, які встановлюють ЗМК. Як пише дослідник, ця взаємодія зорієнтована на конкретних осіб, символічні форми якої спрямовані на потенційну аудиторію. Виходячи з цього, така взаємодія сприяє процесу полікультурності як одного з аспектів міжкультурної комунікації, що посилюється зростаючою роллю мас-медіа, впливаючи на культурні подібності та розбіжності й культивує масові потреби. Сьогодні є ціла низка відомих зарубіжних та вітчизняних авторів (І. Халєєва, С. Термінасова, Н. Бориско, Є. Верещагін, В. Костомаров, В. Сафонова, В. Сисоєв, О. Селіванова та ін.), публікації яких розкривають ті чи інші риси полікультурної комунікації.

Поняття полікультурність – це усвідомлення багатонаціональної сутності будь-якого розвиненого суспільства, тобто тих національно-культурних вимірів розвитку соціуму, що історично закріпилися у самосвідомості індивідуумів [12].

Семантичне визначення «полі-» як багато і множинності відноситься до «полікультурного суспільства» і підкреслює, з одного боку, рамки, що відмежовують простір суспільства, в якому початковим є полікультурне розрізнення і багато численність. З іншого – це ущільнення полікультурного простору в процесі диверсифікації і диференціації культурних розрізень дає основу казати про сучасний – спресований і стиснений – континуум полікультурності. Саме тому особливо важливими є два процеси стабільності – стійкості (просторова заданість полікультурності) і комунікації (динамічних і тимчасових зв'язків, повідомлень, міграцій між суб'єктами полікультурних просторів) [24]. На формування полікультурності, як одного з аспектів міжкультурної комунікації, впливають різноманітні соціальні, політичні та культурні фактори.

Серед основних реалій, які характеризують полікультурне суспільство, дослідники виокремлюють: множинність внесків інших культур та цивілізацій; глобалізація культури, що відзначається новими технологіями інформаційних та комунікаційних мас-медіа; мовний та етнокультурний плюралізм, як наслідок історичного формування держав-націй у світі; регіональний плюралізм, де регіони виступають як історичні, культурні, географічні або економічні цілісності; культурний плюралізм, який є наслідком змішування народностей в результаті остаточного осідання останнім часом мігрантів з економічних та політичних причин; плюралізм внесків інших культур і цивілізацій до національної спадщини різних країн (мова, економіка, історія, науки, філософія, література, музика, повсякденне життя тощо), культурне розмаїття різних суспільств, які несуть у собі відбиток самобутньої історії їх міграції до різних континентів [88]. Розглядаючи рідну культуру як джерело сили й почуття гідності за приналежність до своєї групи, польський дослідник Є. Нікіторович пише, що кожна людина водночас належить до багатьох культур і тим вище сприймає себе, чим вище вона сприймає інших [181].

Досліджувані журнали виступають своєрідним полікультурним простором, в якому співіснують представники різноманітних культур. Вони дають можливість авторам із різних континентів проявити свої літературні культурно-ціннісні орієнтації, порівняти їх з іншими письменниками, представляючи інформацію певного контексту, що формує світосприйняття та культурну компетенцію читацької аудиторії. Так, на сторінках журналу «Words Without Borders» друкуються представники усіх континентів земної кулі. Серед українських авторів, твори яких опубліковані в журналі, можна виокремити Олександра Михеда, Ірину Шувалову, Сашка Ушкалова, Таню Малярчук, Тараса Антиповича, Павла Гольдіна, Мар'яну Савку, Оксану Забужко, Павла Лемберського та ін.

У журналі «Всесвіт» функціонує Міжнародна рада Журналу до якої входять: Борис Акунін (Росія), Гаролд Блум (США), Мрідула Гош (Індія), Петер Естергазі (Угорщина), Стівен Комарницький (Великобританія), Марйо Варгас Льоса (Перу), Кнутс Скуенієкс (Латвія).

У журналі «Иностранная литература» також існує Міжнародна рада журналу, яку представляють Ван Мен (Китай), Януш Гловацький (Польща), Гюнтер Грас (Німеччина), Мілан Кундера (Франція), Кендзабуро Ое (Японія) та Роберт Чандлер (Великобританія).

У журналі «Lire» друкуються такі письменники, як Джуліан Барнс (США), Майкл Фрейн (США), Донна Тарт (Великобританія), Алесандро Барікко (Іспанія), Арато Тендо (Японія), Фредрік Бакман (Швеція), Енріко Віла Матос (Іспанія).

Представлення у журналах авторів різних континентів сприяє розширенню меж інтерпретаційних моделей прочитання іншомовного літературного твору, який завдяки вдалому перекладу може фігурувати фактом художнього життя іншого національного культурного середовища. Перекладацька діяльність таких письменників як Віри Річ у журналі «Всесвіт» (здійснила переклад для англomовних читачів поетичних творів провідних українських поетів – Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі

Українки), Лариси Беспалової у «Иностранная литература» (переклала для читачів журналу російською мовою романи І. Во «Пригоршня праха», Дж. Оруелла «Скотный двор», повісті К. Портера «Падающая башня» і А. Крісті «Десять негрятят», розповіді О. Генрі, Т. Капоте, Ф. О'Коннора, В. Вулфа та ін.), Джозефа Алена у «Words Without Borders» (здійснив переклади китайської літератури, зокрема «Книги пісень») сприяла значному розвитку мовних особливостей, а також ідейно-тематичному та жанрово-стильовому збагаченню літератури.

Варто зазначити, що одним із факторів такого підвищеного інтересу з боку авторів є те, що видання поширені в Інтернет-просторі, а це географічно розширює їх аудиторію, «руйнує» кордони, а також завдяки гіперпосиланню дозволяє розміщувати велику кількість матеріалів на першій сторінці видань. Письменники у своїх творах викладають оригінальне бачення конфліктів, у які втягнуте людство ХХ і ХХІ сторіч, крізь призму найвідоміших міфів європейської та світової культури. Завдяки цьому ми відстежуємо нові типи стосунків національних культур, коли вони стають потенційно «відкритими» для іноземних впливів. Таким чином, при перекладі художніх творів літературознавча компаративістика відкриває нові обрії для врахування складних проблем міжкультурних та літературних взаємин. Проблема перекладу чітко окреслюється як вагома складова літературознавчої концепції, що ґрунтується на самобутньому розвитку літератури, в тому числі української. Порівняльне літературознавство сприяє входженню української літератури до світового контексту та актуалізує її подальшу роль у міжкультурному діалозі.

На сторінках журналів полікультурність виступає як принцип суспільного устрою, де можуть співіснувати дві або більше відмінні культури, взаємодіяти між собою та впливати на повсякденність життя людей, закладаючи засади безконфліктного співіснування спільнот з відмінною культурою. Носіями полікультурності є автори журналу, які за допомогою своїх творів показують реалії повсякденного життя,

взаємовідносини та певні відмінності різних народів. Варто зазначити, що у 2014 році он-лайн журнал світової літератури Words Without Borders присвятив ексклюзивну тему українській літературі – «Метаморфози реальності: нова українська література». Серед сучасних українських письменників, яким видання приділило увагу, – Тетяна Малярчук. Вона народилася в Івано-Франківську, але зараз живе в Австрії. Також видання акцентує увагу на таких авторах як Сашко Ушкалов, Тарас Антипович в перекладах англійською Михайла Найдана, Вілліма Блекера та Ірини Шувалової.

Передмову до проекту написав літературознавець, культуролог, куратор арт-проектів Олександр Михед. Вона містить аналіз творів, які засновані на українських реаліях: «Оповідання, зібрані в цій публікації – це частини ширшого наративу, фрагменти концептуальних збірок історій. Вони спрацьовують як самодостатні твори, однак у ширшому контексті колекцій оповідань, де були вперше опубліковані, вони прибирають нового звучання» [180]. Олександр Михед пише про хвилі світового інтересу до української теми і українського мистецтва, які мають доволі чіткий ритм. З періодичністю приблизно в 10 років у світовому контексті виринає українська тема – і кожного разу не завдяки позитивним новинам. Кожного разу це жорсткі політичні події, які здатні пробитися крізь сітку новин і зайняти своє місце у повістці дня ключових інформаційних агенцій. І якщо події осені 2004 року, які світ знає під назвою мирної «Помаранчевої революції», не залишили особливого сліду в глобальній культурі та масовій свідомості (хіба що у блокбастері «Війна світів» Стівена Спілберга є згадка про те, що перші звістки про вторгнення прибульців ідуть з України), то протести осені-зими 2013-2014 залишать глибокий слід у свідомості кількох поколінь.

В інформаційній сфері для полікультурності як соціального та загальнонаціонального феномену характерне глобальне поширення інформації про уявлення й певні явища та процеси, які відбуваються у

суспільстві. Літературно-художні видання, контент яких виступає соціополікультурним середовищем, де розгортаються цікаві факти щодо потреб людей, формують певні принципи соціального життя. Свідченням цього є матеріали представлені у російському виданні «Иностранная литература» (2012. – № 7), присвячені еротичній літературі XV – XXI ст. Серед них – публіцистичний твір П. Луїса «Учебник хороших манер для маленьких девочек (для чтения в воспитательных заведениях)», який є визнаним у Франції шедевром еротичної пародії і у зв'язку з цим вважався непристойним, тому вийшов у світ тільки після смерті письменника і навіть спочатку анонімно. У публікації порушено питання первинних людських потреб, а саме зроблено акцент на сексуальній культурі, яка є однією зі складових частин фізичної культури. Наприклад, у творі можна знайти такі поради, як себе необхідно вести у різних ситуаціях: «Никогда не спрашивайте драматическую актрису, в каких борделях она провела свои юные годы; об этом вы наверняка узнаете от ее друзей»; «Если роль героя-любownika в спектакле играет женщина, не кричите через весь зал фразы, намекающие на ее нетрадиционные вкусы; ваше поведение вызовет неодобрение публики»; «Если вам говорят, что вы настоящий сорванец, не задирайте юбки, дабы продемонстрировать, что вы не мальчик». У цьому контексті чітко зроблено акцент на сексуальній культурі як сукупності певних знань, правил і навичок сексуальної поведінки, соціальних норм, заборон та наказів, які можуть впливати на взаємостосунки різних статей. У публікації Б. Віана «О пользе эротической литературы» автор намагається сформулювати дефініцію поняття «еротична література». Одним із таких визначень є те, що це вид літератури, який може впливати на наші почуття та уяву. Інший матеріал Н. Бісмют «Секс в жизни писателя» присвячений одвічним питанням, що таке любов, як письменники можуть зображати та описувати інтимне життя героїв та яку роль воно відіграє у їхньому житті. Авторка наводить доволі неординарне пояснення: «Для продолжения рода, а

також, щоб попередити переродження людей в «огидне і тупе стадо», філософи винайшли любов...».

Оповідання, зібрані на сторінках досліджуваних видань, розповідають про реальні явища та процеси, які відбуваються у суспільстві за допомогою елементів сюрреального та фантастичного. Кожна історія, представлена на сторінках журналів, розширює межі створеного світу, і письменники показують катастрофічні масштаби впливу винаходів на життя людей (злочинне викрадення чужого часу, нецільове використання державних фондів і жирування чиновників, хроно-наркотики, занепад церкви тощо). Та хоч би якими фантастичними видавалися сюжетні повороти, ледь не всі вони мають прямий зв'язок із сучасними українськими реаліями.

Через елементи фантастики читач переосмислює повсякденність, яка пронизана суперечностями та протиріччями, що сприяє розглядові у значно ширшому контексті проблем, поставлених іншими цивілізаціями чи культурами. І в процесі їх взаємодії відбувається вироблення нових способів кодування і декодування інформації, що свідчить про полікультурність публікацій видання.

Таким чином, на сторінках українського журналу «Всесвіт», французького журналу «Lire», російського журналу «Иностранная литература» та американського журналу «Words without borders», полікультурність як один з аспектів міжкультурної комунікації простежується через взаємозв'язки та взаємовідношення різних народів, які завдяки мас-медіа здійснюють процес взаємопроникнення різних культур одна в одну.

У виданнях полікультурність виступає як принцип суспільного устрою, де можуть взаємодіяти між собою представники різних культур та впливати на повсякденність життя людей, закладаючи засади безконфліктного співіснування спільнот з відмінною культурою. При цьому автори журналів як носії полікультурності за допомогою своїх публікацій описують минуле,

сьогодення й можливе майбутнє певного народу та відображають тісний контакт різних культур світу.

3.3 Концептуальна модель міжкультурної комунікації в літературно-художніх виданнях

В сучасних умовах суспільних змін дедалі більшої ваги набуває значення ролі міжкультурної комунікації, тісно пов'язаної зі зміною соціокультурних зв'язків, пошуком взаєморозуміння та компромісу між різними народами світу. Міжкультурна комунікація перетворилася в самостійну галузь комунікації, точніше, вона стала міждисциплінарною, що включає в себе дані й методи психології, етнографії, етнології, лінгвістики, соціології, філософії та ряду інших дисциплін. Швидкий розвиток комунікативного простору докорінно змінив суспільні взаємозв'язки, інформаційний обмін, ступінь відкритості суспільства, що вимагає трансформації міжкультурної комунікаційної взаємодії.

Стрімке поширення засобів масової інформації, розвиток каналів зв'язку та зміна форм комунікації зумовили посилення формування ідеологічних і моральних стереотипів масової культури, де особливого значення набуває взаємодія культури і масових комунікацій як процесу, що формує «людський капітал» і моральний ресурс соціально-економічного розвитку держави [52]. Середовище, культурний та комунікаційний простір впливають на розвиток людини XXI століття, що створює платформу для подальшого пошуку цікавих тем з метою вивчення міжкультурної комунікації.

Варто зазначити, що у сучасному світі можливості культурної і міжкультурної комунікації не випадково привертають пильну увагу багатьох дослідників. Адже сучасні засоби масової інформації здатні залучати до комунікативного процесу широку аудиторію, для якої культура стає загальною суспільною потребою, в якій поєднується інформація про загальні

суспільні проблеми. Тобто, можна говорити про процес глобалізації культури як один з процесів інтеграції окремих етнічних груп в єдину світову культуру. Завдяки мас-медіа міжкультурна комунікація орієнтує людей на розуміння різних типів культур, розкриває особливості різноманітного способу життя людей, сприяє усвідомленню культурних цінностей. Також вона допомагає дослідникам з'ясувати механізми соціальної інтеграції, які існують між різними групами людей, та протистояти міжкультурним конфліктам, спричиненим взаємною різноманітністю культур.

Завдяки розширенню та інтернаціоналізації зв'язків, глобалізації світових процесів роль міжкультурної комунікації безперервно зростає, з'являються нові засоби масової комунікації, завдяки яким люди дізнаються більше різноманітної інформації один про одного. Завдяки чому відбувається не просто взаємодія, але й взаємопроникнення культурних рис та ідеалів.

Глобалізація магістральних каналів зв'язку викликала до життя новий спосіб культурної експансії, яка здійснюється шляхом передачі культурних моделей на інформаційному рівні, що знаходиться на стадії соціокультурних трансформацій. Тобто, утворюються нові форми відносин між людьми в сфері культури, особливі умови розвитку системи цінностей, потреби і принципи, засоби і способи їх задоволення. Одним із способів задоволення культурних потреб є літературно-художні видання, які виступають засобом масової комунікації, що охоплює велику аудиторію із різним типом мислення, способом життя, культурного буття, сприяючи взаємодії та взаємопроникненню культур. Це, в свою чергу, забезпечує формування нових типів культурної активності і духовних цінностей під впливом світових зовнішніх факторів.

Одним із основоположних факторів у теорії міжкультурної комунікації є поняття культури. Від того, як розкривається дефініція культури, залежить визначення підходів до цього виду комунікації.

Історик та культуролог А. Гуревич розглядає поняття культури як систему життєвих орієнтацій людини і називає формою і способом

комунікації людей [107]. Тобто, культура і комунікація йдуть паралельно і створюють безліч ареалів взаємовпливу, на основі якого виникає певне уявлення про час і простір як детермінанти буття людини.

Т. Парсонс вважав, що культура – це система цінностей, яка є частиною соціальної системи і відповідає за її керованість і впорядкованість [132]. Німецький філософ О. Шпенглер, розуміючи культуру як організм, органічну цілісність, підкреслював, що кожен такий організм абсолютно специфічний, унікальний і відмінний від інших, що не існує єдиної загальнолюдської культури, а історія людства є постійне співіснування і зміна цих унікальних культурних утворень [153].

Відомий сучасний представник культурно-історичної психології М. Коул пов'язує поняття культури з поняттям артефакту. При цьому, як вважає вчений, артефакти – це «продукти історії людства», які включають як матеріальне, так і ідеальне. Артефакти розуміються в даному випадку в широкому сенсі як знаряддя, за допомогою яких людина взаємодіє з навколишнім світом і будує свій власний світ. У такому випадку в поняття артефакту включаються, наприклад, і засоби масової інформації, як засіб («знаряддя») життєдіяльності людини [161]. Артефакти мають не тільки матеріальну та ідеальну, але й матеріально-ідеальну природу. Артефакт існує матеріально – в просторі, часі, сприймається органами чуття. Мова йде про те, що у всіх артефактах як предметах культури і знаряддях культурної діяльності втілені ті чи інші цілі, що проявляються в певній формі, в певному способі використання того чи іншого артефакту.

М. Коул, посиляючись на ідеї М. Вартофського, виділяє три рівні артефактів. «Первинні артефакти – ті, які безпосередньо використовуються у виробництві: знаряддя матеріального і духовного виробництва, в тому числі слова, телекомунікаційні мережі, міфічні образи культури. Вторинні артефакти включають і самі первинні артефакти, і способи дії з їх використанням. Вторинні артефакти відіграють центральну роль у збереженні і трансляції уявлень і способів дії. Вони включають приписи,

звичаї, норми, конституції тощо. Артефакти другого рівня називають також культурними схемами і сценаріями. До третинних артефактів відноситься автономний світ ігрової діяльності. Це, насамперед, художні образи і твори, включаючи і феномени масової культури. Значимість артефактів третього рівня полягає в тому, що вони «можуть забарвлювати наше бачення «реального» світу, надаючи кошти для зміни поточної практики. Говорячи сучасною психологічною мовою, способи поведінки, придбані у взаємодії з третинними артефактами, можуть поширюватися за межі безпосереднього контексту їх використання [162, 194].

Як вважає Є. Омельченко, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій надає людям ресурси для поглиблення соціокультурних взаємозв'язків [106]. Завдяки взаємозв'язкам соціокультурних процесів відбувається формування життєвих стратегій буття сучасних людей. Одним із взаємозв'язків соціокультурних процесів є літературно-художні видання, в яких міжкультурна комунікація виступає фактором, що сприяє створенню спільних цінностей, нового спільного пізнання і єдиного соціокультурного простору, де взаємодіють представники різних культур і народів. Аналіз соціокультурних трансформацій свідчить про існування глобальної культури, що є результатом процесу глобалізації сучасного світу, де міжкультурна комунікація виступає одним із механізмів його регулювання.

Тенденції комунікативної відкритості у різний період розвитку країн базувалися на соціокультурних системах. Так, дослідник Ю. Лотман стверджував, що у старовину спілкування між представниками різних культур сприймалося як неможливість контакту з чужою душею. Міграційні процеси спричинили необхідність визначення актуальних комунікативних стратегій у міжкультурній комунікації.

Враховуючи той факт, що глобалізаційні процеси сприяють посиленню міжкультурної взаємодії, дослідники розробляють різні моделі міжкультурної взаємодії. Одна з яких полягає у діалозі культур, де кожна

культура породжує свою специфічну раціональність, свою моральність, своє мистецтво, виражається у відповідних символічних формах.

Моделювання – це багатоплановий метод дослідження реально існуючих предметів, явищ, соціальних процесів, органічних і неорганічних систем. Слово «модель» походить від латинського «modulus», що означає міра, зразок і норма [78]. Нині не існує чіткого й однозначного тлумачення поняття «модель». У широкому розумінні під цим словом розуміють деякий образ об'єкта (зокрема, уявний). Наприклад, ілюстрація – це модель зображеного на ній об'єкта.

В.О. Леванський під моделлю розуміє цілісну систему уявлень про сутнісні ознаки і характеристики деякої іншої системи, що називається оригіналом – втілена в матеріальних конструкціях або інформаційних (графічних, статистичних, математичних і т.д.) композиціях; виділена з довкілля відповідно до цілей, завдань і можливостей дослідника; здатна дати нове знання про систему – оригінал і/або допомогти перетворенню чи вдосконаленню оригіналу або довкілля внаслідок єдності законів, що діють у різних сферах реальності [79].

А.Ф. Черданцев вважає, що модель може виконувати різні функції, і не завжди пов'язані з отриманням нової інформації, наприклад, описову чи демонстративну функцію. Серед основних рис моделей він виділяє наступні:

- модель є формою відображення дійсності;
- модель створюється в результаті абстракції, ідеалізації;
- модель і досліджуваний об'єкт знаходяться між собою у відношенні відповідності;
- модель слугує засобом відволікання і вираження внутрішньої структури складного явища;
- модель, виступаючи в якості заміника об'єкта, дає інформацію про об'єкт, є проміжною ланкою між теорією і дійсністю, має змістовний характер [143].

Професор В. Різун наводить приклад моделі культурної комунікації А. Молеса (Моля) та А. Тудора. Перший створив модель мозаїчної культури, де сучасна культура виступає неупорядкованою цілісністю, має мозаїчну структуру з елементами різної цінності та вартості. Така культура є продуктом функціонування засобів масової комунікації і впливає вона з надбань минулого, колись сучасного, а сукупність її висловлювань творить суспільно-культурний образ, який формує сучасний споживач інформації [183]. Основу моделі А. Тудора складає суспільно-культурна складова комунікації, яка полягає у тому, що процес спілкування з одного боку зумовлюється суспільною структурою, з іншого – культурою. Виходячи зі сказаного, комунікація виступає засобом забезпечення, продукування, поширення та споживання культурних цінностей, їх зберігання та передачі, що сприяє освоєнню нових знань, продукуванню нових ідей та процесу взаємопроникнення культури і комунікації.

При міжкультурній комунікації відбувається не тільки уніфікація мов видів культури, але і їх взаємне збагачення, що особливо помітно в мовах науки і техніки, де народження нового поняття, як правило, супроводжується появою нового терміна, що входить в міжнародний обіг. Тому майбутнє культури (як і майбутнє національних мов) бачиться не як синтез національних культур, а як «єдність у різноманітті». У літературно-художніх виданнях прототекст, будучи перекладеним на іноземну мову, як метатекст входить в корпус творів тієї національної культури, якій належить мова перекладу. Це помітив і дуже чітко описав Н.І. Конрад, що оперував прикладом з міжкультурної комунікації на рівні художньої літератури: "Пані Боварі" у своєму французькому мовному образі – часточка французької літератури, в російському мовному образі – надбання російського літературного світу, в японському – японського, а в своєму багатомовному вигляді – часточка світової літератури» [59].

Деякі дослідники вважають, що однією із моделей міжкультурної комунікації є діалог культур, де кожна культура може створювати своє

мистецтво та свою моральність, які будуть виражатися у відповідних символічних формах. Діалог культур матиме місце у тому випадку, коли першопричиною всіх культур стане спільне творче джерело – людина з її універсальністю. У діалог вступають не самі культури, а люди, для яких відповідні культури розмежують специфічні символічні та смислові рамки. Дослідники відмічають, що багата культура містить в собі певні можливості, які дозволяють перекинути змістовий міст до іншої культури, а творча особистість завжди може вийти за рамки обмежень, накладених початковою культурою [74]. Тому, будучи творцем культури, людина може знайти спосіб діалогу між різними культурами.

Широкої популярності у наукових колах набувають дослідження проблеми взаємовідносин національних культур у межах однієї держави – мультикультури. Мультикультурлізм виник в 70-х роках ХХ століття в Канаді і США й став моделлю вирішення проблем, пов'язаних з культурною, етнічною, расовою і релігійною різноманітністю держав. Однією з моделей культурно-етнічної розрізненості є асиміляція, яка передбачає розпорошення меншин в широкій домінуючій культурній спільноті. Друга модель – інтеграційна, має на меті взаємозбалансованість різних суб'єктів культури. Основу третьої моделі становить мультикультуралізм, що передбачає мирне співіснування різних культур у межах одного суспільства, рівне ставлення до усіх національних меншин [91, 148].

Дослідниця А. Нароєнкова на прикладі точки зору американського політолога і соціолога, одного із засновників Чиказької школи соціології Г. Лассуелла, наводить деякі елементи моделі міжкультурної комунікації, яка представлена за допомогою комунікативного акту, що складається з таких складових: комунікатор, одержувач, повідомлення, канал, ефект [100]. За цією моделлю дослідниця під повідомленням розуміє складову комунікативного акту – повідомлення, передане певною мовою. «Комунікатор» і «одержувач» в міжкультурній комунікації – це представники двох (і більше) різних культур, які вступили у взаємодію за

допомогою обміну повідомленнями з певною метою. Кожна культура має безліч символів соціального оточення, як вербальних, так і невербальних способів спілкування, за допомогою яких люди орієнтуються і діють в повсякденному житті [76]. Таким чином, кожне повідомлення має культурний контекст, обумовлений приналежністю комунікантів до певної культури, що визначає його образ думки.

Концепція побудови моделей міжкультурної комунікації залежить від цілей та завдань, які лежать в основі такого типу комунікації. Дослідники виділяють декілька видів моделей міжкультурної комунікації: лінійна, трансакційна, а також інтерактивна або кругова модель [74].

Найбільш популярною моделлю міжкультурної комунікації дослідники вважають лінійну, яка розглядає комунікацію як певну дію, де відправник кодує ідеї та власні почуття в певний вид повідомлення і відправляє його одержувачу. Для цього він використовує різноманітні канали передачі – усні, письмові повідомлення тощо. Вважається, якщо повідомлення дійшло до одержувача, подолавши «шуми» чи інші перешкоди, то комунікацію можна вважати успішною. Така модель має декілька важливих аспектів: вплив каналу, за допомогою якого було отримано повідомлення, на реакцію одержувача, а також «шуми», які можуть перешкоджати повідомленню дійти до адресата, це можуть бути як фізичні так і психологічні перешкоди. Варто відмітити, що дана модель розглядає комунікацію як односпрямований процес, який йде від відправника до одержувача. Тому модель може слугувати для опису письмової комунікації чи впливу засобів масової інформації, одержувач повідомлення розглядається як об'єкт впливу.

Ще однією моделлю міжкультурної комунікації є трансакційна, яка розглядає комунікацію як процес одночасного відправлення та отримання повідомлень комунікаторами. У визначений період часу відбувається отримання інформації від різних джерел, її декодування та відповідна реакція. У той же час інша людина отримує повідомлення одержувача та відповідає на нього. У зв'язку з цим акт комунікації неможливо відокремити

від подій, які йому передують та слідуєть за ними. Така модель описує процеси комунікації.

Важливим елементом інтерактивної моделі міжкультурної комунікації є реакція одержувача на повідомлення, яке виражене у відповідному повідомленні чи коментарі, що надсилається відправнику. Тобто відбувається не просто процес передачі повідомлення від відправника до одержувача, а простежується колоподібний характер комунікації, де відправник і одержувач час від часу міняються місцями. Для опису процесів міжкультурної комунікації і розуміння її специфіки використовується саме кругова модель. Її специфіка полягає у тому, що інформація має бути зрозумілою на її початковому етапі. Тому такий тип комунікації – це не лише передача, але й розуміння інформації.

Для будь-якого сучасного суспільства, що знаходиться в умовах прискорених змін засобів виробництва, світогляду людей, міждержавних, культурних і суспільних відносин визначальним чинником стає рівень можливості доступу до глобального інформаційного простору. Основним сучасним каналом комунікації є міжнародні комп'ютерні мережі, які здатні забезпечити практично моментальне переміщення будь-якої інформації [70]. Мережі, кола та зв'язки між користувачами комп'ютерних мереж і телекомунікаційних технологій не обмежуються державними кордонами. Використання новітніх технологій відкриває нові можливості для інформування міжкультурної комунікації, незалежно від рівня розвитку країни. Інформаційно-комунікаційні технології мають серйозний потенціал для посилення регіональних та глобальних інтеграційних процесів, адже вони можуть прискорити обмін інформацією, здійснювати електронні транзакції та консолідувати культурну співпрацю між державами. Проте у цьому випадку В. Теремко вважає необхідно враховувати, який носій інформації людина використовує для читання, з якою метою і як читає. На його думку, головне – культура читання у структурі особистісної культури [132].

Інтернет-сервіси дозволяють людям брати участь у створенні інформаційного універсаму. А. Фернхем і С. Бочнер описують чотири типи взаємодії культур: геноцид, асиміляція, сегрегація та інтеграція [72]. Запропоновані авторами типи – це кінцевий підсумок взаємодії, але ж існує те, що передує йому. Це і є процес міжкультурної комунікації (в тому чи іншому вигляді), за підсумком якого буде визначено кінцеве співвідношення сил між комунікантами. Отже, кожен комунікативний акт має ефект, який є черговою «сходиною» до одного з чотирьох запропонованих варіантів взаємодії. Виникнення міжкультурних моделей інформаційної взаємодії спричинене декількома факторами, а саме процесами глобалізації та розвитком засобів передачі інформації.

Досліджуючи літературно-художні видання, важливо зазначити, що вони виступають певними медіасуб'єктами соціокультурних цінностей, які репрезентують історію минулого, сучасності та майбутнього. Оскільки видання зацікавлені в увазі з боку масової аудиторії, вони розміщують матеріали з урахуванням її інтересів. Це стосується тематики, ракурсу подачі матеріалів, форми та ін. Міжкультурна комунікація у виданнях спрямована на соціальну, політичну, економічну і культурну взаємодію багатьох народів і забезпечує культурний обмін і доступ до літературної спадщини письменників, сприяє міжкультурному діалогу. Літературно-художні видання створюють базу для формування різних культурних утворень таких як континентальні, національні, регіональні, соціально-демографічні і т. п. Ці видання виступають одним з чинників створення сучасної моделі міжкультурної комунікації. Тому в контексті розвитку світової культури важливо вміти гідно представляти не тільки свою культуру, а й іншу, тим самим збагачуючи культурні цінності різних народів, і знаходити взаєморозуміння в процесі міжкультурної комунікації.

На основі аналізу елементів моделей міжкультурної комунікації запропонована власна концептуальна модель міжкультурної комунікації у літературно-художніх виданнях, яка дозволяє проаналізувати як

здійснюється міжкультурний вплив у суспільстві шляхом синтезу літературного дискурсу.

У ході процесу моделювання вчені розрізняють декілька його видів:

- концептуальне моделювання, де сукупність вже відомих фактів або уявлень щодо досліджуваного об'єкта або системи тлумачиться за допомогою деяких спеціальних знаків, символів, операцій над ними або за допомогою природних чи штучних мов;
- фізичне моделювання, де модель і модельований об'єкт представляють собою реальні об'єкти або процеси єдиної чи різної фізичної природи, причому між процесами в об'єкті-оригіналі і в моделі виконуються деякі співвідношення подібності, що впливають зі схожості фізичних явищ;
- структурно-функціональне моделювання, при якому моделями є схеми, графіки, діаграми, таблиці, малюнки, доповнені спеціальними правилами їх об'єднання та перетворення;
- математичне моделювання, яке здійснюється засобами математики;
- імітаційне моделювання, де логіко-математична модель досліджуваного об'єкта виступає алгоритмом функціонування об'єкта, реалізованого у вигляді програмного комплексу для комп'ютера;
- комп'ютерне моделювання, яке виробляється засобами комп'ютерних технологій [111].

Під час побудови моделі було використано структурно-функціональну модель, що базується на основі системи соціальних комунікацій, до якої входить система міжкультурної комунікації, що в якості медіасуб'єктів включає літературно-художні видання, які виступають особливим простором комунікації про літературу, культуру, систему людських цінностей. Тобто

сутність структурно-функціонального моделювання полягає у розділенні складного об'єкта на складові частини, вивченні зв'язків між ними й визначенні функціональних залежностей елементів моделі.

У процесі побудови моделі компаративний підхід щодо взаємодії різних культур в сучасному світі дав можливість побачити, що розвиток світових суспільних культурних процесів залежить від змістового наповнення літературних видань, які є основними компонентами соціокультурного простору, де відбуваються процеси міжкультурної взаємодії. Віртуальний простір, в якому представлено видання, відкриває нові можливості комунікативної відкритості та сприяє розвитку інтеграційного соціокультурного простору. Дана модель відображає соціокультурні процеси, які відбуваються у полікультурному світі, та містить в собі аспекти мультикультуралізму, що має на меті рівність прав усіх націй та можливість їх мирного співіснування у світі. Одним із механізмів даної моделі є соціокультурна комунікація, яка спрямована на забезпечення активного і рівноправного діалогу різних культур, їх взаєморозуміння та взаємозбагачення.

Важливе місце у моделі посідає комунікатор, тобто автор тексту, який кодує інформацію, необхідну для орієнтації реципієнта та організації сприйняття смислу тексту. Отже, комунікатор добирає факти, образи, відповідно до своєї мети та уявлення реципієнта, а той, сприймаючи повідомлення, декодує його. Також варто зауважити, що у виданнях перекладної літератури є не лише автор тексту, але й перекладач, який виступає як комунікатором, так і реципієнтом. Адже він отримує автентичний текст для перекладу як реципієнт, але, перекладаючи його та надсилаючи повідомлення для розміщення у виданні, виступає комунікатором. Це людина, що володіє знаннями мовної норми і комунікативними навичками, здатністю досягати консенсусу, позитивно ставитися до представників інших культур світу, мати полікультурність поглядів, метою якого є збереження своєї культури і збагачення її завдяки

визнанню і прийняттю іншої культури. При цьому варто зазначити, що кожен автор перекладних літературно-художніх видань представляє, крім своєї власної культури, ще й власну індивідуальну субкультуру. Кожен індивід має свою культурну систему, що сформувалася відповідно до його політичного та географічного середовища, під впливом успадкованих в сім'ї традицій, звичок, норм і правил поведінки та професійної термінології, отриманої від найближчого кола співрозмовників, і т. д. Це свідчить про те, що створюючи переклади матеріалів, людина вже сама є носієм певної культури чи виступає таким собі «соціальним інститутом культури». Щоб матеріал потрапив в інформаційний простір, письменнику потрібно передбачити ефект від оприлюднення, написати текст, який би тематично відповідав задуму та мав потенційну аудиторію.

У ході дослідження при побудові моделі міжкультурної комунікації було використано системний підхід. Відповідно до даного підходу було виокремлено засіб масової комунікації, тобто періодичні друковані ЗМІ, а саме літературно-художні журнали як окремий складник сучасного інформаційного простору. Також було застосовано механізми функціонування досліджуваних видань у системі міжкультурної комунікації та виявлено концепти взаємозв'язків із зовнішніми об'єктами на рівні кругообігу ідей, образів та задумів. При побудові моделі було використано знакову інформаційну модель, в якій за допомогою схеми описано характеристики та властивості об'єкта. Також серед різних видів моделювання було обрано концептуальне моделювання, при якому сукупність вже відомих фактів щодо досліджуваного об'єкта або системи тлумачиться за допомогою деяких спеціальних знаків, символів, над ними або за допомогою природних або штучних мов.

У запропонованій моделі (рис. 3.1) у системі міжкультурної комунікації літературно-художні журнали представлені як комунікаційне середовище або система із комплексом зв'язків інформаційних джерел, якими можна вважати твори та переклади письменників, що впливають на

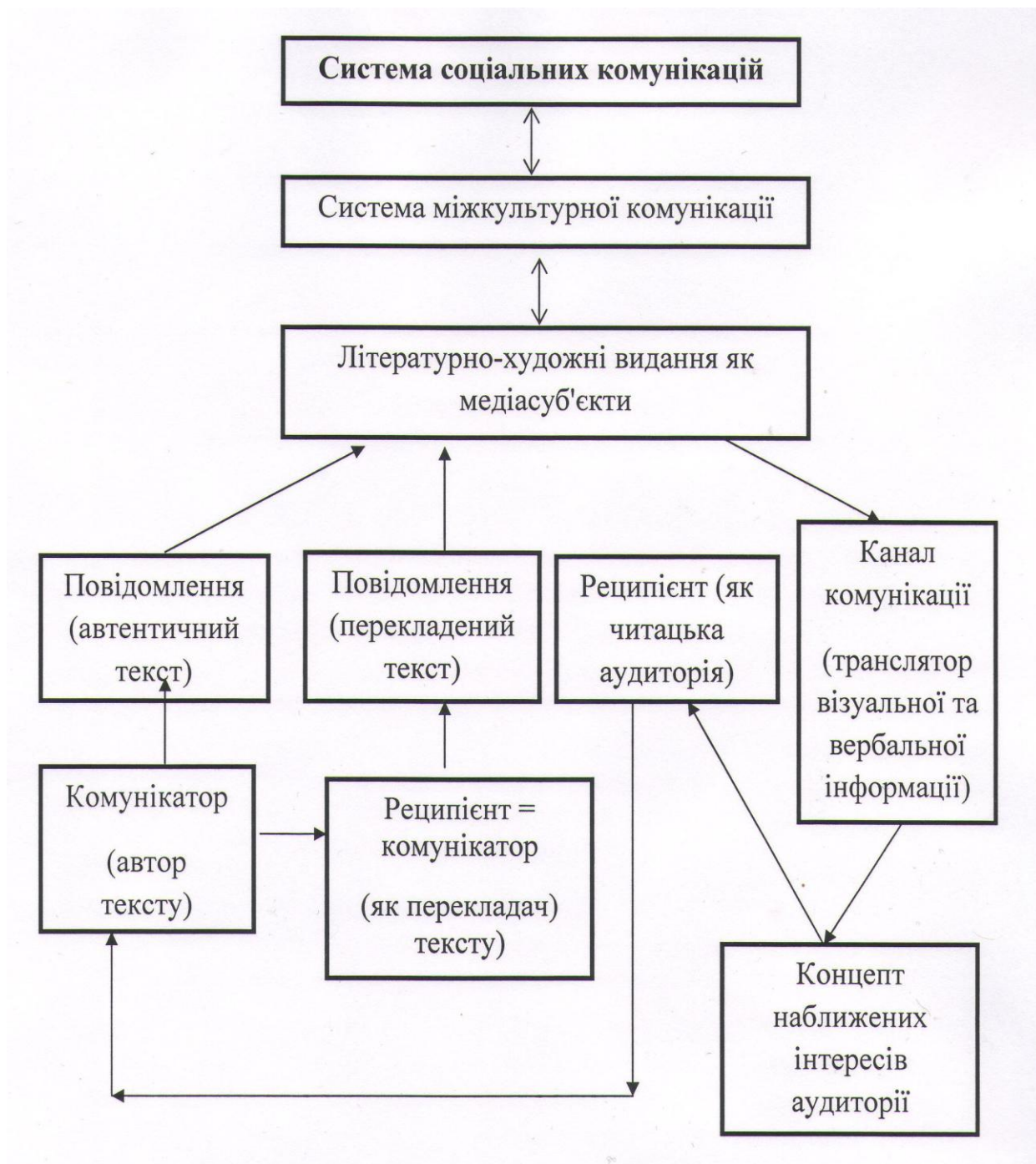

Рис. 3.1. Концептуальна модель міжкультурної комунікації у літературно-художніх виданнях

читацьку аудиторію, яка генерує інформаційні потоки. Звичайно, при моделюванні можна було використати класичну теорію інформації як математичну теорію зв'язку, яка була розроблена Шенноном у 40-х роках ХХ

століття й доповнена у наступних роках працями Н. Вінера, В. Котельникова та А. Колмогорова.

Але варто зауважити, що поза класичною теорію залишається взаємодія між творами, представленими у журналах та перетворювачами інформації, тобто комунікаторами та комунікаторами як реципієнтами. Враховуючи, що споживачами культури у сучасному світі є кожна людина, незалежно від міста чи країни її проживання, можна простежити, що векторами взаємодії між різними літературними журналами виступають спільні набори кодів, стилів, цінностей, норм, правил та звичаїв, представлених на сторінках журналів, що забезпечують циркуляцію цих концептів в культурному інформаційному просторі.

Запропонована концептуальна модель відображає процес взаємодії між об'єктами соціокультурної діяльності (літературно-художніми журналами) з метою передачі інформації за допомогою різних знакових систем, тобто мов. Міжкультурна комунікація виступає одним із базових механізмів та невід'ємною складовою соціокультурного процесу, забезпечуючи можливість формування літературного смаку індивідумів, тенденційного розвитку культури та літератури і накопичення соціального досвіду. Дана модель показує, що літературно-художні видання у системі міжкультурної комунікації виступають складовою інформаційно-комунікаційної взаємодії у соціальному просторі культури на основі комунікативно-пізнавальних процесів зберігання, обміну, освоєння і трансляції культурних та духовних цінностей.

Варто зауважити, що зі стрімкими змінами життя та використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій, літературно-художні журнали стають сферою репрезентації і комунікації людських цінностей в інформаційній сфері сучасної культури, а твори письменників стають таким собі інформаційним посланням. Видання стають одночасно предметом, засобом, ціллю і результатом праці. Вони виступають одним із соціальних інститутів, що сприяє формуванню та відображенню певних цінностей,

вирішенню «вічних» питань справедливості, честі і моралі у сучасному світі. Тексти, представлені у журналах, містять в собі різноманіття певних смислів, які актуалізуються у різних соціокультурних ситуаціях у формі відображення інформаційно-комунікаційної картини світу, суспільства і культури. Тексти, які мають складну семантичну структуру, формуються в процесі індивідуального та колективного освоєння дійсності та мають комунікативну природу. Певним чином вони виконують функцію рефлексії життя на рівні її образів, цінностей та норм. Важливо відзначити, що тексти містять в собі не лише знання, але й цінності, які зосереджені навколо певних ідеалів.

Досліджуючи літературно-художні журнали у системі міжкультурної комунікації, можна говорити про семантичну комунікацію, яка має на меті розуміння змісту, передаваного комунікантом і отримуваного реципієнтами комунікаційного повідомлення. Але оскільки розуміння можливе лише між суб'єктами комунікативної діяльності, то у неживому світі розуміння немає, у ньому відбувається тільки взаємодія, відображення одного об'єкта іншим. Семантична комунікація – це завжди передача певного змісту, який може бути переданий лише через інформаційне чи комунікаційне повідомлення, під яким розуміється інформація різного типу, виду і призначення, що передається різними комунікаційними каналами, у нашому випадку літературно-художніми журналами. За допомогою певних символічних форм текстові матеріали видань розкривають національні, регіональні чи конфесійні загальнолюдські цінності, забезпечуючи при цьому зв'язок різних поколінь та слугуючи фундаментом для становлення і зростання духовного потенціалу кожного народу. Вони певним чином виконують інтегративну роль, оскільки можуть об'єднувати людей різної світоглядної, вікової, національної чи професійної приналежності, представляючи різноманітні культурні течії та тенденції розвитку соціокультурних явищ, що відбуваються у світі. Журнали дають можливість для саморозвитку людини, розширюють горизонти її потенціалу та виступають фактором задоволення культурних і духовних потреб. Соціокультурний простір літературно-

художніх журналів має комунікативний характер, де знання виступають результатом пізнавального процесу. Ці знання лежать в основі текстів, які сприймаються читачами через безпосередній контакт з оригінальними творами, або через контакт читача з атвором, але не міжособистісний, а медіальний, опосередкований ЗМІ.

У даній моделі міжкультурну комунікацію показано як цілісну динамічну систему, а літературно-художні журнали як фундамент для розвитку творчої діяльності людей, де проявляються людські цінності, потреби і норми. У зв'язку з постійним процесом модернізації міжкультурна комунікація зазнає змін, які супроводжуються поглядами на культуру як інтегративне соціокультурне явище. Оскільки міжкультурна комунікація протягом свого існування може видозмінюватися, то її можна охарактеризувати як своєрідний фактор розвитку людства, а літературно-художні журнали – матеріальним носієм культури, який представляє усі її історичні віхи. Міжкультурна комунікація включає в себе сукупність соціокультурних можливостей суспільства, а журнали забезпечують можливість представлення спільних або відмінних людських можливостей та способи їх задоволення. Також видання представляють певні соціальні відносини, формують афекти, тобто емоції і почуття, що допомагають у відносинах людини з природою та соціальним середовищем.

У нашій моделі міжкультурної комунікації літературно-художні видання виступають не лише медіасуб'єктами, але й каналами комунікації, трансляторами візуальної та вербальної інформації у вигляді текстів та ілюстрацій. Серед яких є певні концепти наближених інтересів аудиторії, спільні для читацької аудиторії різних країн світу незалежно від територіального розташування, соціального статусу, вікової категорії, віросповідання і т. п. Вони виступають по суті ефектом, спрямованим на читацьку аудиторію та соціум. Ці концепти можна виділити за допомогою «закону близькості», який уособлює все те, що становить інтерес для публіки, що її хвилює, що може бути їй корисним. Одним з компонентів

«закону близькості» є «психічно афективний компонент», який складається з «базових інстинктів» (все, що стосується людської істоти в його основних принципах, викликає інтерес і збуджує цікавість: інстинкт збереження життя, любов, радість, смерть, ненависть, насильство). Певною мірою ці поняття виступають категоріями цінностей людей, які утворюють у свідомості індивідумів за допомогою порівняння різноманітних явищ. Знаходячись у певному середовищі, людина визначає для себе, що є першочерговим, а що другорядним, внаслідок чого формується її ціннісне ставлення до світу. У процесі міжкультурної комунікації існує значна різниця між тим, як сприймаються однакові цінності представниками різних культур. Проте якби вони не відрізнялися, потрібно усвідомлювати, що саме цінності впливають на культурні та духовні орієнтації народу.

Важливо зазначити, що «закон близькості» має вплив на все, що пов'язане з щоденними діями і проблемами. Він зачіпає всі сфери нашого життя і може виступати не тільки як фактор інтересу людей до подій і явищ, які відбуваються ближче до них, але і за допомогою спільних для всіх людей понять бути інтегративним фактором.

Висновки до розділу 3

У процесі дослідження з'ясовано, що серед 400 опитаних студентів більше половини (250 студентів) читають журнали іноземної літератури. З них 180 студентів (45%) знайомі з публікаціями українського журналу «Всесвіт», французького журналу «Lige», російського журналу «Иностранная литература» та американського журналу «Words without borders». Більшість респондентів 96% (385) вважають, що літературні-художні видання є одними із можливих способів задоволення культурних потреб людини. 314 респондентів, це 78,5%, дали ствердну відповідь, що у публікаціях літературно-художніх журналів можуть простежуватися літературні взаємовпливи. Також з'ясовано, що з 400 опитаних 332, тобто 83% вважають,

що літературно-художні журнали можуть відображати взаємодію культур різних народів, тобто міжкультурну комунікацію.

Метод анкетування допоміг з'ясувати та констатувати, що літературно-художні видання можуть виступати інтерпретаторами культурних і суспільних процесів, що відбуваються у різних країнах світу у системі міжкультурної комунікації. Тобто, можна стверджувати, що за допомогою літературно-художніх журналів здійснюється поглиблене залучення до оволодіння культурно-ціннісними надбаннями суспільства, відбувається культурне самостворення індивіда, а також набуває поширення використання літературних взаємозбагачувальних аспектів у розмаїтості культурних сприйняттяв.

Встановлено, що внаслідок суспільно-політичних та економічних змін у світі в сучасному інформаційному просторі серед учених зростає інтерес до проблем міжкультурної комунікації.

Визначено, що дефініція міжкультурної комунікації являє собою взаємодію культур різних спільнот, орієнтованих на взаємопроникнення культурно-комунікативних смислів, досягнення взаєморозуміння між представниками різних культур з урахуванням та збереження певної картини світу, їх взаємозбагачення в соціокультурному і духовному планах. Міжкультурний діалог сприяє взаємодії культур різних народів, задоволенню культурних потреб, міжкультурних контактів, що розвиваються в культурно-інтеграційному і соціально-психологічному контексті. Однією з можливостей задоволення культурних потреб є літературно-художні видання, які набувають завдяки Інтернету здатність охопити ширшу аудиторію в ряді існуючих класичних засобів масової комунікації.

Показано, що досліджувані журнали іноземної літератури: французький «Lire», український «Всесвіт», російський «Іноземна література» та американський «Words without borders» виступають детермінантами міжкультурної комунікації, інтерпретуючи культурні та громадські процеси, що відбуваються в різних куточках світу. Видання

виступають однією зі складових соціокультурного процесу, який забезпечує можливість формування соціальних зв'язків, сприяє накопиченню певного соціального досвіду, розширює цінності людського буття і формує інформаційну культуру в суспільстві. Вони виступають одним з інструментів становлення гармонійного полікультурного та інформаційного суспільства, сприяючи формуванню нових принципів цивілізаційної взаємодії глобального діалогу культур.

У ході досліджень з'ясовано, що міжкультурна комунікація в літературно-художніх виданнях, спрямована на соціальну, політичну, економічну і культурну взаємодію різних народів світу народів, сприяє створенню бази для міжкультурного діалогу. При цьому майбутнє культури бачиться не як синтез національних культур, а як їх єдність у різноманітті.

Аналіз літературних джерел засвідчив, що в основу елементів різних моделей міжкультурної комунікації покладено той факт, що остання виступає засобом забезпечення, створення, поширення та споживання культурних цінностей, їх зберігання та передачі, що сприяє освоєнню нових знань, продукуванню нових ідей та процесу взаємопроникнення і взаємозбагачення культур.

Побудована власна концептуальна модель літературно-художніх видань у системі міжкультурної комунікації у, яка дозволяє проаналізувати як на основі їх публікацій простежується міжкультурна взаємодія. Модель базується на основі системи соціальних комунікацій, до якої входить система міжкультурної комунікації, що в якості медіасуб'єктів включає літературно-художні видання. У моделі міжкультурної комунікації літературно-художні видання виступають не лише медіасуб'єктами, але й каналами комунікації, трансляторами візуальної та вербальної інформації у вигляді текстів та ілюстрацій. У цих виданнях є спільні концепти наближених інтересів аудиторії, які є спільними для читацької аудиторії незалежно від її територіального розташування.

Запропонована концептуальна модель міжкультурної комунікації може бути використана для подальших досліджень різних літературно-художніх видань з метою визначення як функціонують та взаємопроникають образи свого нормативного та чужого, де проходить межа наших спільних та відмінних зацікавленостей.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. У сучасному суспільстві ЗМІ виступають потужним інструментом мобілізації та інтеграції, інститутом формування громадянського суспільства та утвердження його основних засад і принципів існування. Розвиток інформаційного суспільства у більшості країн світу визнано одним з найважливіших національних пріоритетів. Процеси глобалізації та швидкий розвиток інформаційних технологій докорінно змінили парадигму людського спілкування, а налагодження міжкультурної комунікації стало одним з ключових завдань на шляху до побудови інформаційного суспільства. Процес комунікації може відбуватися незалежно від часових бар'єрів і технологічних особливостей поширення інформації. Так, обмін інформацією між автором тексту і читачем може здійснюватися навіть через сторіччя. У цьому випадку видання є носієм (каналом) інформації, а здійснення соціальної комунікації між іншими членами суспільства забезпечує її поширення на невизначену аудиторію і її трансформацію у масову.

2. Засоби масової інформації, в тому числі і літературно-художні видання, сприяють визначенню людських світобуттєвих орієнтирів та створенню нових суспільно-духовних вимірів, зорієнтованих на перспективи культурної інтеграції України та інших країн світу. Літературно-художні видання у міжкультурному медіапросторі виступають інтерпретаторами культурних та суспільних процесів, що відбуваються в різних куточках нашої планети. Вони створюють базу для формування різних культурних утворень – континентальних, національних, регіональних, соціально-демографічних і т. п. Періодичні видання здебільшого характеризуються представленням літературних новинок, своєрідним критичним і досить глибоким аналізом подій, що відбуваються у літературному просторі, який відображає соціальні, культурні, духовні та інші потреби суспільства, що є актуальними у різних

країнах світу. Ці видання виступають одним з чинників створення сучасної моделі міжкультурної комунікації.

3. Літературно-художній періодиці притаманний певний рівень функціонування в суспільстві, що є об'єктивним критерієм віддзеркалення стану літературного процесу і джерелом вивчення історії літератури та літературної критики. Адже від того, наскільки широко представлений асортимент літературної періодики в країні, залежить загалом розвиток літературного процесу та його потенційні можливості. Крім того, літературно-художні видання є продуктом інформаційного розвитку, певним інформаційно-комунікативним полем суспільства, яке впливає на формування свідомості індивіда та його внутрішнього світу. Контент, представлений у часописах, забезпечує взаємодію носіїв різних культурних спільнот, що сприяє взаємопроникненню культурно-комунікативних смислів, досягненню взаєморозуміння з урахуванням і збереженням «національної картини світу», їх взаємозбагаченню в соціокультурному й духовному планах. Літературні часописи певною мірою представляють головні складові літературного процесу, розкривають тенденції його розвитку, виконують комунікативну роль між загальними явищами літературного життя та їхньою рецепцією.

4. У сучасному інформаційному світі завдяки комп'ютерним технологіям межі культурного простору значно розширилися, що вплинуло і на активну присутність літературно-художніх видань в Інтернеті. Це в свою чергу відкриває нові можливості для міжкультурних зв'язків, тобто дозволяє безперешкодно долати просторові та часові бар'єри. Така доступність і відкритість допомагають представникам різних етнічних і національних культур подивитися «новим поглядом» на переваги та недоліки існуючих культурних моделей життя, які вважаються найбільш представницькими в світі. Оскільки Інтернет є одним із найважливіших елементів інформаційної інфраструктури світового співтовариства, ціннісні аспекти мас-медіа динамічно видозмінюються внаслідок впливу різних соціокультурних

чинників. Асортимент літературно-художніх видань має можливість значно розширюватися, що в свою чергу сприяє синтезу культурних традицій різних народів світу. Відбуваються процеси зближення й взаємопроникнення культур різних континентів, які пронизують різні сторони соціального, економічного, культурного та духовного життя країн, що інтегруються на основі розвитку комп'ютерних технологій. Такі видання відіграють важливу роль у суспільстві, оскільки вони сприяють формуванню світогляду індивідуумів та розвитку їх національної самоідентифікації.

5. У зв'язку з бурхливим розвитком транснаціональних інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж зв'язку, сучасний інформаційний простір постійно видозмінюється, що забезпечує нові умови для створення культурно-інформаційного поля, в якому функціонують літературно-художні видання. Вони мають можливість підвищувати ступінь інформування суспільства в цілому й кожного його члена окремо, розширювати коло своїх потенційних читачів, задовольняти потреби суспільства в художньому слові та високоякісній публіцистичній думці. Стрімкий розвиток суспільства, який характеризується появою нових можливостей, видів, форм та засобів спілкування, а також соціальними, політичними, економічними та іншими загальносвітовими негараздами, спричинив неабиякий процес міграції народів, їх переселення і змішування, що в свою чергу призвело до зіткнення культур та активізувало між ними новий діалог у контексті міжкультурної комунікації.

6. На основі аналізу літературних публікацій українського журналу «Всесвіт», французького журналу «Lige», російського журналу «Иностранная литература» та американського журналу «Words without borders» за 2010-2015 рр. встановлено, що завдяки використанню в матеріалах різного тематичного спрямування певних модифікацій літературної взаємодії (наслідування, запозичення, ремінісценція, концентрація) і талановитим перекладам творів зарубіжних письменників відбувається взаємопроникнення культур різних народів світу, їх взаємозбагачення та

утворення нових міжкультурних комунікацій, що сприяє поглибленню культурного обміну та розширює можливості для доступу до всесвітньої літературної спадщини. При цьому майбутнє культури бачиться не як синтез національних культур, а як їх єдність у різноманітті.

7. У процесі виконання роботи узагальнено результати дослідження проблемно-тематичного аспекту журналів. Вперше проведений контент-аналіз концептуально-тематичних особливостей публікацій, представлених на сторінках журналів «Иностранная литература», «Words without borders», «Lire» та «Всесвіт» за 2010–2015 рр., показав, що найбільш важливе місце серед них займають проблеми міжособистісних стосунків і культури, які становлять 42,7% і 36,3% від загальної кількості матеріалів відповідно. Крім того, значна кількість творів присвячена питанням гуманізму (12,0%), релігії (3,7%) та екології (2,8%). Таке тематичне спрямування досліджуваних журналів дозволяє стверджувати, що вони є літературно-мистецькими та громадсько-політичним виданнями.

8. Аналіз публікацій журналів «Всесвіт», «Lire», «Иностранная литература, та «Words without borders» за 2010–2015 рр. свідчить про широке використання основних журналістських жанрів – інформаційних, аналітичних та художньо-публіцистичних. Вперше проведений контент-аналіз жанрової специфіки видань показав, що авторські задуми знаходили своє відображення на сторінках часописів найчастіше у формі статей та есе (32,6% і 31,6% відповідно від загальної кількості матеріалів). Крім того, доволі значна кількість публікацій представлена у вигляді інтерв'ю (18,5%), у вигляді нарису (8,7%) та формі рецензій (8,6%). Кожен із представлених жанрів виступає формою подачі певних відомостей та їх аналізу письменниками, які задають емоційне наповнення, ступінь авторської присутності та читацької реакції. Завдяки представленому на сторінках журналів широкому розмаїттю жанрів виданням вдається урізноманітнити подачу інформації, що розширює рецептивні можливості читацької аудиторії.

9. Метод анкетування допоміг з'ясувати та констатувати, що літературно-художні видання можуть виступати інтерпретаторами культурних і суспільних процесів, які відбуваються у різних країнах світу у системі міжкультурної комунікації.

У процесі дослідження з'ясовано, що серед 400 опитаних студентів більше половини (250 студентів) читають журнали іноземної літератури, а серед них 180 студентів (45%) знайомі з публікаціями українського журналу «Всесвіт», французького журналу «Lige», російського журналу «Иностранная литература» та американського журналу «Words without borders». Більше 83% респондентів вважають, що літературні-художні видання є одним із можливих способів задоволення культурних потреб людини і можуть відобразити взаємодію культур різних народів, тобто міжкультурну комунікацію.

10. Побудована власна концептуальна модель літературно-художніх видань у системі міжкультурної комунікації, яка дозволяє проаналізувати як на основі їх публікацій простежується міжкультурна взаємодія. Модель базується на основі системи соціальних комунікацій, до якої входить система міжкультурної комунікації, що в якості медіасуб'єктів включає літературно-художні видання. У моделі міжкультурної комунікації літературно-художні видання виступають не лише медіасуб'єктами, але й каналами комунікації, трансляторами візуальної та вербальної інформації у вигляді текстів та ілюстрацій. У цих виданнях є спільні концепти наближених інтересів для читацької аудиторії незалежно від її територіального розташування. Запропонована концептуальна модель міжкультурної комунікації може бути використана для подальших досліджень різних літературно-художніх видань з метою визначення як функціонують та взаємопроникають образи свого нормативного та чужого, де проходить межа наших спільних та відмінних зацікавленостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акопов А. Методика типологического исследования периодических изданий (на примере специальных журналов) / А. Акопов. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1985. – 96 с.
2. Аксьонова В. І. Міжкультурна комунікація в умовах сучасного діалогу культур / В. І. Аксьонова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики: [зб. наук. пр.]; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2011. – Вип. 50. – С. 135–145.
3. Аксьонова В. Міжкультурна комунікація як фактор формування глобального інформаційно-комунікативного простору [Електронний ресурс] / В. Аксьонова – Режим доступу: <http://knyhobachennia.com/?category=10&article=327>
4. Аксьонова В. І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства / Аксьонова В. І. // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – Вип. 45. – С. 128–141.
5. Алексеев А. Н. Контент-анализ: техника или методология? (К постановке проблемы) / А. Н. Алексеев // Методологические и методические проблемы контент-анализа : тезисы докл. рабочего совещания социологов / АН СССР. Институт социологических исследований; отв. ред. А.Г. Здравомыслов. – М., Л. : 1973. – Вып. 1. – С. 22.
6. Алексеев А. Н., Дудченко В. С. О специфике контент-анализа как социологического метода // Социологические проблемы семьи и молодежи: Сб. ст. / Под ред. И.И. Леймана. Л.: Наука, 1972.
7. Артемчик І. Гарне суцвіття до вісімдесятиліття. Про презентацію бібліографічного покажчика журналу "Всесвіт": До 80-ліття часопису / І. Артемчик // Культура і життя. – 28 груд. – 2005. – С. 3.

8. Балаклицький М. А. Есе як художньо-публіцистичний жанр : наук.-метод. посіб. для студ. зі спец. «Журналістика» / М. А. Балаклицький. – Харків : ХНУ імені В. Каразіна, 2007. – 73 с.
9. Барабохин Д. А. Текст как объект журналистского исследования // Вестник ЛГУ. – Сер. 2. – 1989. – Вып. 1. – № 2 – С. 46-51.
10. Библер В. С. М. М. Бахтин, или Поэтика культуры. – М.: Изд-во Прогресс, Гнозис, 1991. – 176 с.
11. Бойко А. А. Тематичні аспекти релігійної проблематики в українських мас-медіа: проблема комунікативного впливу на аудиторію / А. А. Бойко // Актуальні питання масової комунікації. – 2007. – Вип. 8. – С. 43–48.
12. Болгаріна В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгаріна, І. Лощенова // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2–6.
13. Бондаревич, І. М. Духовна цілісність як атрибут особистості [Текст] / І. М. Бондаревич // Особистість у дискурсі саморозгортання інформаційної цивілізації: монографія / редкол.: В. П.Бех (голова), Г. О.Нестеренко (заступник голови). – Нац. пед. ун-т ім. М. П.Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2012. – 786 с. – С. 293-391
14. Буданцев Ю.П. Системность в изучении массовых информационных процессов // Научная методология изучения массовых информационных процессов / Ю. П. Буданцев. – М., 1984. – 147.
15. Будний В. Порівняльне літературознавство : підручник / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
16. Ветров С. А. Відчуження в суспільстві, що трансформується / С. А. Ветров. – К., 1995. – 334 с.
17. Владимиров В. М. Вступ до спеціальності «Журналістика» : навч. посіб. / В. М. Владимиров. – К. : МАУП, 2007. – 166 с.
18. Владимиров В. М. Герменевтика журналістики / В. М. Владимиров. – Луганськ : Вид-во Східноукр. держ. ун-ту, 1999. – 128 с.

19. Владимиров В. М. Основы журналистики в понятиях и комментариях: Учебное пособие / В. М. Владимиров. – Луганск: Изд-во ВУГУ, 1998. – С. 30.
20. Владимиров В. Теория и методика журналистского творчества: Учебн. Пособие / В. М. Владимиров. – Луганск, 1997. – С. 48.
21. Всесвіт у ХХ сторіччі / Упоряд.: О. І. Микитенко, Г. І. Гамалій. – К. : Всесвіт, 2004. – 688 с.
22. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – М. : Эдиторал УРСС, 1999. – 704 с.
23. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / пер. с англ. М. Издательство «Весь мир». – 2004. – 120 с.
24. Гречко П.К. Конфликт, терпимость, толерантность Текст. / П.К. Гречко // Поликультурное общество: стабильность и коммуникация. – М.: «Уникум-Центр», 2003. – 152 с.
25. Гром'як Р. Т. Історія української літературної критики (від початків до кінця ХІХ століття) : посіб. для студ. гуманіт. ф-тів вищ. навч. закл. / Р. Т. Гром'як – Тернопіль : Підручники&посібники, 1999. – 224 с.
26. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов (Под ред. А.П. Садохина) / Т. Г. Грушевицкая, В. Д. Попков, А. П. Садохин – М.: ЮНИТА-ДАНА, 2002. – 352 с.
27. Гуманистические основы взаимодействия цивилизаций [Электронный ресурс]: Доклады и выступления. Международная научная конференция, 26 – 27 октября 2007 года, г. Москва / Составление и общая ред. У. Новотного, С. Андреевой. – М.: Изд-во Духовність особистості: методологія, теорія і практика 6 (53)-2012 93 РУДН, 2008.
28. Давидченко Т. С. Типоформуючі ознаки та критерії типологічного поділу мас-медіа : монографічне вивчення дитячої, молодіжної, жіночої та іншої періодики) / Т.С. Давидченко // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 120. – С. 169–172.

29. Державний стандарт України 3017 – 95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення».
30. Дводненко Елена Витальевна. Социальная коммуникация в контексте межкультурного обмена : Дис. ... канд. социол. наук : 22.00.06 : Курск, 2004 201 с. РГБ ОД, 61:05-22/65
31. Дорофеева Н. И. Словник-довідник з зарубіжної літератури / Н. И. Дорофеева – Х. : Світ дитинства, 2000. – 192 с.
32. Дриккер А. С. Эволюция культуры: информационный отбор / А. С. Дриккер. -СПб.: Академический проект, 2000. – 184 с.
33. Дроздовський Д. Журналу світової літератури «Всесвіт» – 50 років [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://storinka-m.kiev.ua/art_news_1102.php.
34. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. Вип. 6 (41) / гол. Редактор Г. П. Шевченко. – Луганськ: Вид-во Сну ім. В Даля, 2010. – 230с.
35. Эйнштейн А. Эволюция физики / А. Эйнштейн, Л. Инфельд – М.: «Наука», 1965. – С. 55–62.
36. Эйнштейн А. Собрание научных трудов. – М, 1966. – Т. IV.
37. Екадумов А. И. Диалог культур и парадоксы мультикультурализма в многополярном мире / А. И. Екадумов. – Минск : БГУ, 2015. – 159 с.
38. Ефимова Н. В. Практикум по контент-анализу: учебно-методическое пособие / Н. В. Ефимова. – Минск : БГУ, 2015. – 135 с.
39. Животко А. Історія української преси / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик / А. Животко. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 360 с.
40. Житарюк М. Національно-світоглядна журналістика як перспективний напрям в умовах глобалізації / М. Житарюк // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія: Філологія. –Ужгород, 2007. – Вип.17. – С. 23-27.

41. Житарюк М. Типологічна модель сучасної журналістики України (інтеграція дуальних домінант) / Мар'ян Житарюк // Українське журналістикознавство : щоріч. наук. журнал. – 2008. – Вип. 9. – С. 14–21.
42. Житарюк М. Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство : моногр. / М. Житарюк. – Львів : Простір-М, 2008. – 416 с.
43. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період / О. Забужко, НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. – К. : Наук. думка, 1992. – 118 с.
44. Закович М. Культурологія: українська та зарубіжна культура : навч. посіб. — 4-те вид., випр. і допов. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. Л. Шевнюк та ін. ; за ред. М. М. Заковича. – К.: Знання, 2009. – 589 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
45. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. – Дата доступу: 10.09.2014
46. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підруч. – 2-ге вид., перероб. і допов. / В. Й. Здоровега. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
47. Зражевська Н. І. Нові медіа і нові форми комунікації в медіа культурі / Н. І. Зражевська // Актуальні питання масової комунікації. – 2013. – Вип. 14. – С. 70-75. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmk_2013_14_16
48. Іванова О. А. Літературно-мистецька періодика в соціальнокомунікаційному просторі України початку ХХІ століття : дис. ... д-ра наук із соціальних комунікацій / Іванова Олена Андріївна ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2010. – 462 с.
49. Іванова О. А. Преса про літературу: номінація, дефініція, методологія [Електронний ресурс] / О. А. Іванова // Режим доступу:

<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2370>. – Дата доступу: 15.02.2014

50. Іванова О. А. Сад літератури в журнальній оптиці : медіакомунікації з для і про літературу : моногр. / Олена Іванова. — О. : Астропринт, 2009. – 368 с.

51. Іванова Е. А. Современный толстый интеллектуальный журнал как коммуникативное событие / Е. А. Иванова // Діалог : Медіа-студії : зб. наук. пр. ; [заг. ред. О. В. Александрова]. – 2004. – Вип. 1. – С. 22–35.

52. Іванов В. Ф. Соціологія масової комунікації: навч. посіб. / В. Ф. Іванов. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2000. – 210 с.

53. Іванов В. Ф. Якісні методи дослідження мас-медіа [Електронний ресурс] / В. Ф. Іванов // Режим доступу до статті: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1282>. – Дата доступу: 11.03.2014

54. Калмыков А. А. Интернет-журналистика: учеб. пособие для вузов / А. А. Калмыков, Л. А. Коханова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 383 с.

55. Каныгин Ю. М., Калитич Г. И. Основы теоретической информатики / Ю. М. Каныгин, Г. И. Калитич. – Київ: Наук. думка, 1990. – 232 с.

56. Кармин А. С. Философия культуры в информационном обществе: проблемы и перспективы / А. С. Кармин // Вопр. Философии. – 2006. – №2. – С. 52–60.

57. Касевич В.Б. Теория коммуникации и теория языка / В.Б. Касевич // Говорящий и слушающий: Языковая личность, текст, проблемы обучения. – СПб., 2001. – С. 70–75.

58. Кашкин В. Б. Основы теории коммуникации : краткий курс / В. Б. Кашкин. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2007. – 256 с.

59. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 543 с.

60. Козак А. В. Поняття «культура» у контексті феноменології міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / А. В. Козак – Режим доступу:

<http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/24021/1/kozak.pdf>

61. Корконосенко С. Г. Основы журналистики: учеб. / С. Г. Корконосенко. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 287 с.

62. Костенко Н. В. Досвід контент-аналізу : моделі та практики : [монографія] / Наталія Костенко, Валерій Іванов ; Акад. укр. преси. – Київ : [Б. в.], 2003. – 197, [1] с. – Бібліогр.: с. 169–198.

63. Костенко Н. Іванов В. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики: Монографія. К.: Центр вільної преси, – 2003. – 200 с.

64. Кость С. Дослідження історії західноукраїнської преси: методологічні проблеми / С. Кость // Вісник Львів. ун-ту. Серія журналістики. – 2006. – Випу. 28. С. 184–192.

65. Кочетков В.В. Психология межкультурных различий / В.В. Кочетков. – М.: ПЕРСЭ, 2002. – 416 с.

66. Кравченко Світлана Іванівна Періодичні видання Польщі 20-30-х років ХХ століття у світлі суспільно-культурних процесів міжвоєнної доби: літературна комунікація, польсько-український діалог [Текст] : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.04 / Кравченко Світлана Іванівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – К., 2010. – 416 арк.

67. Кривошея Г. П. Журналістика: поняття, терміни: Навч. посібник// Київський міжнародний ун-т / Г. П. Кривошея – К. : КИМО, 2004. – 205 с.

68. Кропотов Л. А. Журналистика на путях социологии: Методы социологического исследования в журналистской практике. Учеб.пособие. – Свердловск: УГУ, 1976. 1976. – 69 с.

69. Крупський І. В. та ін. (кол. авторів) / І. В. Крупський // Україна у міжнародних відносинах ХХ століття: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів України. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; ЛРІДУ НАДУ, 2004. – 468 с.

70. Кузнецова О. Д. До проблеми класифікування періодики України // Українська журналістика: історія і сучасність // Вісн. ЛДУ. – Сер. Журналістика / О. Д. Кузнецова. – Львів, 1995. – Вип. 19.
71. Кузнецова О. Д. Основи масової комунікації : посіб. / О. Д. Кузнецова. – Львів, 1996. – 195 с.
72. Кузняка Т. В. Генеза періодичної друкованої преси в Україні [Електронний ресурс] : [Політичні та правові засади державного управління] / Т. В. Кузняка – 2011. – № 2 (40). – Режим доступу до стат. : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/doc/4/04.pdf>
73. Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст. // Матеріали науково-практичної конференції, 10–11 квітня 2001 р. / відп. ред. І. О. Давидова ; Харківська держ. академія культури. – Х. : ХДАК, 2001. – 152 с.
74. Культурология / За ред. Н. А. Воскресенской. – М.: Политиздат, 2003. – 487 с.
75. Культурология: теория та історія культури. Навч. посіб. Видання 3тє, перероб. та доп./За ред. І. І. Тюрменко. – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 370 с.
76. Купряшина Е. В. Возможности анализа социокультурных процессов современности [Електронний ресурс] / Е. В. Купряшина. – Режим доступу: <http://socio.thewalls.ru/ccsrc/docs/sb2kupryashina.html>
77. Лазутина Г. В. Технология и методика журналистского творчества: Метод. указания к курсу "Теория и практика советской журналистики" для студентов-заочников фак-в и отд-й журналистики гос. университетов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1988. – С. 17.
78. Ланде Д. В. Основи інформаційного та соціально-правового моделювання: навч. посіб. / Д. В. Ланде, М. Фурашев, К. В. Юдкова. – К.: НТУУ «КПІ», 2014.– 220 с.
79. Леванский В. А. Моделирование в социально-правовых исследованиях. – М.: Наука, 1986. – 156 с.

80. Левицька О. Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі [Електронний ресурс] / О. Левицька // Книгобачення. – Режим доступу до статті: <http://knyhobachennia.com/?category=10&article=327>

81. Лисенко А. Л. Журнал "Всесвіт" у довоєнні роки: концептуальні та жанрові особливості [Електронний ресурс] : [Офіційний сайт українського видавничого порталу КНИГОБАЧЕННЯ] / Режим доступу до статті : <http://knyhobachennia.com/?category=10&article=3278>

82. Лілік О. О. Особливості вивчення екзистенціальної прози в старших класах загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Лілік О. О.; Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів : [Б. в.], 2010. – 269 с.

83. Лотман Ю. М. Механізми культури / Ю.М. Лотман // Избранные статьи в трех томах. Т.Ш. –Таллинн, 1993. – 326 с.

84. Лук'янець Т. І. Маркетингова політика комунікацій: Навчальний посібник / Т. І. Лук'янець. – К.: КНЕУ, 2003. – 524 с].

85. Луцик В. Екзистенціалізм у малій прозі Доріс Лессінг / В. Луцик // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2014. – Вип. 10. – С. 161–165. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/argnd_2014_10_27

86. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / Деніс Мак-Квейл [пер. з англ.]. – Львів: Вид-во «Літопис», 2010. – 538 с.

87. Мелешенко О. К., Черняков Б. І. Журналістика Франції [Електронний ресурс] : [Офіційний сайт електронної бібліотеки Інституту журналістики] / Режим доступу до статті : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1597>

88. Мельник В. В. Становлення і розвиток полікультурного суспільства в умовах євроінтеграції / В.В. Мельник // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – Вип. 54. – 292 с.

89. Михайлин І. Методологічні проблеми історії української журналістики [Електронний ресурс] : [Офіційний сайт електронної

бібліотеки Інституту журналістики] / Режим доступу до статті : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1290>

90. Михайлин І. Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. да доп. / І. Михайлин. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 496 с.

91. Миронов В. В. Філософія: Учебник для вузов / В.В. Миронов. – М.: Норма, 2005. – 928 с.

92. Миронова І. А. Формирование межкультурной компетентности студентов в процессе обучения профессиональноориентированному общению / Инна Александровна Миронова: дис. ...канд пед. наук – спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования. – СПб, 2008. – 218с.

93. Мишланова С. Л. Межкультурная парадигма и перспективы межкультурной коммуникации [Электронный ресурс] / С.Л. Мишланова, Т.М. Пермякова – Режим доступа: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/m/mishlanova-permyakova.shtml

94. Могилевич Б. Р. Межкультурная коммуникация в контексте социологии культуры / Б. Р. Могилевич // Известия Саратовского университета. – Серия социология. Политология. – Саратов, 2009. – Т. 9. – Вып 4. – С. 21–25.

95. Монич Л. Жанровий контент літературно-художніх журналів України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / Л. Монич, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. – К., 2014. – 198 с.

96. Москаленко А. Теорія журналістики : підручник / А. Москаленко. – К. : Експрес-об'ява, 1998. – 334 с.

97. Московцева В. В. Типологія друкованих засобів масової інформації : навч.-метод. посіб. із дисц. спец. «Газетна журналістика» / В. В. Московцева. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 44 с.

98. М'язова Ірина Юріївна. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз). : дис... канд.

філос. наук: 09.00.03 / І. Ю М'язова, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2008. – 184 с.

99. Наріжний С. Українська преса // Антонович Д. Українська культура. – Мюнхен, 1988. – С. 153-175.

100. Нароенкова А. С. Роль межкультурной коммуникации в многополярном мире [Электронный ресурс] // Информационно-аналитический портал ГЕОПОЛИТИКА. – Режим доступа: <http://www.geopolitica.ru/article/rol-mezhkulturnoy-kommunikacii-v-mnogopolyarnom-mire#.VTUQ2dK8PGd>

101. Недопитанський М. Сучасна українська періодика: типологічний аспект / М. Недопитанський // Наукові записки інституту журналістики / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут журналістики. – К., 2009. – № 3. – С. 16–19.

102. Недопитанський М. Сучасна українська періодика: типологічний аспект / М. Недопитанський // Наукові записки інституту журналістики / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут журналістики. – К., 2006. – Т. 23. – С. 184–186.

103. Ніколаєнко І. В. Міжкультурна комунікація і мова [Електронний ресурс] / І.В. Ніколаєнко // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13DNI_2007/Philologia/21224

104. Носова Б. Концептуалізація зарубіжного публіцистичного дискурсу в комунікативній практиці / Б. Носова // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації: Наук.-вироб. жур. – Запоріжжя, 2011. – №4. – С. 82–85.

105. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. – К., 1990.

106. Омельченко Е. Л. Идентичности и культурные практики российской молодежи на грани XX–XXI вв. : автореф. дис. ... д-ра социол. наук / Е. Л. Омельченко. – М., 2004. – 34 с.

107. Парахонский Б. А. Язык культуры и генезис знания / Б. А. Парахонский. – К.: Наук. думка, 1988. – 211 с.
108. Пэнто Р. Методы социальных наук / Р. Пэнто, М. Гравитц. – М. : Прогресс, 1972. – С. 327.
109. Підварко О. Г. Одеська журнальна періодика кінця XIX початку XX ст. [Електронний ресурс] / Режим доступу до статті : http://www.rusnauka.com/NPM/Istoria/1_1_pidvarko.doc.htm
110. Пилипенко А. Контент літературного журналу: принципи моделювання [Текст] / А. Пилипенко // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 2. – С. 16–19.
111. Плотинский Ю. М. Модели социальных процес сов. – 2-е изд. / Ю. М. Плотинский. – М. : Логос, 2001. – 296 с.
112. Пономарів О. А. Культура слова: мовностилістичні поради : навч. посіб. / Олександр Пономарів. – [2-ге вид., стереотип.]. – К. : Либідь, 2001. – 240 с.
113. Потятиник Б. Медіа: ключі до розуміння. Серія: Медіакритика / Б. Потятиник. – Львів: ПАІС, 2004. – 312 с.
114. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Почепцов Г. Г. – М. : Смартбук, 2008. – 656 с.
115. Прилюк Д. М. Теорія і практика журналістської творчості: проблеми майстерності / Д. М. Прилюк. – К., 1983. – 280 с.
116. Рабочая книга социолога / отв. ред. Г. В. Осипов. – М. : Наука, 1976. – 325 с.
117. Реснянская Л. Общероссийские газетные издания / Л. Реснянская // Вестник МГУ. Сер. Журналистика. – 2000. – № 4. – С. 3–14.
118. Рыбин В. Гуманизм как этическая категория / В. Рыбин. – М. : Логос, 2004. – 272 с.
119. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій [Електронний ресурс] // [Наукова сторінка професора

Володимира Різуна] / Інститут журналістики : [сайт] / Режим доступу: http://journlib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf

120. Різун В. В. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві : навч. посіб. / В. В. Різун, Т. В. Скотникова. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. – 104 с.

121. Руденко С. В. Історико-філософська концепція В.П.Петрова (методологічний аспект аналізу) : дис... канд. філос. наук: 09.00.05 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 181арк.

122. Савченко Л. В. Література й електронні мас-медіа: напрями розвитку та взаємодії / Л. В. Савченко // Питання літературознавства. Вип. 10. – Чернівці : “Рута”. – 2003. – С. 34–38.

123. Садохин А. П. Культурология: теория и история культуры : учеб. пособ. / А. П. Садохин. – М. : Эксмо, 2007. – 624 с.

124. Сашук Т. І. Методологія дослідження актуальної соціальної проблематики: принципи фіксації та каталогізації [Електронний ресурс] / Т. І. Сашук // Актуальні питання масової комунікації. – 2013. – Вип. 14. – С. 33–36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmk_2013_14_8

125. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність / К. С. Серажим. – К., 2002. – 392 с.

126. Сэпир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии: Пер. с англ. / Э. Сэпир // Общ. ред. и вступ. сл. А.Е. Кибрика. – 2-е изд., М.: Издательская группа «Прогресс», 2001. – 656 с.

127. Скубішевська Т. С. Роль мовних стратегій у міжкультурній комунікації // Мультиверсум : філософський альманах / Т. С. Скубішевська. – 2004. – № 43. – С. 57–64 с.

128. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація як метод соціального пізнання / Б. В. Слющинський // Нова парадигма. – 2005. – Вип. 45. – С. 167–176.

129. Сорокин П. А. Система социологии, социальная мобильность / П. А. Сорокин. – М, 1992. – 1003 с.

130. Стилистический энциклопедический словарь русского языка /под ред. М.Н. Кожинной. Члены редколлегии: Е. А. Баженова, М. П. Котюрова, А. П. Сковородников. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 696 с.

131. Тагиров Ф. В. Коммуникация как поиск разногласий и символический обмен Ф. В. Тагиров // Поликультурное общество: стабильность и коммуникация / под ред. И.А. Мальковской. М.: Уникум-Центр, 2003. – С. 145–147.

132. Теремко В. І. Контекстуальність видавничого виміру читання / В. І. Теремко// Поліграфія і видавнича справа. – 2011. – № 3. – С. 47-59. – Режим доступу: file:///C:/Users/kat/Downloads/Pivs_2011_3_10.pdf

133. Тер-Минасова С. Г. Глобальная деревня или Вавилонская башня: языковая и межкультурная коммуникация / Вестник Московского университета. Серия 21. (Управление государством и обществом). 2004. – № 1. – С. 1-8.

134. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / Тер-Минасова С. Г. – М. : Логос, 2000. – 234 с.

135. Тертычный А. А. Трансформация жанровой структуры современной периодической печати / А. А. Тертычный // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10 : Журналистика. – 2002. – № 2. – С. 54 – 63.

136. Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика : учеб. пособ. / Б. В. Томашевский ; [вступ. ст. Н. Д. Тamarченко ; коммент. С. Н. Бройтман, Н. Д. Тamarченко]. – М. : Аспект Пресс, 1999.

137. Трачук Т. Особливості розвитку журналістичнознавчих досліджень в Україні [Електронний ресурс] : [Офіційний сайт електронної бібліотеки Інституту журналістики] / Режим доступу до статті : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2402>

138. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Фрэнк Уэбстер ; пер. с англ. М. В. Арапова, Н. В. Малыхиной ; [под. ред. Е. Л. Вартановой]. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 400 с.

139. Українська та зарубіжна культура [Текст] : навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. / М. М. Закович [та ін.] ; ред. М. М. Закович. – 2. вид., випр. – К. : Знання, 2001. – 550 с.
140. Федотова Л. В. Социология массовой коммуникации : учеб. для вузов / Л. В. Федотова. – СПб. : Питер, 2003. – 400с.
141. Філософський словник. / [гід ред. М.Розенталя М., Юдіна П.]. – К.: Політвидав України, 1964. – 498 с.
142. Фомичова И. Основные дисциплинарные и междисциплинарные подходы к изучению СМИ / Фомичова И. // Исследования СМИ: методология, подходы, методы. – Т. 1. – 2011. – С. 7–52.
143. Фурашев В. Н. Моделирование информационно-электоральных процессов : монография / В. Н. Фурашев, Д. В. Ландэ, С. М. Брайчевский. – К.: НИЦПИ АПрН Украины, 2007. – 182 с.
144. Ханова А. Первый журнал в мире – Journal des Savants: история создания / А. Ханова // журнал RELGA. – 2004. – №12 (102).
145. Хилько М. М. Загальнологічні методи у дослідженні журналістикознавства [Текст] / М. М. Хилько // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : Наук. вісник : зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 27. – С. 390–398.
146. Хилько М. М. Спеціальні та міждисциплінарні методи у дослідженні журналістикознавства // Політологічний вісник : зб. наук. пр. – К. : ІНТАС, 2009. – Вип. 44. – С. 125–134.
147. Хітрова Т. Типологічні особливості періодичної преси Запорізького краю 1904–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Т. Хітрова; Київ. нац. ун-т ім. Та-раса Шевченка, Ін-т журналістики. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
148. Хоц А. Информационные революция и этнические аспекты культуры современного общества: дисс. канд. философ. наук / А. Ю. Хоц. – Ставрополь, 2001. – 200 с.

149. Цвик В. Л. Введение в журналистику. Учебное пособие. – Изд. 2-е, доп. и переработанное / В. Л. Цвик. – М. : Изд – во МНЭПУ, 2000. – 134с.
150. Черній А. М. Онтологія духовності (Антропологічна цілісність у релігієзнавчому вимірі). – К., 1996
151. Шевченко В. Типологія сучасних журналів – засіб вивчення світогляду суспільства / В. Шевченко // Наукові записки інституту журналістики / КНУ імені Тараса Шевченка. Інститут журналістики. – К., 2007. – Т.28. – С. 43–48.
152. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 2-е вид., перероб. і доповн. – К. : Знання-Прес, 2002. – 295 с.
153. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер // Самосознание европейской культуры XX века.– М.: ИПЛ, 1991. – Т. 2. – 366 с.
154. Щепанська Т. І. Теорія субкультур [Електронний ресурс]: (стаття) / Щепанська Т.І. // Незалежний культурологічний часопис «Ї». – 2005. – число 23. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n38texts/schepanskaja.htm>.
155. Якубовський Ф. Ілюстровані журнали на Україні ("Всесвіт" і "Глобус" за 1926 рік) / Ф. Якубовський // Життя і революція. – 1927. – № 1. – С. 119–120.
156. Якубський Б. Культура та стиль / Б. Якубський // Літературна газета. – 1928. – № 3. – С. 5.
157. Ямпольская Р. М. Типология периодических зданий / Р.М. Ямпольская. – М. : Кн. Палата. – 1991 г. – С. 23–28.
158. À propos de la République des Lettres [Електронний ресурс] / Режим доступу до статті: <http://www.republique-des-lettres.org/%20C3%80%20propos%20de%20la%20R%C3%A9publique%20des%20Lettres>
159. Berelson B. Content Analysis in Communication Research / B. Berelson. – Glencoe: Free Press, 1952. – P. 13.

160. Calcutt A. Top of the Heap: why magazines are leaders in a journalism of low expectations / – 2004 – // http://www.maglab.org/papers/top_of_the_heap.aspx – 2006

161. Cole, M. (1997), Cultural mechanisms of cognitive development. In E. Amsel & K. A. Renninger (Eds.), *Change and development: Issues of theory, method, and application*. New Jersey: Erlbaum, pp. 245–263.

162. Cole, M. (1995), Cultural-historical psychology: A meso-genetic approach // L. M. W. Martin, K. Nelson, & E. Tobach (eds.), *Sociocultural psychology: Theory and practice of doing and knowing*. – New York: Cambridge University Press, pp. 168–204.

163. Condon, J. and Fathi, Y. *An Introduction to Intercultural Communication*. N. Y., 1975.

164. Dodd H. Carley. *Dynamics of Intercultural Communication* / H. Carley Dodd // N.Y. Intercultural Press, 2000. – 362 p.

165. Habermas, J. *The Theory of Communicative Action* / J. Habermas, – Boston, 1984.

166. Hall, E. *The Silent Language* / Hall, E., – New York. – 1959.

167. Hatin E. *Histoire politique et litteraire de la presse en France* / E. Hatin. – Paris, 1859. – P. 155.

168. Hofstede G., *Culture's Consequences, Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks CA: Sage Publications, 2001.

169. Houghton B. *Scientific periodicals: their historical development, characteristics and Control* / B. Houghton. – Hamden, Conn: Linnet Books and Clive Binge, 1975. – P. 147.

170. Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, Simon & Schuster, 1996

171. Kroeber A. *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions* / A. Kroeber, C. Kluckhohn. – Cambridge, 1952. – 168 p.

172. Kronick D. A history of scientific and technical periodicals: the origins and development of the scientific and technological press, 1665–1790 / D. Kronick. – New York: Scarecrow Press, 1962. – 274 p.

173. Lambert J. Scientific and Technical Journal / J. Lambert. – London: Clive Bingley, 1985. – P. 31–37.

174. Levi Strauss C. Dynamique culturelle et valeurs / C. Levi Strauss // In : Approches de la science du développement socio-économique. – P. 283.

175. Maureen Guirdham Communicating Across Cultures at Work / Guirdham Maureen. – London, 2005. – 336 p

176. Meadows A. Communication in Science / A. Meadows. – London: Butterworths, 1974. – 248 p.

177. McQuail D. (2005) McQuail's Mass Communication Theory. 4th Edition. London: Sage.375.

178. McQuail, D. (2000) Normative theory of media and society. In D. McQuail. McQuail's Mass Communication Theory (4th ed), London: Sage.141–161.

179. Morgan B. Histoire du Journal Savants depuis 1665 jusqu'en 1701 / B. Morgan. – Paris: Press Universitaires, 1929. – P. 19.

180. Mykhed Oleksandr Metamorphoses of Reality: An Introduction to New Ukrainian Writing [Електронний ресурс] / Mykhed Oleksandr // Words Without Borders – Режим доступу: <http://wordswithoutborders.org/article/metamorphoses-of-reality-an-introduction-to-new-ukrainian-writing#ixzz3RpuvxZR3>

181. Nikitorowicz J. Młodeż pogranicza kulturowego Białorusi, Polski, Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości / J. Nikitorowicz. – Białostok TRANS HUMANA, 2000. – 206 s.

182. Orlando L. Taylor. Cross-Cultural Communication: An Essential Dimension of Effective Education. Revised and reprinted / L. Taylor Orlando, 1990. – 200 p.

183. Rizun V.V. The vital questions of mass communication theory: monograph / V.V. Rizun; ed. by prof. O.M. Kholod / Taras Shevchenko National University of Kyiv. – K., 2009. – 168 p.
184. Samovar L. Intercultural Communication : A Reader / L. Samovar, F. Porter . – Belmont : Wadsworth, 1994. – 143 p.
185. Singer M.R. Intercultural Communication : A Perceptual Approach / M.R. Singer. – Englewood Cliffs : Prentice Hall, 1987. – 124 p.
186. The Early Origins of Literary Theory: Platon and Aristotle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.saylor.org/site/wp-content/uploads/2011/09/ENGL301-The-Early-Origins-of-Literary-Theory.pdf>
187. The Role of Art and Literature [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.outlookindia.com/article/the-role-of-art-literature-and-the-media/283732>
188. Thompson J.B. Ideology and Modern Culture. The Critical Social Theory in the Era of Mass Communication / J.B. Thompson. Cambridge : Polity Press, 1992. – 362 p.
189. Thompson J.B. Social theory and the media in D. Crowley and D. Mitchell (eds.), Communication Theory Today / J.B. Thompson // Cambridge: Polity. – 1993. – 384 p.
190. Thompson J.B. The Media and Modernity. A Social Theory of the Media / J.B. Thompson. Cambridge : Polity Press, 1995. – 314 p.
191. Toffler, A. War and anti-war. Survival at the dawn of the 21-st century. London, 1993.
192. Trager G. Culture as Communication: A Model and Analysis / G.Trager, E. Hall. – New York. – 1954.
193. Violette I. A la rencontre de soi de l'autre. Guide d'adaptation interculturelle destiné aux étudiantes et étudiants de l'Université de Moncton / Violette I., Deschênes H. – Moncton, 2012. – 58 p.
194. Wartofsky, M.W. (1979), Models (Representations and the scientific Understanding) / M.W. Wartofsky. – Boston-London, 1979. – 508 p.

ДОДАТОК**АНКЕТА****Особистісне оцінювання міжкультурної комунікації у
літературно-художніх журналах**

Шановний респонденте! Просимо Вас відповісти на представлені нижче запитання. Ваші відповіді дадуть змогу з'ясувати чи можуть літературно-художні видання виступати інтерпретаторами культурних і суспільних процесів, що відбуваються у різних країнах світу у системі міжкультурної комунікації. Опитування проводиться конфіденційно. Сподіваємося на ваші щирі та відверті відповіді. Дякуємо за участь!

1. Ваша стаття:

А) чоловіча

Б) жіноча

2. Ваш вік

А) молодше 18

Б) 18 – 22

В) 22 – 25

Г) старше 25

3. Чи читаєте Ви журнали іноземної літератури?

А) Так

Б) Ні

4. Чи знайомі Ви з публікаціями журналів «Words without borders», «Life», «Всесвіт», «Иностранная литература»?

А) Так

Б) Ні

5. Чи можна вважати літературно-художні видання однією з можливостей задоволення культурних потреб людини?

А) Так

Б) Ні

6. Чи можуть простежуватися міжнаціональні літературні взаємовпливи у публікаціях літературно-художніх журналів?

А) Так

Б) Ні

7. Чи можуть літературно-художні журнали іноземної літератури відображати взаємодію культур різних народів, тобто міжкультурну комунікацію?

А) Так

Б) Ні